

Vijftig jaar jeugdbescherming: strafrechtelijke perspectieven

Bart De Smet*
Doctor in de Rechten (1996)
Lid onderzoeksgroep Rechtshandhaving UAntwerpen
Substituut-procureur-generaal te Antwerpen

In 1965 nam men aan dat minderjarigen die misdrijven begaan, niet verantwoordelijk zijn. Zij krijgen geen straf, maar begeleiding. Criminaliteit zou te maken hebben met slechte invloeden, vooral tekorten in de opvoeding. De jeugdrechter kan een waaier aan maatregelen opleggen om de opvoeding bij te sturen. Aan dit model van jeugdbescherming zijn correcties aangebracht, zoals uithandengeving en gemeentelijke sancties (GAS). Geleidelijk kwam de eigen verantwoordelijkheid van de minderjarige op de voorgrond. Er gaan zelfs stemmen op voor een nieuw systeem, het jeugdsanctierecht. Aan jongeren die over de schreef gaan, zou de jeugdrechter dan een afgelijnde sanctie moeten opleggen, in functie van de ernst van het delict. Een werkgroep van 31 leden bracht daartoe een concreet voorstel aan (2014). In deze bijdrage worden de sterke en zwakke punten van elk systeem toegelicht. Ook de zesde staatsvorming (2014) wordt ontleed. Heeft de Vlaamse overheid wel voldoende marge om een volwaardig jeugdsanctierecht tot stand te brengen?

I. Voorgeschiedenis

1. Al bij de geboorte van de jeugdbescherming ontstond er kritiek. Het gaat om een tijdsspanne van 100 jaar, omdat de wet van 8 april 1965 de fundamentele behoud van de wet van 15 mei 1912 (kinderrechter). Voor- en tegenstanders passeerden de revue.¹ Een reden van controversie is wellicht dat strafrecht en jeugdrecht twee continenten zijn. Strafrecht komt neer op schuld, vaste sancties, leedtoevoeging. Jeugdrecht heeft als componenten schuldontbekwaamheid,

maatregelen en bescherming. Deze continenten zijn uit elkaar gedreven, door aparte rechtbanken en kinderrechten. Er komt nu een tegenbeweging op gang, om de afstand te verkleinen. Vooreerst stelt de Vlaamse regering een model van jeugdsanctierecht voor (2014). Het gaat daarbij om afgelijnde sancties in plaats van bescherming, hulpverlening met een onzeker eindpunt. Verder bevat het strafrecht sancties die eerder hulpverlening zijn dan leedtoevoeging, zoals de probatieopschorting (art. 3 en 9 wet 29 juni 1964) en de autonome probatie (wet 10 april 2014, BS 19 juni 2014).² Een eigen strafrecht voor minderjarigen ontwerpen is niet eenvoudig. Sommige minderjarigen hebben baat bij intensieve hulpverlening, terwijl voor anderen één sanctie volstaat, een soort tik op de vingers. Het blijft een tak van het strafrecht waarin men zich ongemakkelijk voelt. Denk je aan jeugd, dan denk je spontaan aan blijheid, spel, enthousiasme.³ Criminaliteit lijkt eerder een probleem van volwassenen. Toch zijn er jongeren die occasioneel een misdrijf begaan of in de criminaliteit verstrikt raken, hervallen. Hoe moet de samenleving daarmee omgaan?

* De auteur was als substituut-procureur des Konings verbonden aan de jeugdrechtbank te Antwerpen van 2004 tot 2010 en doceerde aan de Universiteit Antwerpen het vak jeugdbeschermingsrecht van 2005 tot 2012. De meningen vertolkt in deze bijdrage zijn strikt persoonlijk. De auteur wil zijn dank en waardering uitdrukken voor de gedachtewisseling met de heer procureur-generaal Patrick Vandenbruwaene en de heren advocaat-generaal Luc Van Lerberghe en Dirk De Waele over dit onderwerp en de tekst. Ook dank ik jeugdrechters Leo Van de Wiele, Christian Denoyelle, Philippe Vandaele en Philippe Dijkmans (REA Antwerpen) procureurs Karen Dekoninck en Mario Wijns (parket Antwerpen) en de directie van de thans Vlaamse instellingen De Grubbe (Everberg) en De Wijngaard (Tongeren) voor de verstrekte inlichtingen. Tevens gaat mijn dank uit naar administratief deskundige Nancy Van Hoyweghen voor de vormgeving en taalcorrecties. De stof is bijgehouden tot 15 februari 2015.

¹ Zie alg. C. ELIAERTS, "De toekomst van het jeugdbeschermings-systeem (bis)", *T.Strafr.* 2013, 214-221.

² M. ROZIE, "De probatie kan voortaan op eigen vleugels vliegen", *NC* 2014, 349-358. Deze sanctie is van toepassing vanaf 1 december 2015.

³ Voor dit beeld verwijs ik graag naar de eerste strofe van het lied "Logical song" van de groep Supertramp.

1. Kenmerken van jeugdbescherming

2. Vóór 1912 kwam de berechting van minderjarigen toe aan de gewone strafrechter. Jeugdrecht was gewoon een onderdeel van het strafrecht. Had de jonge beklaagde voldoende “oordeel des onderscheids” (*discernement*), dan kon hij tot een klassieke straf worden veroordeeld, zij het dat de jonge leeftijd als verschoningsgrond gold.⁴ Jongeren die geen verschil tussen goed en kwaad konden maken, konden rekenen op vrijspraak. Onder invloed van het *positivisme* kwamen minderjarigen van onder de knoet van het gewone strafrecht. Zij konden aanspraak maken op een apart soort strafrecht, waarin de klemtoon ligt op heropvoeding, bescherming (wet 15 mei 1912). Alle jongeren beneden de leeftijd van 16 jaar waren schuldontbekwaam. De maatschappij beschermde zich tegen “gevaarlijke jongeren”⁵ door hen maatregelen van opvoeding op te leggen, van onbepaalde duur. De ‘kinderrechter’ stond in voor hun begeleiding tot wanneer de tekorten in de opvoeding waren weggewerkt. Het aspect ‘straf’ of ‘vergelding’ verdween aldus naar de achtergrond.⁶ Men nam aan dat een kind met een slechte achtergrond of opvoeding ‘gedetermineerd’ is om misdrijven te begaan.⁷ Met een betere opvoeding (door de Staat) zou crimineel gedrag wel verdwijnen. De eigen inzichten van het kind kwamen minder aan bod.

3. Voor jongeren met een slechte ingesteldheid (*perversité morale*) was wel opsluiting tot 10 jaar mogelijk, in een Rijks-gesticht (art. 13). Kinderen van landlopers, bedelaars en prostituees kwamen in instellingen van liefdadigheid terecht.⁸ Terecht werd de wet van 15 mei 1912 als progressief bestempeld.⁹ Jongeren moesten geen straf meer uitzitten in een gevangenis.¹⁰

4. Het model van *jeugdbeschermingsrecht* werd verder verfijnd in de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming¹¹ (hierna: JBW). De gedachte bleef dat jongeren niet zelf verantwoordelijk zijn voor hun crimineel gedrag, maar het slachtoffer zijn van hun omgeving.¹² De jeugdrechter moet

daarom een jongere die betrokken is bij een “als misdrijf omschreven feit” (MOF), op dezelfde manier aanpakken als een minderjarige in een verontrustende opvoedingssituatie (VOS).¹³ Het gaat er vooral om jongeren te beschermen tegen slechte invloeden. Vandaar dat de overheid voor begeleiding niet moet wachten tot jongeren in probleemsituaties misdrijven plegen.¹⁴ Het Openbaar Ministerie kon minderjarigen in een probleemsituatie rechtstreeks voorleiden voor de jeugdrechter (oud art. 36, 2° JBW). Om reden van ‘bescherming’ moesten enkele principes van strafrecht wijken, zoals vastomlijnde straffen en de band tussen de ernst van de feiten en de straf (proportionaliteit). De jeugdrechter tracht de minderjarige voortdurend te verbeteren door maatregelen van opvoeding.¹⁵ Hoe lang de begeleiding duurt, hangt af van de persoonlijkheid en de leefomstandigheden van de minderjarige, niet van de zwaarte van de feiten. De jeugdrechter kan daartoe op elk moment tussenkomen. Hij kan maatregelen intrekken als de minderjarige zich verbetert (art. 60 JBW), maar kan ook maatregelen verlengen als de minderjarige zich onverbeterlijk toont (art. 37, § 3 JBW). Het is zoals een arts die therapie of medicatie kan stopzetten, wijzigen of verlengen, in het belang van de patiënt. Het jeugdstrafrecht van 1965 is een soort van hulpverlening. Met de gezinsverblijfplaats als aanknopingspunt (art. 44 JBW) stond steeds dezelfde jeugdrechter in voor begeleiding. Waar ook in België de minderjarige een misdrijf beging, steeds kwam de zaak bij dezelfde jeugdrechter, deze van de gezinsverblijfplaats. De strafrechtelijke verantwoordelijkheid werd opgetrokken van 16 naar 18 jaar, met *uithandengeving* als correctie.¹⁶ Het gaat om een aparte beslissing waarbij de jeugdrechter vaststelt dat begeleiding geen zin meer heeft.

2. Redenen voor bijsturing van het systeem

5. Het model van jeugdbescherming kwam langs verschillende kanten onder vuur. Benadeelden van het misdrijf hebben vaak moeite met het resultaat van het proces, de maatregel van opvoeding. Het was mogelijk dat een minderjarige betrokken bij een gewapende overval er met een berisping van af kwam wegens goed gedrag, terwijl een minderjarige

⁴ Art. 72 Code Pénal 1867. Zie L. DUPONT en R. VERSTRAETEN, *Handboek Belgisch strafrecht*, Leuven, Acco, 1988, 267; J. MONBALLYU, *Zes eeuwen strafrecht*, Leuven, Acco, 2006, 124.

⁵ J. CHRISTIAENS, “Honderd jaar Belgische jeugdbescherming. Waar is het debat gebleven?”, *Panopticon* 2012, 389.

⁶ T.H. VAN SLOUN, *De Schuldvraag in het kinderstrafrecht*, Arnhem, Gouda Quint, 1988, 253; J. PUT, “Het nieuwe jeugdrecht: een terugblik naar de toekomst” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Brussel, Larcier, 2007, 2.

⁷ E. DUMORTIER, “De missie van de kinderrechter”, *Panopticon* 2012, 394.

⁸ J. NYPELS en J. SERVAIS, *Le Code Pénal belge interprété*, Brussel, Bruylant, 1938, 345-351.

⁹ C.J. VANHOUDT en W. CALEWAERT, *Belgisch Strafrecht*, Gent, Story-Scientia, 1968, III, 707.

¹⁰ Zo werd in 1913 de jeugdinstelling te Mol opgericht (www.tvmol.be/media/100-jaar-de-hutten).

¹¹ BS 15 april 1965.

¹² E. VERHELLEN, *Jeugdbeschermingsrecht*, Gent, Mys & Breesch, 1994, 216; Y. CARTUYVELS, “De grote etappes in het Belgische

jeugdrecht: continuïteit, circulariteit of breuk?”, *TJK* 2001, 142; J. CHRISTIAENS, “De hervorming van de Belgische jeugdbescherming: à la recherche du modèle perdu”, *Panopticon* 2005, 7; R. ROOSE en M. BOUVERNE-DE BIE, “Moeten we de jeugdbescherming niet serieus nemen?”, *Panopticon* 2006, 4.

¹³ F. TULKENS en T. MOREAU, *Droit de la jeunesse*, Brussel, Larcier, 2000, 225; J. CHRISTIAENS en E. DUMORTIER, “Gemeenschapsdienst voor minderjarigen”, *NJW* 2004, 74.

¹⁴ S. PLEYSIER, “Kind als gevaar”, *TJK* 2012, 278-288.

¹⁵ R. VERSTRAETEN, S. DE DECKER en T. VAN HOOGENBEMPT, “Jeugd(beschermings)recht en strafrecht: een problematische relatie” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 112.

¹⁶ Volgens het oorspronkelijke art. 38 wet 8 april 1965 kon een minderjarige ouder dan 16 jaar die niet meer vatbaar was voor maatregelen van opvoeding, na vonnis van uithandengeving voor de correctionele rechtbank of het hof van assisen verschijnen.

die schuldig was aan winkeldiefstal, jarenlang onder toezicht bleef van de jeugdrechter vanwege een slechte opvoeding.

Lange, intensieve begeleiding vanwege een gering feit is niet meer verenigbaar met het beginsel van *proportionaliteit*, zoals opgenomen in artikel 40.1 IVRK (1989).¹⁷ Er kunnen ook grote verschillen ontstaan tussen de mededaders. Het is ook niet evident om jongeren die ernstige misdrijven plegen, gelijk te schakelen met jongeren in een verontrustende situatie. Vooral als jongeren hervallen in criminaliteit na een maatregel, kan niet alles op een slechte opvoeding worden afgeschoven. De eigen verantwoordelijkheid komt dan ook aan bod. Verder mag men de invloed van externe factoren niet overschatten. Er zijn jongeren in slechte leefomstandigheden die aan criminaliteit kunnen weerstaan. Omgekeerd kunnen jongeren uit een degelijk milieu in de ban komen van criminaliteit.

6. Sommige jongeren beseffen hun fouten, maar rekenen op een milde aanpak wegens hun jonge leeftijd. Geleidelijk won het idee terrein van *jeugdsanctierecht*. De jeugdrechter zou meer sanctionerend moeten optreden, de eigen verantwoordelijkheid van de minderjarige moeten aanscherpen. Er zouden dan maatregelen met een vaste duur moeten komen, in functie van de ernst van het delict.¹⁸ Toch is dit geen terugkeer naar het volle strafrecht van 1867. Jeugdsanctierecht houdt een apart systeem in van strafrecht, met de nadruk op heropvoeding. Er wordt rekening mee gehouden dat de minderjarige nog niet is 'uitgegroeid', nood heeft aan een aparte begeleiding. Een voorstel werd uitgewerkt door advocaat-generaal Christian MAES.¹⁹ Dit sluit aan op de belevingswereld van gearresteerde jongeren. Plaatsing in een instelling wordt niet steeds ervaren als een middel van hulp of bescherming.²⁰ Jongeren vatten zo'n ingrijpende maatregel vaak op als een straf, een soort vergelding van het misdrijf. Waarom dan een maatregel geen sanctie noemen?²¹ Ook willen de meeste jongeren duidelijkheid, in de vorm van een 'vaste sanctie', en geen maatregel die verlengbaar is, om redenen die zij zelf niet in de hand hebben, zoals geringe opvoedkundige vaardigheden van de ouders. Ook tijdens de 'gewone

opvoeding' verwachten kinderen bij fouten vast omliggende sancties (bv. één weekend geen tablet gebruiken).

7. Een andere kritiek is de onderbelichting van proceswaarborgen. In 1965 was er weinig belangstelling voor *kinderrechten*. Jongeren hadden weinig inspraak, moesten zich schikken naar beslissingen van de jeugdrechter. De jeugdrechter kon maatregelen opleggen zonder voorafgaand debat, als een soort 'verlicht despoot'.²² Waarom zijn rechten van de verdediging immers nodig als de jeugdrechter alleen maar helpt?²³ Dit paternalisme kan niet meer door de beugel. Sinds het Kinderrechtenverdrag van 1989 (IVRK) is de minderjarige geen object meer van hulpverlening, maar titularis van subjectieve rechten. Kinderen moeten worden gehoord telkens wanneer hun belang in het geding komt (art. 12 IVRK).²⁴

Bij wet van 2 februari 1994 (BS 17 september 1994) werden tal van proceswaarborgen toegekend, zoals de verplichte bijstand van een advocaat (art. 54bis JBW).²⁵

8. Ook de geringe waarborgen van het slachtoffer wekten onvrede. In het systeem van 1965 kwam het slachtoffer alleen maar tussen in de fase ten gronde. Slachtoffers kunnen de strafvordering niet zelf op gang brengen (art. 47 en 49 JBW). Zij moeten hun eis voegen aan de strafvordering zoals ingesteld door het Openbaar Ministerie, dat de zaak moet 'opsplitsen' per minderjarige (art. 48 JBW). Zeker als mededaders onder toezicht staan van andere jeugdrechters, is het voor het slachtoffer tijdrovend om schadevergoeding te verkrijgen, bij verschillende jeugdrechters. Er gingen daarom stemmen op voor een (verplicht) *herstelrecht*. Minderjarigen moeten meer bewust raken van het leed dat zij berokkenen. Zij mogen zich niet langer verschuilen achter een slechte opvoeding of slechte leefomstandigheden. Onder toezicht van het gerecht zouden criminele jongeren arbeid moeten verrichten om de schade te vergoeden. Plaatsing in een instelling is enkel aan de orde in ernstige gevallen of bij verzet tegen herstelbemiddeling.²⁶ Bemiddeling steunt op dialoog, respect en

¹⁷ Deze bepaling bevat "het streven naar een handelswijze ten overstaan van kinderen die hun welzijn niet schaaft en in de juiste verhouding staat zowel tot hun omstandigheden als tot het strafbaar feit".

¹⁸ E. DUMORTIER, "De strijd om de jeugddelinquent", *Panopticon* 2007, 2.

¹⁹ Voorontwerp van wet houdende antwoorden op delinquent gedrag door minderjarigen, *TJK* 2001, nr. 5 en *TJK* 2003, 57-67; wetsvoorstel van de heren G. BOURGEOIS en T. VAN PARIJS tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, *Parl.St.* Kamer 2003-04, 288. Een andere voorstander van jeugdsanctierecht is prof. C. ELIAERTS (VUB), die voorstelt de strafrechtelijke verantwoordelijkheid op 14 jaar te brengen; C. ELIAERTS, "De toekomst van het jeugdbeschermingsstelsel (bis)", *T.Strafr.* 2013, 214-221.

²⁰ J. DANCKAERTS, "Reflecties vanuit de praktijk van een jeugdrechter", *Orde Dag* december 2006, 39.

²¹ E. DUMORTIER, "De strijd om de jeugddelinquent", *Panopticon* 2007, 2.

²² Deze term werd gebruikt door E. DUMORTIER in *Panopticon* 2012, 399 om de almacht uit te drukken van de jeugdrechter om op elk moment maatregelen van opvoeding te wijzigen, vanuit het "belang van de minderjarige" (art. 60 JBW).

²³ Over dit *discours protectionnel* zie C. ELIAERTS en J. CHRISTIAENS, "Niets is wat het lijkt in de jeugdbescherming ..." in W. BRUGGEMAN en E. DE WREE *et al.* (eds.), *Van pionier naar onmisbaar. Over 30 jaar Panopticon*, Maklu, 2009, 472; C. MAES, "Impression. Loi s'éteignant" in W. BRUGGEMAN en E. DE WREE *et al.* (eds.), *Van pionier naar onmisbaar. Over 30 jaar Panopticon*, Antwerpen, Maklu, 2009, 515.

²⁴ E. VERHELLEN en G. CAPPELAERE, "De verantwoordelijkheid van het kind" in E. VERHELLEN (ed.), *Naar een jeugdbeschermingsrecht*, Gent, Mys & Breesch, 1995, 34.

²⁵ Voor een overzicht van de proceswaarborgen zie P. VANSTEENKISTE en C. ELIAERTS, "De Wet van 2 februari 1994 betreffende de jeugdbescherming: de moeizame geboorte van een nieuw jeugdrecht", *RW* 1994-95, 209-221.

²⁶ H. GEUDENS, W. SCHELKENS en L. WALGRAEVE, "Op zoek naar een herstelrechtelijk jeugdsanctierecht in België" in L. WALGRAEVE (ed.), *Herstel of sanctie?*, Gent, Mys & Breesch, 1999, 49-101; L. WALGRAEVE, *Met het oog op herstel. Bakens voor een constructief jeugdsanctierecht*, Leuven, UP, 2000, 178 p.

vertrouwelijkheid.²⁷ Een neutrale begeleider moet verdachte en slachtoffer op weg zetten, tot een akkoord brengen over het herstel van de schade. Door de schade te vergoeden komt de minderjarige verdachte dan tot inkeer. Hij bouwt weerstand op tegen slechte vrienden of andere negatieve factoren.²⁸ Voor het slachtoffer is er dan geen tijdrovende procedure meer nodig voor de jeugdrechtsbank.

3. *Bijsturing in 2006*

9. Toenmalig minister van Justitie Onkelinx nam in 2005 het initiatief om het jeugdrecht te moderniseren. Aan het model van 1965 werden aspecten toegevoegd van jeugdsanctierecht en herstelrecht. Het jeugdrecht steunt thans op twee wetten: 1° de wet van 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd²⁹, en 2° de wet van 15 mei 2006 tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het Wetboek van strafvordering, het Strafwetboek, het Burgerlijk Wetboek, de nieuwe Gemeentewet en de wet van 24 april 2003 tot hervorming van de adoptie.³⁰ De eerste wet bevat een reeks aanpassingen aan de strafprocedure voor minderjarigen en de organisatie van de jeugdrechtsbank. De tweede wet is een 'supplement', waarin vooral het herstelrecht aan bod komt.

10. De inwerkingtreding van de nieuwe jeugdwet (JBW) kende een tragsgewijs verloop. De regels over de maatregelen van opvoeding zijn van toepassing sinds 16 oktober 2006 (KB 28 september 2006, BS 29 september 2006). Op 1 april 2007 werden de voorschriften van kracht over de herstelbemiddeling en de ouderstages (KB 25 februari 2007, BS 2 maart 2007). De nieuwe procedure van uithandengeving trad in werking vanaf 1 oktober 2007 (KB 25 februari 2007, BS 2 maart 2007). Een aantal bepalingen zijn nog steeds niet van toepassing, zoals de residentiële therapie voor minderjarigen en het verlengde toezicht tot de leeftijd van 23 jaar. Deze restbepalingen zijn verschoven naar 1 januari 2016 (art. 2 wet 21 december 2013, BS 30 december 2013).

Daarnaast zijn er twee *ministeriële omzendbrieven* verschenen.³¹ In twee arresten van 13 maart 2008 heeft het Grondwettelijk Hof de meeste bepalingen van de jeugdwet verenigbaar geacht met de Grondwet.³²

11. Ook na 2006 staat de strafprocedure tegen minderjarigen in het teken van *jeugdbescherming*. Minister Onkelinx legde

de nadruk op begeleiding, heropvoeding.³³ Van straffen is er geen sprake, althans niet in theorie. De jeugdrechter dient jongeren op het rechte pad te brengen door gepaste maatregelen van opvoeding³⁴, door "zorg op maat". Die maatregelen hebben geen vaste duur. Zij zijn afgestemd op de persoonlijkheid en de leefsituatie van de minderjarige (art. 37, § 1 JBW). De voorkeur voor jeugdbescherming blijkt ook uit de strengere regels voor uithandengeving. Deze ultieme maatregel, waarbij bescherming wijkt voor het gewone strafrecht, is enkel mogelijk voor bepaalde misdrijven (art. 57bis, § 1 JBW). Uithandengeving moet beperkt blijven tot 'hardkern-jongeren', waarop de jeugdrechter geen vat krijgt.³⁵ Die harde kern werd op 10% geschat.³⁶

12. Verder wou de wetgever dat de jongere en zijn ouders hun verantwoordelijkheid opnemen en de schade herstellen. De component van herstelrecht kreeg gestalte. Parket en jeugdrechter moeten herstelbemiddeling aanbieden. Bij een positief resultaat heeft de jongere (meer) kans op sepot of een lichte maatregel.³⁷ Het slachtoffer krijgt ook de nodige aandacht, in een vroege fase, en kan zelfs een formeel proces vermijden.

13. Ten slotte bevat de jeugdwet elementen van *jeugdsanctierecht*. Bij de keuze van maatregelen moet de jeugdrechter ook letten op de ernst van de feiten, het gedrag tijdens de uitvoering van eerdere maatregelen en de openbare veiligheid (art. 37, § 1 JBW). Een minderjarige dader moet ongeacht zijn leeftijd bewust raken van wat hij heeft gedaan. Voortaan kan de jeugdrechter 'vaste' maatregelen opleggen, zoals een dienstverlening, zonder de minderjarige verder onder toezicht te houden (art. 37, § 2 JBW).

14. De jeugdwet van 2006 bevat bijkomende *waarborgen* voor de minderjarige. Plaatsing in een instelling dient als laatste redmiddel (*subsidiariteitsbeginsel*). De jeugdrechter moet voorrang geven aan herstelbemiddeling of begeleiding in het gezin (art. 37, § 2 JBW). Pas als de ouders geen houvast bieden, mag de jeugdrechter de plaatsing bevelen, bij voorkeur in een open instelling (art. 37, § 2 JBW). Voor jongeren die nog niet eerder voor de jeugdrechter zijn verschenen, hangt de plaatsing in een open of gesloten gemeenschapsinstelling af van de ernst van het strafbare feit (*proportionaliteitsbeginsel*, art. 37, § 2 *quater* JBW). De termijn van plaatsing werd inge-

²⁷ K. BUNTINX en E. CLAES, "Herstelbemiddeling in de fase van strafuitvoering: een beginselreflectie", *Panopticon* 2006, 7-9.

²⁸ Ministeriële Omz. 28 september 2006, BS 29 september 2006, 50.761.

²⁹ BS 19 juli 2006.

³⁰ BS 2 juni 2006.

³¹ BS 29 september 2006 en BS 8 maart 2007.

³² GwH 13 maart 2008, nr. 49/2008 en 50/2008.

³³ MvT, 22 oktober 2004, *Parl.St.* Kamer 2004-05, nr. 1467/01, 3-4. Zie tevens L. ONKELINX, "Ontstaansgeschiedenis, krachtlijnen en beginselen van de nieuwe jeugdwet" in *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 9-13.

³⁴ Voluit gaat het om "maatregelen van bewaring, behoeding en opvoeding" (art. 37, § 1 JBW).

³⁵ MvT, *Parl.St.* Kamer 2004-05, nr. 1467/01, 4.

³⁶ A. NUYTIENS, "Rien ne va plus! Een kritische reflectie op de onverwachte (en ondoordachte?) facelift van de uithandengeving", *TJK* 2006, 281; C. ELIAERTS en J. CHRISTIAENS, "Niets is wat het lijkt in de jeugdbescherming" in W. BRUGGEMAN en E. DE WREE *et al.* (eds.), *Van pionier naar onmisbaar. Over 30 jaar Panopticon*, Antwerpen, Maklu, 2009, 465.

³⁷ Een echte garantie op een milde aanpak is er niet, maar de bedoeling van enige 'beloning' voor de minderjarige vloeit wel voort uit art. 37 *quinquies* en 45 *quater* JBW.

kort van één jaar tot zes maanden, evenwel hernieuwbaar, na een debat (art. 60 JBW). Aan plaatsing werden ook leeftijds-grenzen verbonden, namelijk minstens 12 jaar voor een open instelling (tenzij uitzonderlijke gevallen) en minstens 14 jaar voor plaatsing in een gesloten instelling.

15. Ook in 2006 werd het strafrecht niet geheel uitgesloten. Vooreerst kan de politierechter deze jongeren boven de 16 jaar straffen wegens verkeersinbreuken (art. 36bis JBW). Een 16- of 17-jarige kan ook na uithandengeving worden gestraft wegens misdaden of wanbedrijven, na uithandengeving door de jeugdrechter (art. 38 en 57bis Sv.). Verder dient de jeugdrechter bij veroordeling te beslissen over de bijzondere verbeurdverklaring (art. 61 JBW), een straf in de zin van artikel 7 Sw. Het kan daarbij gaan om illegale vermogensvoordelen, zoals opbrengsten van drughandel (art. 42, 3° Sw.). Veroordelingen van de jeugdrechter worden ook op het strafregister van de beklaagde vermeld (art. 63 JBW). Ten slotte wordt de duur van de plaatsing in een gesloten instelling (De Kempen, De Zande, De Grubbe of De Wijngaard³⁸) afgetrokken van de effectieve gevangenisstraf die na uithandengeving wordt opgelegd (art. 30 Sw.). Een maatregel van jeugdbescherming krijgt dus soms het etiket van een straf op het einde van de rit.

II. Principes van jeugdbescherming

1. Beginselen van rechtsbedeling

16. Het streven naar een eigen strafrecht voor minderjarigen blijkt uit de *vooraangaande titel van de jeugdwet*, ingevoerd in 2006. In procedures tegen minderjarigen moeten het parket en de jeugdrechter de volgende principes in acht nemen (de volgende tekst is geen letterlijke weergave):

- 1° de jeugdrechter moet ernaar streven de opvoeding te verbeteren, de verantwoordelijkheidszin van de minderjarige aan te scherpen, de minderjarige terug in te passen in de samenleving (resocialisatie) en tegelijk de maatschappij te beschermen;
- 2° minderjarigen mogen niet worden gelijkgesteld met meerderjarigen “wat de mate van verantwoordelijkheid en de gevolgen van hun daden” betreft;
- 3° jongeren mogen slechts uit hun ouderlijk milieu worden verwijderd als de ouders te weinig garanties bieden voor een stabiele opvoeding;
- 4° minderjarigen die misdrijven plegen, verkeren in een ‘situatie’ die toezicht, opvoeding, tucht en begeleiding vereist. Bijzondere aandacht moet uitgaan naar “luisterbereidheid, raad en bijstand” en naar het eigen maken van maatschappelijke normen;
- 5° aan de vrijheid van jongeren mogen slechts “minimale belemmeringen” worden opgelegd, nodig voor de bescherming van de maatschappij, de noden van

³⁸ Over deze instellingen zie <http://wvg.vlaanderen.be/jongeren-welzijn/jeugdhulp/publieke-jeugdinstellingen>.

jongeren, de belangen van hun familie en het recht van de slachtoffers;

- 6° bij de rechtsbedeling tegenover minderjarigen zijn bij voorkeur alleen ambtenaren en magistraten betrokken die een specifieke en permanente opleiding hebben gevolgd over jeugdrecht;
- 7° minderjarigen maken aanspraak op “persoonlijke rechten en vrijheden, waaronder die omschreven in de Grondwet en in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, inzonderheid het recht om te worden gehoord”.

De rechtskracht van deze beginselen is onduidelijk, omdat zij vaag geformuleerd zijn en het eerder gaat om intentieverklaringen. Nochtans zijn zij meer dan richtlijnen of “*soft law*”. Het Hof van Cassatie oordeelde dat bij voorlopige maatregelen de jeugdrechter moet letten op de beginselen van de Vooraangaande Titel.³⁹ Daarbij komt dat de beginselen aansluiten op bepalingen van het VN-Kinderrechtenverdrag (IVRK)⁴⁰, met rechtstreekse werking in de Belgische rechtsorde⁴¹, zoals de regel dat aanhouding een “uiterste maatregel is, voor de kortst mogelijke passende duur” (art. 37, b IVRK), de plicht rekening te houden met de waardigheid en behoeften van de minderjarige (art. 37, c IVRK), de vereiste van behandeling die de waardigheid en eigenwaarde van het kind beschermt (art. 40.1 IVRK), de plicht van de jeugdrechter om de herintegratie van het kind en het aanvaarden door het kind van een opbouwende rol in de samenleving na te streven (art. 40.1 IVRK), het openstellen van buitengerechtelijke maatregelen (zoals bemiddeling) zonder de rechten van de mens aan te tasten (art. 40.3.b IVRK) en het uitwerken van een verscheidenheid van zorgprogramma’s die het welzijn van het kind niet schaden en in verhouding staan tot het strafbare feit (art. 40.4 IVRK).

2. Criteria van rechtshandhaving

17. De tijd dat de jeugdrechter alleen oog had voor het belang van de minderjarige is voorbij. Voortaan moet de jeugdrechter bij elke beslissing (voorlopig of ten gronde) rekening houden met de volgende factoren (art. 37, § 1 JBW):

- 1° de persoonlijkheid en de maturiteitsgraad van de minderjarige;
- 2° de leefomgeving van de minderjarige;

³⁹ Cass. 22 januari 2013, AR P.13.0006.N.

⁴⁰ Zie alg. E. VERHELLEN, “Het Verdrag inzake de rechten van het kind meerderjarig”, *TJK* 2008, 11-40; W. VANDENHOLE, “Twintig jaar Kinderrechtenverdrag (1989-2009): een Belgische stand van zaken”, *RW* 2009-10, 386-404.

⁴¹ P. SENAËVE en S. ARNOEYTS, “Tien jaar Belgische rechtspraak inzake de aanwending van het IVRK” in P. SENAËVE (ed.), *De betekenis van de mensenrechten voor het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 167 (wat betreft art. 37 IVRK). Het Grondwettelijk Hof heeft bepalingen van de jeugdwet van 13 juni 2006 (BS 19 juli 2006) getoetst aan art. 40 IVRK, waaruit men kan afleiden dat deze verdragsbepaling directe werking heeft (GwH 13 maart 2008, nr. 49/2008, overw. B.14.2 en B.16.2).

- 3° de ernst van de feiten, de omstandigheden waarin zij zijn gepleegd, de schade en de gevolgen voor het slachtoffer;
- 4° de vroegere maatregelen die tegenover de minderjarige zijn genomen, en het gedrag van de minderjarige tijdens de uitvoering van maatregelen van opvoeding;
- 5° de veiligheid van de minderjarige;
- 6° de openbare veiligheid.

Het Grondwettelijk Hof laat toe dat de jeugdrechter naast het belang van de minderjarige belang hecht aan de openbare veiligheid of de ernst van het misdrijf.⁴² De ene factor weegt evenwel niet zwaarder dan de andere. De jeugdrechter dient alle criteria *samen* te beoordelen en dient een maatregel te kiezen die een evenwicht beoogt van de belangen.⁴³ De maatregel die als beste naar voren komt, is niet steeds de maatregel die de jeugdrechter *kan* opleggen. De beslissing hangt ook af van “de mate waarin de behandelingswijzen, de opvoedingsprogramma’s of enige andere middelen daartoe beschikbaar zijn” (art. 37, § 1 JBW). Deze beperking is de achilleshiel van het systeem. De jeugdrechter is immers gebonden door quota’s en wachtlijsten van instellingen van jeugdbescherming. Enkel de Vlaamse minister van Welzijn kan een opname “in overtal” toestaan in een instelling.⁴⁴

3. Rangorde van de maatregelen

18. De gewone strafrechter dient bij opsluiting niet aan te geven dat alle andere straffen ongeschikt zijn. In vrijwel elke strafbaarstelling is de gevangenisstraf opgenomen. In jeugdzaken liggen de kaarten anders. De wetgever heeft de keuzevrijheid van de jeugdrechter beperkt door een rangorde aan te brengen in de maatregelen van opvoeding (art. 37, § 2 JBW). De minderjarige moet bij voorkeur worden begeleid in zijn natuurlijk milieu, ook al gaat het om een ernstig misdrijf (*subsidiariteitsbeginsel*). De volgorde is, in opklimmende lijn:

- 1° herstelrechtelijk aanbod. De jeugdrechter moet eerst nagaan of dader en slachtoffer een akkoord kunnen bereiken over de schadevergoeding, zodat de zaak “in der minne” kan worden geregeld. Bij een geslaagde bemiddeling maakt de minderjarige aanspraak op een ‘lichtere’ maatregel dan aanvankelijk werd beoogd (art. 37 *quinquies* JBW);
- 2° verbintenisproject. Als de minderjarige of zijn raadsman bij aanvang van de terechtzitting maatregelen voorstelt, moet de jeugdrechter eerst nagaan of deze maatregelen haalbaar en verantwoord zijn;
- 3° gezinsbegeleiding. Maatregelen waarbij de minderjarige in zijn natuurlijk milieu kan blijven, genieten de voorkeur;

⁴² GwH 13 maart 2008, nr. 49/2008, § B.14.

⁴³ Verslag van de Commissie voor de Justitie, standpunt van minister L. ONKELINX, *Parl.St.* Kamer 2004-05, nr. 1461/012, 7.

⁴⁴ Art. 11, 2° BVR 13 juli 1994 inzake de erkenningsvoorwaarden en de subsidiënormen voor de bijzondere jeugdbijstand, *BS* 10 december 1994.

- 4° plaatsing bij een betrouwbare persoon of in een open instelling;
- 5° plaatsing in een gesloten gemeenschapsinstelling.

Uithuisplaatsing is dus het laatste redmiddel, enkel verantwoord als begeleiding in het gezin niet volstaat om de minderjarige tegen slechte invloeden te beschermen.⁴⁵ Ook een minderjarige heeft recht op een gezinsleven (art. 8 EVRM). Hoe zwaarder de maatregel, hoe meer de jeugdrechter dit moet motiveren.⁴⁶

4. Rol van het Openbaar Ministerie

19. Procureurs die optreden voor de familie- of jeugdrechtsbank, hebben, net als jeugdrechters, een *gespecialiseerde op-leving* voor jeugdmagistraat gevolgd, georganiseerd door het Instituut voor Gerechtelijke Opleiding (art. 143 Ger.W.). Op straffe van nietigheid van zijn beslissing doet de jeugdrechter pas uitspraak na advies of vordering van de procureur des Konings (art. 8 JBW, zoals gewijzigd door art. 240 wet 30 juli 2013, *BS* 27 september 2013). De procureur maakt deel uit van een hiërarchische organisatie, het Openbaar Ministerie, ook wel *parket* genoemd. Hij moet zich richten naar bevelen van de procureur-generaal of de minister van Justitie (art. 27 en 364 Sv.).

20. Het Openbaar Ministerie staat in voor het onderzoek naar de strafbare feiten. Zolang er geen dwangmaatregelen nodig zijn die voorkomen in artikel 28 *septies* Sv., moet de procureur des Konings het onderzoek niet uitbesteden aan de onderzoeksrechter. Tijdens het onderzoek beslist de procureur over de arrestatie van de minderjarige (art. 2 wet 20 juli 1990) en het beslag van voorwerpen (art. 35 Sv.). Het is trouwens de bedoeling dat de onderzoeksrechter zo weinig mogelijk tussenkomen in jeugdzaken. Slechts in uitzonderlijke gevallen kan het onderzoek aan deze magistraat worden toevertrouwd (art. 49 JBW).

21. Verder dient de procureur des Konings te beslissen over de vervolging, of de ‘richting’ van de zaak.⁴⁷ Hij moet initiatief nemen als maatregelen van jeugdbescherming noodzakelijk zijn, daar de jeugdrechter zich niet uit eigen beweging mag mengen in de opvoeding van minderjarigen (art. 36, 4° JBW).⁴⁸ Op het einde van het opsporingsonderzoek moet

⁴⁵ E. DUMORTIER en J. CHRISTIAENS, “De nieuwe wet op de jeugdbescherming. Krijtlijnen van een ambigue hervorming”, *TJK* 2006, 276; G. DEKOCK en J. DE WINTER, “De jeugdbeschermingswetten van 2006: continuïteit of keerpunt?”, *NC* 2007, 7; F. SWENNEN, *Familie recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 171.

⁴⁶ K. VANDER STEENE, “De gewijzigde positie van de jeugdrechter” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 266.

⁴⁷ F. TULKENS en T. MOREAU, *Droit de la jeunesse*, Brussel, Larcier, 2000, 667 en 715; B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 258-259.

⁴⁸ J. PUT, *Compendium van het jeugdbeschermingsrecht*, Leuven, Acco, 2005, 215.

de procureur een keuze maken tussen sepot of dagvaarding voor de jeugdrechtbank (art. 46 JBW).

Indien maatregelen van opvoeding nodig zijn (zoals een leerproject), moet de jeugdrechter worden ingeschakeld. Deze maatregelen kunnen niet meer aan een sepot worden verbonden.⁴⁹

22. De procureur des Konings is niet verplicht de minderjarige voor de jeugdrechter te brengen wanneer een ernstig strafbaar feit is gepleegd (art. 28bis Sv. en 36, 4° JBW). Hij kan de zaak seponeren in functie van de persoonlijkheid of levenssituatie van de minderjarige. Anders dan bij meerderjarige verdachten (art. 63 en 182 Sv.), kan de benadeelde van het misdrijf de strafvordering niet op gang brengen. Is de verdachte minderjarig ten tijde van de feiten, dan kan het slachtoffer geen rechtstreekse dagvaarding uitbrengen voor de jeugdrechtbank (art. 47 JBW) of een gerechtelijk onderzoek openen (art. 49 JBW). In jeugdzaken heeft het Openbaar Ministerie dus een *monopolie* over de strafvordering.⁵⁰ Indien de klacht met burgerlijkepartijstelling gericht is tegen onbekenden, en de verdachte minderjarig blijkt te zijn, dient de onderzoeksrechter zich onbevoegd te verklaren, tenzij het Openbaar Ministerie alsnog een gerechtelijk onderzoek vordert.⁵¹

23. Een sepot kan gepaard gaan met een waarschuwing gericht aan de minderjarige en zijn ouders. De minderjarige weet dan dat bij nieuwe feiten een strafprocedure volgt. Het kan gaan om een waarschuwingsbrief (art. 45ter JBW) of een normbevestigend gesprek, eventueel gedaan door een parketcriminoloog (art. 45ter JBW). Ten slotte kan de procureur des Konings de zaak seponeren omdat de minderjarige deelnam aan een herstelbemiddeling bij een erkende dienst (art. 45quater JBW). Bij een vordering tot voorlopige maatregelen dient de procureur des Konings aan te geven waarom herstelbemiddeling niet aangewezen is. Verzuim van deze formaliteit leidt tot nietigheid van deze maatregelen.⁵² Wat niet meer kan, is dat de procureur des Konings aan de minderjarige een leerproject of gemeenschapsdienst oplegt, in ruil voor een sepot.⁵³

24. In minder ernstige strafzaken zijn voorlopige maatregelen van opvoeding niet altijd nodig. De procureur des Konings kan de zaak aanhangig maken bij de jeugdrechtbank bij wijze

van rechtstreekse dagvaarding (art. 46 JBW) of oproeping bij proces-verbaal (art. 46bis JBW). De jeugdrechtbank kan dan maatregelen opleggen zonder voorafgaand onderzoek van de sociale dienst. Rechtstreekse dagvaarding is een aanklacht (plaats, tijdstip van de feiten + strafbaarstelling) die aan de minderjarige en de ouders wordt bekendgemaakt door een gerechtsdeurwaarder of een politieambtenaar (art. 645 Sv.). Bij oproeping bij proces-verbaal verschijnt de minderjarige in het kabinet van de procureur des Konings. De minderjarige verneemt dan waarvan hij wordt beschuldigd en ontvangt een uitnodiging om op een bepaalde datum voor de jeugdrechter te verschijnen.

25. Ook na *tussenkoms*t van de jeugdrechter kan het jeugdparquet de zaak seponeren. Voorlopige maatregelen gelden voor een periode van 6 maanden (art. 52bis JBW). Het parket beschikt vervolgens over twee maanden om te dagvaarden (art. 52bis JBW). Als blijkt dat de voorlopige maatregelen effect hadden, en tekorten in de opvoeding zijn weggewerkt, kan de procureur beslissen geen procedure ten gronde aan te vatten en de termijn van dagvaarding te laten verstrijken. De procedure van jeugdbescherming dooft dan uit, wat neerkomt op een sepot van de zaak.⁵⁴ Daartegen kan de benadeelde van het misdrijf niets ondernemen (art. 47 en 49 JBW). Is de schade nog niet vergoed, dan brengt de procureur des Konings de zaak toch vaak voor de jeugdrechter, zelfs als de minderjarige zich in de voorlopige fase voorbeeldig gedroeg, precies om de schadevergoeding te regelen.⁵⁵

26. Zelfs na uithandengeving is de procureur des Konings niet verplicht de minderjarige en zijn ouders te dagvaarden voor de bevoegde rechtsinstantie, namelijk het hof van assisen (voor niet-correctionaliseerbare misdaden) of de kamer van uithandengeving, een onderdeel van de familierechtbank. Bij uithandengeving verwijst de jeugdrechter de zaak niet naar een andere rechter, maar naar het Openbaar Ministerie, dat vervolgens straffen kan eisen "als daartoe grond bestaat" (art. 57bis, § 1 JBW).

27. Ten slotte is vervolging niet strikt noodzakelijk om de opvoeding bij te sturen van een minderjarige die een misdrijf pleegt. De procureur des Konings kan ook kiezen voor bescherming wegens een *verontrustende situatie* (VOS), zoals

⁴⁹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie, *Parl. St.* Senaat 2005-06, nr. 3-1312/7, 39.

⁵⁰ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 252.

⁵¹ R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen, Maklu, 1990, 49-50; J. DECOKER en F. VROMAN, "Het gerechtelijk onderzoek met minderjarige verdachten: het mijneveld ontruimd", *T.Strafr.* 2013, 75.

⁵² S. D'HONDT, "Nieuwe en vernieuwde maatregelen: overzicht en algemene kenmerken" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Brussel, Larcier, 2006, 260; S. VAN RUMST, "Herstelbemiddeling in de nieuwe wet op de jeugdbescherming", *TJK* 2006, 293; M. VANDEBROECK en I. VANFRAECHEM, "Bemiddeling en hergo" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 159.

⁵³ Ministeriële Omz. 7 maart 2007, BS 8 maart 2007, punt 3.

⁵⁴ Er bestaat onduidelijkheid over de vraag of de dagvaardings-termijn van twee maanden een vervaltermijn is: volgens de ministeriële omzendbrief van 13 januari 1995 kan het parket ook na het verstrijken van twee maanden na mededeling van het dossier de minderjarige dagvaarden (BS 8 februari 1995, punt 14); in de rechtsleer wordt aangevoerd dat na twee maanden het parket niet meer kan dagvaarden (J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht* in *APR*, 1996, nr. 1538; C. ELIAERTS, "Gerechtelijke bescherming van de jeugdigen" in CBR (ed.), *Jongeren & Recht*, Antwerpen, Intersentia, 155).

⁵⁵ Over de aansprakelijkheid van de ouders (art. 1384 BW) zie P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 363-393; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 339-370).

geregeld door het Decreet integrale jeugdhulp van 12 juli 2013.^{56,57} Onder verontrustende situatie wordt verstaan “*een situatie die de ontwikkeling van een minderjarige bedreigt doordat zijn psychische, fysieke of seksuele integriteit of die van één of meer leden van zijn gezin wordt aangepast of doordat zijn affectieve, morele, intellectuele of sociale ontplooiingskansen in het gedrang komen, waardoor het aanbieden van jeugdhulpverlening noodzakelijk kan zijn*” (art. 2, § 1, 54°). Een strafbaar feit gepleegd door een minderjarige kan onder deze definitie vallen. Voor jeugdhulpverlening is normaal instemming vereist van de ouders en de minderjarige zelf, althans wanneer hij of zij een redelijke beoordeling kan maken van belangen (art. 6). Per regio bieden het Ondersteuningscentrum Jeugdzorg en het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling hulp aan. Pas wanneer er geen vrijwilligheid tot stand komt en begeleiding noodzakelijk is, kan naar gerechtelijke hulpverlening worden overgestapt. Het parket dient aan te tonen dat vrijwillige hulp geprobeerd is maar niet lukt (art. 47, 1°, de gewone VOS-vordering). De jeugdrechter kan dan één van de maatregelen van artikel 48 nemen, waaronder plaatsing in een instelling.

28. Bij gedwongen hulp is de jeugdrechter afhankelijk van ambtenaren van de Vlaamse Gemeenschap. Vooraleer de jeugdrechter een maatregel neemt, moet hij de vraag voor niet rechtstreeks toegankelijke hulp laten inschrijven op de “intersectorale registratielijst” (art. 55). Vervolgens gaan hulpverleners van de ‘toegangspoort’ na hoe zij uitvoering kunnen geven aan de voorgestelde maatregel (art. 26). Daarbij geldt de beschikbare capaciteit als maatstaf (art. 26). De jeugdrechter beslist dus niet ten volle. Hij stelt maatregelen voor, die verder door ambtenaren worden ingevuld.⁵⁸ Bij de aanmelding van dossiers heeft de jeugdrechter geen voorrang op andere instanties. Ambtenaren beslissen wie er sneller wordt bediend en wie er langer moet wachten. Ingeval het parket maatregelen vordert wegens een hoogdringende situatie, krijgt de jeugdrechter wel voorrang bij de toewijzing van hulp (art. 26, § 1).

Daarbij moet het Openbaar Ministerie aantonen dat een gerechtelijke maatregel dringend noodzakelijk is, de minderjarige onmiddellijk beschermd moet worden en er geen instemming voor vrijwillige hulp verkregen is (art. 47).

29. Keuze voor een VOS-procedure betekent alvast niet dat de minderjarige gemakkelijker in een instelling kan worden ge-

⁵⁶ BS 13 september 2013.

⁵⁷ Zie J. BOSMANS, “Nieuw Decreet Integrale Jeugdhulp”, *Panopticon* 2012, 487-488; G. DECOCK, “De jeugdhulpverlening in Vlaanderen” in S. BROUWERS (eds.), *Handboek voor de advocaat-stagair-jeugdrecht*, Mechelen, Kluwer, 2014, 67-95; E. HEMELSOET, “Het nieuwe jeugdlandschap in verontrustende situaties”, *TJK* 2014, 298-311; F. SWENNEN, *Het personen-en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 452-455; A. VAN LOOVEREN, “Het nieuwe jeugdlandschap in verontrustende situaties”, *TJK* 2014, 298-306.

⁵⁸ Voor kritische bedenkingen bij dit systeem zie C. DENOYELLE en L. DRESER, “Integrale Jeugdhulp, een traject met hinderpalen?”, *De Juristenkrant* 12 maart 2014, 11.

plaatst. De minderjarige heeft enkel recht op hulp “binnen het beschikbare jeugdhulpaanbod” en “binnen de beschikbare kredieten” (art. 6). Er moet dus rekening worden gehouden met wachtlijsten. Voor misdrijven die veel schade berokkenden, gaat de voorkeur vaak uit naar de strafprocedure (MOF). In de VOS-procedure ontbreekt immers herstelbemiddeling en een debat met de burgerlijke partij over schadevergoeding.

5. Onderzoeksrechter

30. Het Openbaar Ministerie kan “in uitzonderlijke omstandigheden” en “in geval van volstreekte noodzaak” het onderzoek naar de feiten toevertrouwen aan de onderzoeksrechter, een onpartijdige magistraat die deel uitmaakt van de rechtbank van eerste aanleg (art. 49 JBW). Daarbij moet het gaan om een onderzoeksrechter gespecialiseerd in jeugdzaken (art. 9 JBW). De beperkte toegang tot de onderzoeksrechter heeft wellicht te maken met de korte duur van maatregelen van opvoeding in de voorbereidende fase, die normaal beperkt is tot 8 maanden (6 maanden sociaal onderzoek en 2 maanden voor dagvaarding (art. 52bis JBW)). Aan het gerechtelijk onderzoek zijn meer formaliteiten en rechtsmiddelen verbonden dan een opsporingsonderzoek (bv. art. 61quinquies, 127 en 135 Sv.). Minderjarigen die zich moeten schikken naar voorlopige maatregelen (art. 52 JBW), mogen niet te lang in onzekerheid blijven voor de tweede procesfase (beoordeling van schuld en eventuele maatregelen ten gronde). Vandaar de voorkeur voor een onderzoek naar de feiten geleid door de procureur des Konings (art. 28bis Sv.).

31. Tussenkoms van de onderzoeksrechter in jeugdzaken is meestal nodig als het gaat om zeer ernstige feiten (bv. doodslag, groepsverkrachting) of als de minderjarige samen met meerderjarigen zware misdrijven heeft gepleegd. Voorts treedt de onderzoeksrechter op wanneer het nodig is om dwangmiddelen toe te passen, zoals telefoontap (art. 90ter Sv.) of huiszoeking (art. 89 Sv.). Het is niet duidelijk of handelingen die uitgaan van een niet-gespecialiseerde onderzoeksrechter in jeugdzaken (art. 9 JBW) of die zijn bevolen zonder uitzonderlijke omstandigheden, geldig zijn (art. 49 JBW). Het hof van beroep te Brussel oordeelde dat als er voor het gerechtelijk onderzoek geen volstreekte noodzaak bestaat, handelingen gericht tegen de minderjarige verdachte onregelmatig zijn.⁵⁹ Nochtans zijn de regels over de onderzoeksrechter in jeugdzaken niet op straffe van nietigheid voorgeschreven. Uitsluiting van bewijs geldt dan enkel als de onregelmatigheid afbreuk doet aan de betrouwbaarheid van het bewijs of het recht op een eerlijk proces (art. 32 V.T.Sv.).⁶⁰

32. Wanneer de minderjarige bij ernstige delicten is betrokken en plaatsing in een instelling noodzakelijk is, kan het Openbaar Ministerie gelijktijdig een gerechtelijk onderzoek

⁵⁹ Brussel 29 juni 2009, *JDJ* 2010, 40. Zie J. DECOKER en F. VROMAN, “Het gerechtelijk onderzoek met minderjarige verdachten: het mijnenveld ontruimd”, *T.Strafr.* 2013, 68-70.

⁶⁰ B. DE SMET, “Antigoon-criteria eindelijk wettelijk verankerd”, *RW* 2013-14, 762.

vorderen (art. 47 Sv.) en de jeugdrechter inschakelen (art. 36, § 1, 4° JBW). De onderzoeksrechter verzamelt dan alle nuttige gegevens over de strafbare feiten (art. 56, § 1 Sv.), terwijl de jeugdrechter een maatschappelijk onderzoek verricht en voorlopige maatregelen van opvoeding kan opleggen (art. 50 en 52 JBW). Bij deze *parallele vorderingen* is een uitwisseling van gegevens noodzakelijk.⁶¹ Voor de jeugdrechter is het van belang afschriften te krijgen van alle stukken van het strafdossier, zodat hij inzicht verwerft in het aandeel van de minderjarige bij de feiten en aanwijzingen van schuld. De onderzoeksrechter wordt best ingelicht over de mogelijkheid om de minderjarige uit handen te geven. Uithandengeving is reeds mogelijk tijdens het gerechtelijk onderzoek (art. 49 JBW). De onderzoeksrechter kan wachten met de afsluiting van zijn dossier (art. 127 Sv.) tot er daarover duidelijkheid bestaat. Het is aan de procureur des Konings om deze informatiestroom op gang te brengen.

33. Wanneer er een gerechtelijk onderzoek loopt tegen een minderjarige en meerderjarigen, moet de raadkamer de *splitsing van vervolgingen* bevelen (art. 48 en 56 JBW). Voor de meerderjarigen volgt er voor de raadkamer een debat over de verwijzing van de zaak (art. 130 Sv.), terwijl voor de minderjarige de onderzoeksrechter het dossier zelf afsluit (art. 49 JBW).⁶² Dit verschil in behandeling is verenigbaar met de Grondwet.⁶³ Per minderjarige moet de onderzoeksrechter een beslissing nemen over een verwijzing naar de jeugdrechtbank, op vordering van het parket. Het gaat daarbij om een minderjarige die reeds in verdenking is gesteld.⁶⁴ De beslissing valt na een debat in zijn kabinet met de verdachte, zijn raadsman, de ouders van de verdachte en de burgerlijke partij (art. 49 JBW).⁶⁵ De onderzoeksrechter moet de bezwaren beoordelen en beslissen tot *buitenvervolginstelling* of *verwijzing naar de jeugdrechtbank*. Na verwijzing kan de procureur des Konings de zaak nog steeds seponeren.⁶⁶ Hoger beroep is niet in artikel 49 JBW geregeld. Ingevolge de ‘scharnierbepaling’ van artikel 62 JBW kunnen de regels van hoger beroep tegen beschikkingen van de raadkamer (art. 135 Sv.) worden toegepast.⁶⁷ De verwezen minderjarige kan bijgevolg enkel

hoger beroep instellen als hij tijdig, bij schriftelijke conclusie, onregelmatigheden of gronden van verval heeft opgeworpen (art. 135, § 2 Sv.).

6. De jeugdrechtbank

6.1. Organisatie

34. De jeugdrechtbank is een afdeling van de *familie- en jeugdrechtbank* en bestaat uit een alleenzettelende rechter (art. 102 wet 30 juli 2013, BS 27 september 2013).⁶⁸ Het ambt van jeugdrechter is een tijdelijk maar hernieuwbaar mandaat (art. 79 Ger.W.). Het staat enkel open voor magistraten die een gespecialiseerde opleiding hebben gevolgd (art. 259*sexies* Ger.W.).⁶⁹ Binnen de jeugdrechtbank wordt een *kamer van uithandengeving* opgericht, bestaande uit drie rechters, om na uithandengeving minderjarigen te berechten volgens het gewone strafrecht (art. 102 wet 30 juli 2013).

35. Jeugdrechters hebben als taak te *oordelen* over zaken die bij hen aanhangig zijn gemaakt en de minderjarige op te volgen. Zij moeten het belang van de minderjarige afwegen tegenover andere belangen in het geding. Opvolgen houdt in dat de jeugdrechter op de eigen beslissing kan terugkomen, in elke fase, om de opvoeding bij te sturen (art. 60 JBW).⁷⁰ De jeugdrechter is geen officier van gerechtelijke politie (art. 9 Sv.) of onderzoeksrechter (art. 55 Sv.) en staat niet in voor bewijsgaring omtrent de feiten zelf. Enkel het “sociaal onderzoek” valt onder zijn hoede (art. 50 JBW). Elke beslissing van de jeugdrechter is vatbaar voor hoger beroep (art. 58 JBW). De zaak is dan aanhangig bij de jeugdkamer van het hof van beroep (art. 110 wet 30 juli 2013). Zolang er geen uitspraak is in hoger beroep, kan de raadsheer van de jeugdkamer voorlopige maatregelen van opvoeding opleggen (art. 59 JBW). Ten minste één van de jeugdkamers is bevoegd voor de berechting van minderjarigen die uit handen zijn gegeven (art. 110 wet 30 juli 2013). Verzet is beperkt tot vonnissen (art. 58 JBW).

6.2. Centralisatie van dossiers

36. De *territoriale bevoegdheid* van de jeugdrechtbank hangt af van de verblijfplaats van de personen die het ouderlijk gezag uitoefenen of, in geval van gescheiden ouders, van de verblijfplaats bij wie de jongere gewoonlijk verblijft (art. 44, § 1 JBW, zoals gewijzigd door art. 242 wet 30 juli 2013, BS 27 september 2013). Wanneer de gezinsverblijfplaats niet vaststaat, zijn andere aanknopingspunten van toepassing, namelijk 1° de plaats waar het als misdrijf omschreven feit (MOF) is gepleegd, 2° de plaats waar de minderjarige wordt

⁶¹ J. DECOKER en F. VROMAN, “Het gerechtelijk onderzoek met minderjarige verdachten: het mijneveld ontruimd”, *T.Strafr.* 2013, 76-82.

⁶² S. VANDROMME, “De afsluiting van het gerechtelijk onderzoek in jeugdstrafzaken”, *TJK* 2004, 178-184.

⁶³ GwH 17 maart 2004, *TJK* 2004, 176 noot S. VANDROMME, www.const-court.be.

⁶⁴ J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht* in *APR*, Gent, Story-Scientia, 1996, 568.

⁶⁵ Over de rol van de onderzoeksrechter in jeugdzaken zie alg. J. DECOKER en F. VROMAN, “Het gerechtelijk onderzoek met minderjarige verdachten: het mijneveld ontruimd”, *T.Strafr.* 2013, 62-103.

⁶⁶ J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht* in *APR*, Gent, Story-Scientia, 1996, nr. 1258; S. VANDROMME, “De afsluiting van het gerechtelijk onderzoek in jeugdstrafzaken”, *TJK* 2004, 181; J. DECOKER en F. VROMAN, 2013, 94.

⁶⁷ J. DECOKER en F. VROMAN, “Het gerechtelijk onderzoek met minderjarige verdachten: het mijneveld ontruimd”, *T.Strafr.* 2013, 94-95.

⁶⁸ Zie alg. J.P. MASSON, “La loi du 30 juillet portant création d’un tribunal de la famille et de la jeunesse”, *JT* 2014, 181-193.

⁶⁹ Het gaat om een meerdaagse cursus met juridische, criminologische en psychologische aspecten, georganiseerd door het Instituut voor Gerechtelijke Opleiding (zie www.igo-ijf.be).

⁷⁰ B. HÄNSCH, “Jeugdrechter-uitvoeringsrechter”, *RABG* 2003, 918-920.

aangetroffen of 3° de plaats waar de persoon aan wie de minderjarige is toevertrouwd, zijn woonplaats of zetel heeft (art. 44, § 2 JBW). Wanneer de strafzaak wordt ingeleid nadat de jongere de leeftijd van 18 jaar heeft bereikt, is de bevoegde jeugdrechtbank die van de verblijfplaats van de jongere. Staat deze verblijfplaats niet vast, dan geldt de plaats van het misdrijf als criterium (art. 44, § 3 JBW).

37. Het criterium van de gezinsverblijfplaats zorgt ervoor dat de jeugdrechter een globaal overzicht heeft, dat zaken bij hem worden gecentraliseerd. Stel dat een Antwerpse jongere een diefstal pleegt in Oostende, dan dient de politie van Oostende het proces-verbaal over te maken aan het (provinciale) parket van Antwerpen, voor voeging aan het dossier jeugdbescherming. Deze voeging kan bij eenvoudig kantschrift of bij een vordering om maatregelen op te leggen. Op die manier kan de jeugdrechter inspelen op nieuwe feiten, waar deze ook zijn gepleegd. De jeugdrechter volgt de minderjarige op zolang dit nodig is voor zijn opvoeding, in sommige gevallen tot de leeftijd van 20 jaar (art. 37, § 3 JBW). Voor meerderjarigen ontbreekt zo'n begeleidingstraject. De correctionele rechtbank is niet bevoegd om na te gaan of zijn straffen effect hebben. Bij nieuwe strafbare feiten komt de meerderjarige ook niet terug voor dezelfde rechter. De zaak wordt in de regel aanhangig bij de rechtbank van de plaats van het misdrijf (art. 23 Sv.). De gezinsverblijfplaats als aanknopingspunt heeft tevens als voordeel dat hulpverleners zo dicht mogelijk bij de ouders staan. De drempel naar de jeugdrechtbank en de sociale dienst verkleint. Dit aanknopingspunt geldt overigens ook voor jongeren die (nog) niet onder toezicht staan van de jeugdrechter. De lokale politie van de plaats van het misdrijf dient de procureur des Konings te informeren over de gezinsverblijfplaats.⁷¹

38. Ouders moeten op straffe van een (minieme) geldboete hun nieuwe verblijfplaats meedelen aan de jeugdrechtbank (art. 44, § 5 JBW). Wanneer de gezinsverblijfplaats verschuift naar een ander arrondissement, moet de jeugdrechter normaal de fakkel doorgeven aan een ambtgenoot. De zaak wordt dan verwezen naar de jeugdrechtbank van de nieuwe gezinsverblijfplaats (art. 44, § 6 JBW, zoals gewijzigd door art. 242 wet 30 juli 2013, BS 27 september 2013). Dergelijke verschuiving is niet steeds in het belang van de minderjarige of de ouders. Vandaar dat de jeugdrechter zelf of op vraag van het Openbaar Ministerie of de ouders kan beslissen dat ondanks wijziging van gezinsverblijfplaats de zaak bij hem aanhangig blijft (art. 44, § 6 JBW). Deze mogelijkheid van

⁷¹ Bij deze regel, vervat in meerdere dienstnota's, denk ik spontaan terug (als substituut bij het parket te Antwerpen) aan een telefonisch bericht van een ijverige commissaris van een kleine politiezone in West-Vlaanderen die mij meldde dat aan een gemeentelijke vijver een 16-jarige jongen uit Antwerpen was betrapt wegens vissen met drie vislijnen of hengels (twee hengels per visser is het maximum, zie www.natuurbos.be/nl-BE/natuurbeleid/Openbare_visserij). De commissaris vroeg mijn instructies over de arrestatie van de minderjarige, het beslag van de drie vislijnen en het overmaken van processen-verbaal.

“blijvende saisine” is nuttig om minderjarigen op te volgen van wie de ouders regelmatig verhuizen om begeleiding te bemoeilijken. Een bijzonder probleem is dat van een minderjarige die in België aankomt zonder ouder(s) en zonder geldige verblijfsdocumenten. Voor deze vreemdelingen hangt de bevoegdheid van de jeugdrechtbank af van de verblijfplaats van de voogd die is aangesteld door de FOD Justitie (art. 44 JBW).⁷² Pas als de maatregelen opgelegd bij vonnis kracht van gewijsde hebben, wordt het dossier overgedragen aan de jeugdrechter van de nieuwe gezinsverblijfplaats.⁷³ Een wijziging van de gezinsverblijfplaats tijdens het geding belet de jeugdrechter dus niet uitspraak te doen.

6.3. Verslagen van de sociale dienst voor gerechtelijke jeugdhulpverlening

39. Om gepaste maatregelen van opvoeding op te leggen, laat de jeugdrechter zich bijstaan door de sociale dienst voor gerechtelijke jeugdhulpverlening, een instantie behorend tot de Vlaamse Gemeenschap. De jeugdrechter kan aan de sociale dienst de opdracht geven om een *maatschappelijke onderzoek* te verrichten naar de minderjarige, zijn persoonlijkheid en zijn milieu. De sociale dienst geeft eveneens advies aan de jeugdrechter en organiseert of coördineert de hulpverlening. Ten slotte oefenen consulenten controle uit op beslissingen van de jeugdrechter.⁷⁴ Als zij vaststellen dat maatregelen geen effect hebben, kan de jeugdrechter ambtshalve ingrijpen en nieuwe maatregelen van opvoeding opleggen (art. 60 JBW). Ingeval een maatschappelijk onderzoek loopt, dient de jeugdrechter voor elke beslissing het advies in te winnen van de sociale dienst, tenzij in spoedeisende gevallen (art. 50 JBW). Deze maatregel is evenwel niet op straffe van nietigheid voorgeschreven. Het advies of de vordering van het parket is wel een substantieel voorschrift (art. 8 JBW).

40. Het maatschappelijk onderzoek, verricht door de sociale dienst, heeft een vertrouwelijk karakter. De burgerlijke partij mag informatie verzameld door de sociale dienst niet inzien (art. 55 JBW). De gegevens over de persoonlijkheid en de levenssituatie van een minderjarige dienen ook uitsluitend om de gepaste maatregel op te leggen (art. 50 JBW). Vertrouwelijke stukken uit het dossier jeugdbescherming zijn niet bruikbaar voor andere doeleinden, zoals een bewijselement voor of tegen een ouder in een strafprocedure.⁷⁵

⁷² De aanstelling van een voogd voor vreemdelingen is geregeld in art. 479 programmawet I, 24 december 2002, BS 31 december 2002, zoals laatst gewijzigd door de wet van 12 mei 2014, BS 21 november 2014. Zie B. VAN KEIRSLICK, “Voogdij over niet-begeleide minderjarige vreemdelingen”, *TJK* 2002, 62-67.

⁷³ Cass. 17 januari 2012, *RW* 2012-13, 542, noot B. DE SMET.

⁷⁴ Art. 77-87 BVR 21 februari 2014 betreffende de integrale jeugdhulp, BS 28 februari 2014.

⁷⁵ Cass. 12 november 2002, A.C. 2002, nr. 598; Cass. 19 oktober 2005, NC 2005, 195; Cass. 4 maart 2008, *RW* 2010-11, 198; Cass. 19 februari 2014, AR P.13.1690.F; Cass. 21 mei 2014, AR P.14.0094.F; Antwerpen 21 januari 2009, *RW* 2009-10, 1052, noot B. DE SMET; KI Antwerpen 20 oktober 2014, zaak 2014/PGA/4552, onuitg.

41. Het advies van de sociale dienst is verplicht in de meeste zaken waar het Openbaar Ministerie de uithandengeving voert (art. 57bis JBW). De sociale dienst dient niet meer tussen te komen telkens wanneer de jeugdrechter een maatregel bij vonnis oplegt. De jeugdrechter kan autonome maatregelen opleggen, bedoeld als sanctie, zoals de prestatie van opvoedkundige aard, zonder dat de sociale dienst nog verslag moet uitbrengen (art. 37, § 2 JBW). Alle maatregelen waarbij de minderjarige in zijn thuishmilieu blijft, komen als autonome maatregel in aanmerking.⁷⁶

6.4. Herzieningsbevoegdheid

42. De duur van de begeleiding kan niet op voorhand worden ingeschat. De jeugdrechter stuurt de opvoeding van de minderjarige bij zolang dit nodig is, met als uiterste grens de leeftijd van 20 jaar (art. 37, § 3 JBW). Precies het rekken of inkorten van maatregelen, als vorm van hulpverlening, maakt het jeugdrecht uniek. In het gewone strafrecht werkt men met vaste sancties die niet verlengbaar zijn wegens slecht gedrag van de veroordeelde (art. 7 Sw.). Uitzondering is de internering, een beschermingsmaatregel voor geesteszieke daders, eveneens van onbepaalde duur, met periodieke controles (art. 15 wet 9 april 1930 en art. 9 wet 5 mei 2014, BS 9 juli 2014).⁷⁷ Artikel 60 JBW kent aan de jeugdrechter de bevoegdheid toe om “te allen tijde, ambtshalve of op vordering van het Openbaar Ministerie of een bevoegde instantie van jeugdbescherming, de maatregelen van opvoeding zelf in te trekken of te wijzigen, in het belang van de minderjarige”. Deze sleutelbepaling kan in twee richtingen werken. Wanneer de jeugdrechter vaststelt dat de maatregelen van opvoeding niet werken (bv. de minderjarige leeft een huisarrest niet na), dan kan hij een ‘strengere’ maatregel opleggen, zoals plaatsing in een gemeenschapsinstelling (art. 37, § 2 JBW). Omgekeerd kan de jeugdrechter kiezen voor een ‘lichtere’ maatregel als de begeleiding goed verloopt. Stel dat een minderjarige voor zes maanden is geplaatst in een instelling en de begeleiders tevreden zijn over zijn gedrag. De jeugdrechter kan dan het gunstige verslag aanwenden om (ambtshalve) de plaatsing ongedaan te maken, een andere maatregel op te leggen of de minderjarige gewoon bij de ouders laten tot de beslissing ten gronde. Daarvoor is wel het advies of de vordering van het Openbaar Ministerie vereist (art. 8 JBW).

43. Precies om de opvoeding te kunnen bijsturen, verenigt de jeugdrechter verschillende functies. Hij beslist in kabinet over voorlopige maatregelen van opvoeding (*voorbereidende fase*), oordeelt nadien op de openbare terechtzitting over de schuld en maatregelen ten gronde (*fase ten gronde*) en ziet toe op de uitvoering van de maatregelen (*herzieningsfase*). In de zaak *Nortier* gaf het Europees Hof te Straatsburg aan dat deze

combinatie van functies het recht op een eerlijk proces niet aantast.⁷⁸ Het Hof van Cassatie oordeelde dat een jeugdrechter die voorlopige maatregelen oplegt en nadien over schuld oordeelt, zijn onpartijdigheid niet verliest.⁷⁹

44. De herzieningsbevoegdheid is wel gekoppeld aan vaste termijnen. Er moet voor de minderjarige enig houvast zijn. Het kan niet dat de jeugdrechter een maatregel oplegt, het dossier lang laat liggen en pas na jaren een andere maatregel neemt. Maatregelen van opvoeding, opgelegd bij vonnis, moeten *jaarlijks* worden geëvalueerd op de terechtzitting, waarbij ook de ouders worden opgeroepen (art. 60, § 2 JBW). Verlenging of aanpassing is dan mogelijk voor een nieuwe termijn van één jaar. Wanneer de minderjarige bij vonnis is toevertrouwd aan een gemeenschapsinstelling, moet binnen de *zes maanden* opnieuw uitspraak worden gedaan (art. 37, § 2 JBW). De plaatsing in een gemeenschapsinstelling kan enkel verlengd worden wegens “uitzonderlijke redenen” die verband houden met aanhoudend wangedrag of gevaarlijk gedrag (art. 37, § 2, vierde lid JBW). Dit beginsel sluit aan bij het streefdoel van artikel 9 VN-Kinderrechtenverdrag om elke minderjarige te begeleiden in zijn natuurlijk milieu, het gezin. Voor de herziening is het beginpunt het moment waarop de eerdere maatregelen definitief zijn, en dus niet meer vatbaar zijn voor rechtsmiddelen (art. 60, § 3 JBW). Blijkt dat er geen maatregelen meer nodig zijn, dan kan de jeugdrechter bij herziening de zaak bij vonnis afsluiten, met of zonder berisping. De herzieningsbevoegdheid geldt niet als de minderjarige is toevertrouwd aan een gemeenschapsinstelling bij wijze van sanctie omdat eerdere maatregelen niet zijn nageleefd. In dit geval is de plaatsing beperkt tot zes maanden, niet verlengbaar (art. 37, § 2 JBW).

45. Een duidelijke *sanctie* ontbreekt op de periodieke herziening na één jaar of zes maanden.⁸⁰ De wetgever heeft niet expliciet bepaald dat bij het verstrijken van deze termijn het toezicht van de jeugdrechter eindigt. Volgens prof. C. ELIAERTS eindigt gerechtelijke jeugdbescherming van rechtswege als het Openbaar Ministerie de minderjarige en zijn ouders niet tijdig heeft gedagvaard voor de jaarlijkse herziening.⁸¹ In de (federale) ministeriële omzendbrief van 13 januari 1995 wordt een andere visie verdedigd.⁸² De omzendbrief verwijst naar het recht van de minderjarige, de vader, de moeder of de bewaarder om bij verzoekschrift de intrekking of wijziging van de maatregel te vragen (art. 60 JBW).⁸³ Daarmee wordt aangegeven dat als het Openbaar Ministerie laattijdig zou dagvaarden voor herziening, de eerdere maatregelen blijven gelden en één van de partijen dan maar de intrekking moet

⁷⁸ EHRM 24 augustus 1993, *Nortier/Nederland*, Publ.ECHR, A-267.

⁷⁹ Cass. 15 juni 1999, AR P.99.0841.N.

⁸⁰ J. PUT, *Handboek jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 431.

⁸¹ C. ELIAERTS, “Gerechtelijke bescherming van de jeugdigen” in CBR (ed.), *Jongeren & Recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 163.

⁸² Ministeriële Omz. 13 januari 1995 met betrekking tot de gerechtelijke jeugdbescherming, BS 8 februari 1995, punt 25.3.

⁸³ Ministeriële Omz.13 januari 1995, BS 8 februari 1995, punt 25.4.

⁷⁶ S. D'HONDT, “Nieuwe en vernieuwde maatregelen: overzicht en algemene kenmerken” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 60.

⁷⁷ Zie H. HEIMANS, T. VAN DER BEKEN en S. SCHIPAANBOORD, “Eindelijk: een echte nieuwe en goede wet op de internering?”, RW 2014-15, 1043-1064.

vragen. In de latere omzendbrief van 28 september 2006 is aan het verstrijken van de termijn van één jaar of zes maanden evenmin een sanctie verbonden.⁸⁴

6.5. Bevoegdheid volgens leeftijd

46. De strafprocedure voor de jeugdrechter geldt enkel voor jongeren die nog geen 18 jaar oud zijn op het moment van het als misdrijf omschreven feit (art. 36, 4° JBW). De leeftijd op het moment van arrestatie of berechting is irrelevant voor de bevoegdheid. Voor strafbare feiten gepleegd door verlengd minderjarigen na 18 jaar (burgerlijk statuut) of minderjarigen die onder toezicht staan van de jeugdrechter tot 20 jaar, moet dus steeds het “parket meerderjarigen” worden gecontacteerd.⁸⁵ Is het misdrijf gepleegd op de 18de verjaardag van de verdachte, dan moet het uur van de geboorte worden nagegaan.⁸⁶ Bij onzekerheid geldt de meest voordelige oplossing voor de minderjarige, namelijk jeugdbescherming.⁸⁷ Sommige verdachten hebben geen identiteitsdocumenten en beweren minderjarig te zijn. Hun leeftijd kan worden geraamd via een röntgenfoto van de pols (botscan) of op basis van een tandonderzoek.⁸⁸ De jeugdrechter of strafrechter bepaalt uiteindelijk de leeftijd van de beklagde, zonder daarvoor te letten op een bijzonder bewijsmiddel.⁸⁹ Wanneer een meerderjarige valselijk de identiteit van een minderjarige aanneemt en in een instelling wordt geplaatst, beschikt het parket over een nieuwe termijn van 24 uur om de betrokkene voor te leiden voor de onderzoeksrechter. Zodra de valse verklaring van de verdachte vaststaat, verklaart de jeugdrechter zich onbevoegd en kan de onderzoeksrechter een aanhoudingsbevel uitvaardigen.⁹⁰

47. Ingeval het misdrijf dateert van voor de 12de verjaardag, kan de jeugdrechter het kind berispen, laten opvolgen door de sociale dienst, zonder bijkomende voorwaarden (art. 37, § 2bis JBW) of helpen met thuisbegeleiding.⁹¹ Plaatsing van

minderjarigen beneden de leeftijd van 12 jaar is niet mogelijk, zelfs niet bij ernstige feiten (art. 37, § 2 JBW). Het VN-Comité kinderrechten meent dat tegen kinderen beneden de leeftijd van 12 jaar geen strafprocedure mogelijk is, bij gebrek aan schuldbesef.⁹² In elk geval kan de jeugdrechter bij vonnis slechts maatregelen opleggen als de schuld vaststaat, wat veronderstelt dat de minderjarige wetens en willens handelde.⁹³ Voor misdrijven gepleegd door kinderen jonger dan 12 jaar wordt doorgaans de procedure van de verontrustende situatie gevolgd (art. 47 Decr. 12 juli 2013) of worden de ouders gesanctioneerd wegens een gemis aan toezicht (art. 84 JBW) of het inzetten van kinderen om misdrijven te plegen (art. 433 Sw.). Strafsancties zijn ook mogelijk tegen ‘entraîneuses’ in bars en uitbaters van danszalen, speelhuizen en renbanen die minderjarigen ontvangen.⁹⁴

48. Voor strafbare feiten gepleegd voor en na de meerderjarigheid van de verdachte zijn twee aparte procedures nodig. De jeugdrechter kan nooit bij samenhang uitspraak doen voor feiten die tot de bevoegdheid van de correctionele rechtbank behoren.⁹⁵ Ook de omgekeerde situatie is uitgesloten.⁹⁶ Verlengd toezicht tot de leeftijd van 20 jaar (art. 37, § 3 JBW) houdt niet in dat bij nieuwe misdrijven, begaan tussen de leeftijd van 18 en 20 jaar, de beklagde opnieuw voor de jeugdrechter verschijnt.⁹⁷ Verlengd toezicht dient om begeleiding aan te bieden of voort te zetten aan verdachten die jonger waren dan 18 jaar ten tijde van het misdrijf.⁹⁸ Voor feiten gepleegd na de 18de verjaardag kan de jeugdrechter nooit tussenkomen (art. 36, 4° JBW).

6.6. Materiële bevoegdheid

49. De materiële bevoegdheid van de jeugdrechter is erg ruim, namelijk alle als misdrijf omschreven feiten (MOF), gaande van overtredingen tot wanbedrijven en misdaden met of zonder mogelijkheid tot correctionalisering (art. 36, 4° JBW). Daarop bestaan er enkele uitzonderingen, zoals verkeers-overtredingen (art. 36bis JBW) en inbreuken op gemeentelijke reglementen (art. 38bis JBW). Deze ruime bevoegdheid is typisch voor jeugdbescherming. Wat telt, is niet de ernst van het strafbare feit, maar de persoonlijkheid of de leefsituatie van de minderjarige. Voor de verjaringstermijn mag men de

⁸⁴ Ministeriële Omz. 28 september 2006, BS 29 september 2006, punt 6.2.4.1.

⁸⁵ J. D’HAENENS, *Belgisch strafprocesrecht*, Gent, Story-Scientia, 1985, nr. 312; J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht in APR*, Gent, Story-Scientia, 1996, 312.

⁸⁶ F. TULKENS en T. MOREAU, *Droit de la jeunesse*, Brussel, Larcier, 2000, 625.

⁸⁷ Cass. 24 maart 2010, Pas. 2010, 979; Brussel 24 april 2004, NJW 2004, 959. Zie ook R. VERSTRAETEN, S. DE DECKER en T. VAN HOOGENBEMPT, “Jeugd(beschermings)recht en strafrecht: een problematische relatie” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 111; J. DECOKER en F. VROMAN, “Het gerechtelijk onderzoek met minderjarige verdachten: het mijnenveld ontruimd”, *T.Strafr.* 2013, 63.

⁸⁸ I. DERLUYN en E. BROECKAERT, “Niet-begeleide buitenlandse minderjarigen”, *TJK* 2005, 15. J. DECOKER en F. VROMAN, “Het gerechtelijk onderzoek met minderjarige verdachten: het mijnenveld ontruimd”, *T.Strafr.* 2013, 85.

⁸⁹ Cass. 4 maart 2010, RW 2011-12, 911 noot B. DE SMET.

⁹⁰ Cass. 1 maart 2006, RW 2006-07, 649, noot B. DE SMET.

⁹¹ S. D’HONDT, “Nieuwe en vernieuwde maatregelen: overzicht en algemene kenmerken” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 54.

⁹² Concluding observations 26 februari 2004, CRC/15/Add. 227, zoals besproken door J. PUT en M. ROM, “Toetsing van de nieuwe jeugdwet aan het internationaalrechtelijk kader”, *Panopticon* 2007, 52.

⁹³ Luik 20 mei 2010, *JLMB* 2011, 827.

⁹⁴ Art. 3 en 4 wet 15 juli 1960 tot zedelijke bescherming van de jeugd, BS 20 juli 1960.

⁹⁵ Cass. 4 november 2009, AR P.09.1390.F.

⁹⁶ Cass. 21 mei 2003, A.C. 2003, nr. 311.

⁹⁷ J. D’HAENENS, *Belgisch strafprocesrecht*, Gent, Story-Scientia, 1985, nr. 312; J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht in APR*, Gent, Story-Scientia, 1996, 312; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 302.

⁹⁸ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 306-308; B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 329-331.

termijnen van artikel 21 V.T.Sv. toepassen, zoals vijf jaar voor wanbedrijven.⁹⁹

6.7. Opbouw van de procedure

50. Een als misdrijf omschreven feit wordt vastgesteld door een officier van gerechtelijke politie (art. 29 Sv.). Deze maakt de vaststelling meteen over aan het parket van in beginsel de gezinsverblijfplaats (art. 29 Sv. en 44 JBW). De procureur des Konings beslist vrij over de tussenkomst van de jeugdrechter. In ernstige zaken moet meteen worden ingegrepen in de opvoeding. De procureur des Konings kan dan de jeugdrechter vorderen voor voorlopige maatregelen van opvoeding (art. 36, 4° JBW) en tegelijk de onderzoeksrechter inschakelen (art. 49 JBW). Voorlopige maatregelen zijn geldig voor zes maanden (art. 52bis JBW) en gaan in de regel gepaard met een maatschappelijk onderzoek (art. 50 JBW).

51. Minder ernstige strafzaken worden afgehandeld door een sepot of rechtstreekse dagvaarding voor de jeugdrechtbank. Doorgaans laat het parket dan een “sociaal onderzoek” verrichten door de jeugdbrigade van de lokale politie. Aan de hand van informatie over de thuissituatie, strafrechtelijke voorgaanden en schoolprestaties kan de jeugdrechter dan voor het eerst in de fase ten gronde beslissen over maatregelen van opvoeding (art. 37, § 2 JBW). De procedure bestaat dan uit *één fase* als de jeugdrechter het dossier afsluit met een berisping. Een maatregel opgelegd bij vonnis duurt maximaal één jaar. Is verdere begeleiding nodig, dan kan het parket de minderjarige en de ouders dagvaarden voor een terechtzitting van herziening. Het gaat dan enkel nog over de verlenging, aanpassing of intrekking van een maatregel (art. 60 JBW).

52. In vele gevallen bestaat de strafprocedure uit drie fasen. In de *voorbereidende fase* oefent de jeugdrechter toezicht uit gedurende een periode van zes maanden (art. 52bis JBW). Hij kan allerlei maatregelen van opvoeding bevelen bij beschikking, na een bespreking met de minderjarige en zijn ouders in zijn kabinet. De sociale dienst verzamelt dan informatie over de persoonlijkheid en de leefomstandigheden van de minderjarige (art. 50 JBW). De schuld wordt later beoordeeld, in de tweede fase van het *onderzoek ter terechtzitting*. Men spreekt dan niet van de jeugdrechter, maar van de *jeugdrechtbank* (art. 37, § 1 JBW). Is alle “sociale informatie” verzameld, dan beslist het Openbaar Ministerie binnen twee maanden of er een openbaar proces komt (art. 52bis JBW). In geval van dagvaarding doet de jeugdrechter bij *vonnis* uitspraak over de schuldvraag en de schadevergoeding. Verbindt de jeugdrechter een maatregel van opvoeding aan verder toezicht, dan start de derde fase van het proces, een soort *nazorg*, die kan aanslepen tot de leeftijd van 20 jaar (art. 37, § 3 JBW).¹⁰⁰ Het is opnieuw het parket dat de zaak aanhangig maakt. Maatregelen opgelegd bij vonnis moeten *jaarlijks* worden geëvalueerd

⁹⁹ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 241.

¹⁰⁰ R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 1701.

op een openbare terechtzitting (art. 60 JBW). De beslissing komt toe aan de jeugdrechtbank (art. 60 JBW). Bij plaatsing in een gemeenschapsinstelling bedraagt deze termijn zes maanden (art. 60 JBW). De jeugdrechter moet niet wachten op dagvaarding in herziening om in te grijpen. Deze rechter kan op elk moment terugkomen op zijn beslissingen, zelfs ambtshalve (art. 60 JBW).¹⁰¹ Elke beslissing van de jeugdrechter is dus een ‘momentopname’. De procedures lopen op die manier door elkaar, zijn verweven. Ook in de eerste en de tweede fase kan de jeugdrechter zelf ingrijpen, begeleiding bijsturen, in het belang van de minderjarige.

53. De opeenvolging van voorlopige maatregelen (fase 1), maatregelen ten gronde (fase 2) en maatregelen na herziening (fase 3) is het klassieke patroon. Het parket kan de eerste fase overslaan en overgaan tot rechtstreekse dagvaarding. Het is ook mogelijk dat de procedure blijft steken in de eerste fase. Deze *short track* ontstaat wanneer het parket tijdens de voorlopige maatregelen de zaak seponeert, de jeugdrechter de minderjarige in fase 2 vrijspreekt of het dossier afsluit met een berisping of uithandengeving. Verder kan de jeugdrechter kiezen voor beperkte maatregelen zonder toezicht van de sociale dienst, zoals enkel een prestatie van opvoedkundige aard (art. 37, § 2, 4° JBW). Na deze maatregel stopt de begeleiding, is er geen herziening meer nodig. De procedure kan in fase 2 ook uitdoven als het parket de minderjarige en de ouders niet of laattijdig oproept voor de herziening van een lopende maatregel (art. 60 JBW).

Een strafprocedure met alleen fase 3 is niet mogelijk. Herziening op een openbare terechtzitting kan enkel voor maatregelen opgelegd aan een veroordeelde minderjarige (art. 60 JBW).

54. Voor jongeren die hervallen in criminaliteit, is het vaak moeilijk het patroon van 3 fasen te ontdekken. Er zijn jongeren die nieuwe strafbare feiten plegen tijdens de fase ten gronde of tijdens de fase van herziening. Voor deze nieuwe feiten wordt dan vaak fase 1 van voorlopige maatregelen gestart. Een nieuwe cyclus begint dan te lopen, parallel met maatregelen die reeds gelden wegens de oorspronkelijke feiten. Vanwege telkens nieuwe feiten lijkt het dat sommige jongeren vastzitten in de voorlopige fase. Het is dan niet eenvoudig om een traject van begeleiding uit te werken. Zo is een plaatsing in instelling De Grubbe te Everberg enkel mogelijk in de voorlopige fase (wet 1 maart 2002) en kunnen sommige maatregelen (zoals een prestatie van meer dan 30 uur) enkel in de fase ten gronde worden opgelegd (art. 37, § 2 JBW). De jeugdrechter kan bij vonnis (fase 2) dus geen plaatsing verlengen van een jongere die in de eerste fase aan de instelling te Everberg is toevertrouwd. Hierdoor ontstaan er soms tegenstrijdige beslissingen (bv. plaatsing ten gronde in Mol voor feit 1 en voorlopige plaatsing te Everberg voor feit 2). Bij gebrek aan enige rangorde tussen deze maatregelen mag de procureur des Konings kiezen welke titel hij uitvoert.

¹⁰¹ B. HÄNSCH, “Jeugdrechter-uitvoeringsrechter”, *RABG* 2003, 918-920.

6.8. Proceswaarborgen van de minderjarige

55. De tijd is voorbij dat de jeugdrechter zonder veel inspraak over het lot van de minderjarige besliste. Minderjarigen maken aanspraak op een aantal proceswaarborgen, ongeacht het doel dat de jeugdrechter voor ogen heeft (eigen verantwoordelijkheid minderjarige aanscherpen, verbetering van opvoeding of leefsituatie, of bescherming slachtoffer):

- 1° de jeugdrechter moet motiveren waarom een bepaalde maatregel van opvoeding nodig is. De motiveringsplicht is strenger naarmate de vrijheid van de minderjarige meer wordt beknot (art. 37, § 1 JBW);
- 2° voorlopige maatregelen hebben een zo kort mogelijke duur en dienen niet als straf (art. 52 JBW). Levert de behandeling resultaat op, dan kan de jeugdrechter een andere maatregel opleggen, in het belang van de minderjarige (art. 60 JBW).¹⁰² De wettelijke voorwaarde dat voorlopige maatregelen steunen op “ernstige aanwijzingen van schuld” werd vernietigd door het Grondwettelijk Hof.¹⁰³ Ook het Hof van Cassatie oordeelde dat bij voorlopige maatregelen de jeugdrechter zich niet over aanwijzingen van schuld mag uitspreken¹⁰⁴;
- 3° minderjarigen ouder dan 12 jaar moeten hun mening kunnen uiten alvorens de jeugdrechter een maatregel van opvoeding oplegt (art. 52ter JBW).¹⁰⁵ In een begrijpbare taal dient de jeugdrechter de feiten samen te vatten en zijn beslissing toe te lichten (art. 52ter JBW).¹⁰⁶ Hij moet het proces zo organiseren dat de minderjarige weet waarop hij zich moet verdedigen en zich niet geremd voelt het woord te nemen. Een serene sfeer is van groot belang¹⁰⁷;
- 4° alvorens een beslissing te nemen (in elke fase) moet de jeugdrechter de minderjarige ouder dan 12 jaar persoonlijk horen. Deze verplichting valt weg als de minderjarige onvindbaar is, weigert te verschijnen of in slechte gezondheid verkeert (art. 52ter JBW);
- 5° minderjarigen hebben steeds recht op kosteloze bijstand van een advocaat (art. 54bis JBW). Wanneer de minderjarige geen advocaat heeft, moet hem ambtshalve een advocaat worden toegewezen (art. 54bis JBW).¹⁰⁸ Aan het

contact van de jongere met zijn advocaat mag de jeugdrechter geen beperkingen opleggen. Het verbod van vrij verkeer geldt enkel voor bepaalde personen, bij naam vermeld in de beschikking, uitgezonderd de advocaat (art. 52 JBW). Minderjarigen dienen passende juridische bijstand te krijgen om een verweer op te bouwen (art. 40.2 IVRK);

- 6° ingevolge de Salduz-wet van 13 augustus 2011¹⁰⁹ moet de gearresteerde minderjarige verdachte bij het eerste verhoor worden bijgestaan door een raadsman. Van die waarborg kan de minderjarige geen afstand doen.¹¹⁰ Voor minderjarigen die niet gearresteerd zijn, blijft de tussenkomst van een advocaat (vooralsnog) beperkt tot vertrouwelijk overleg, voorafgaand aan het verhoor (art. 47bis Sv.). Bij miskenning van de Salduz-waarborgen mag de jeugdrechter met de verklaringen van de minderjarige geen rekening houden, noch als dragend bewijs, noch als steunbewijs (art. 47bis, § 6 Sv., zoals gewijzigd door art. 5 wet 25 april 2014, BS 14 mei 2014).¹¹¹ De minderjarige ontvangt informatie over het zwijgrecht (art. 47bis Sv.), een waarborg beschermd door artikel 40.2 IVRK. Ook voor minderjarigen geldt het vermoeden van onschuld (art. 40.2 IVRK);
- 7° de advocaat kan het volledige strafdossier inzien. Voor de minderjarige is inzage beperkt tot de processen-verbaal over het misdrijf (art. 55 JBW). Na uithandengeving kan de minderjarige ook de verslagen van de sociale dienst inkijken (art. 31 V.T.Sv.). Inzage in het dossier houdt nog geen recht in op kopienamen van alle processtukken. Daarvoor is de toelating nodig van de procureur-generaal (art. 125 KB 28 december 1950, BS 30 december 1950). Voor kopienamen van de processen-verbaal geldt er een nieuwe regeling (art. 24 en 25 wet 27 december 2012 houdende diverse bepalingen betreffende justitie, BS 31 januari 2013). Het parket (art. 21bis Sv.) of de onderzoeksrechter (art. 61ter Sv.) kan dan kopienamen toestaan;
- 8° in geval van plaatsing moet de jeugdrechter de duur van de maatregel en het type van instelling (open of gesloten) vermelden. Maatregelen van plaatsing bevolen bij vonnis gelden voor een termijn van hoogstens één jaar (art. 60 JBW). Voor plaatsingen in een gemeenschapsinstelling is de termijn beperkt tot zes maanden (art. 60 JBW). Binnen deze termijnen moet de jeugdrechter opnieuw uitspraak doen bij *vonnis*, na dagvaarding door het parket en een

MUSSELE, “Jeugdadvocatuur” in S. BROUWERS *et al.* (eds.), *Handboek voor de advocaat-stagiair-jeugdrecht*, Mechelen, Kluwer, 2014, 153-246.

¹⁰⁹ BS 5 september 2011.

¹¹⁰ Voor verdachten die meerderjarig zijn ten tijde van hun arrestatie, doch minderjarig ten tijde van de feiten, kan men stellen dat afstand van het recht op bijstand van een advocaat wel mogelijk is (zie Omz. 12/2011 College van procureurs-generaal, p. 11, www.om-mp.be).

¹¹¹ Zie B. DE SMET, “Verdere stappen op het Salduz-pad: de Wet van 25 april 2014 en richtlijn 2013/48/EU van 22 oktober 2013”, *RW* 2014-15, 158-160.

¹⁰² M. ROM, “Geesteszieke minderjarigen” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 207.

¹⁰³ GwH 13 maart 2008, nr. 49/2008.

¹⁰⁴ Cass. 16 oktober 2012, A.C. 2012, nr. 537, *TJK* 2013, 59, noot S. SMETS en J. PUT; Cass. 22 januari 2013, *TJK* 2013, 278, noot F. VROMAN.

¹⁰⁵ Bv. Luik 1 december 2004, *JLMB* 2005, 469.

¹⁰⁶ Zie ook Comité voor de Rechten van het Kind, “Het recht van het kind om te worden gehoord”, *TJK* 2010, 46; A. VANDEKERCKHOVE, “Eerste stappen naar een meer kindvriendelijke justitie”, *TJK* 2011, 42-49.

¹⁰⁷ EHRM 16 december 1999, *T&V/Verenigd Koninkrijk, Recueil* 1999. Zie E. BREMS, “Een eerlijk proces voor kinderen: de Bulger-zaak in Straatsburg”, *Panopticon* 2001, 571-587.

¹⁰⁸ Om aan deze verplichting te voldoen, werd in de meeste arrondissementen een permanente georganiseerd voor jeugdadvocaten, zijnde advocaten die een bijzondere opleiding hebben gevolgd. Zie E. VAN DER MUSSELE, “Advocaten voor minderjarigen: stand van zaken” in CBR (ed.), *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 24 en E. VAN DER

- debat op tegenspraak, zo niet vervalt de maatregel van plaatsing;
- 9° voor de minderjarige die in de voorbereidende fase is geplaatst in een gemeenschapsinstelling voor 3 maanden, geldt er een facultatieve herziening. De minderjarige of een ouder kan na één maand bij verzoekschrift aan de jeugdrechter vragen een nieuwe kabinetsbespreking te organiseren, om de plaatsing te evalueren en zo nodig in te trekken (art. 60 JBW);
- 10° maatregelen van opvoeding bevolen bij vonnis zijn enkel mogelijk als de minderjarige geldig is opgeroepen bij wijze van rechtstreekse dagvaarding (art. 46 JBW) of oproeping bij proces-verbaal (art. 46bis JBW). Deze akte moet de nodige informatie bevatten over de tenlastelegging (art. 6, § 3, a EVRM).¹¹² Vrijwillige verschijning zonder dagvaarding is alleen toelaatbaar als ze wordt voorafgegaan door een gemotiveerde waarschuwing van het Openbaar Ministerie (art. 45, 2 JBW).¹¹³ De termijn van dagvaarding voor terechtzitting bedraagt minstens tien dagen (art. 46 JBW), verlengbaar met extra termijnen bij woonplaats in het buitenland (art. 55 Ger.W.);
- 11° de termijn van arrestatie van 24 uur (art. 12 Gw. en art. 1 wet 20 juli 1990) geldt ook voor minderjarigen die worden voorgeleid voor de jeugdrechter.¹¹⁴ De beslissing tot plaatsing in een gesloten instelling moet aan de minderjarige worden betekend binnen een periode van 24 uur na arrestatie, met als sanctie de invrijheidstelling.¹¹⁵ Evenwel kan de jeugdrechter na het verstrijken van de arrestatietermijn andere maatregelen nemen.¹¹⁶ Lukt het de jeugdrechter niet de minderjarige binnen 24 uur na arrestatie te plaatsen, dan mag de in vrijheid gelaten minderjarige niet zomaar de dag nadien opnieuw worden voorgeleid voor dezelfde feiten. Na invrijheidstelling wegens plaatstekort kan de jeugdrechter slechts een plaatsing bevelen bij “nieuwe of ernstige omstandigheden”¹¹⁷;
- 12° minderjarige beklaagden mogen aan de openbare terechtzitting deelnemen, ook al zijn zij nog geen 12 jaar (art. 75 JBW). Vanaf 12 jaar is aanwezigheid van de beklaagde zelfs een plicht (art. 51 JBW), zij het dat de jeugdrechter aan de afwezige minderjarige geen geldboete kan opleggen.¹¹⁸ Een maatregel van opvoeding heeft weinig zin als de jeugdrechter de minderjarige niet kan spreken. Het Europees Hof te Straatsburg laat toe dat de beklaagde zich door een advocaat laat vertegenwoordigen, ook al is zijn verschijning verplicht.¹¹⁹ Inmiddels oordeelde het Hof van Cassatie dat ook een minderjarige tijdens de fase ten gronde zich door een advocaat kan laten vertegenwoordigen¹²⁰;
- 13° minderjarige verdachten worden afzonderlijk berecht (art. 48, § 1 JBW). Daardoor kan de jeugdrechter beter inschatten welke maatregel van opvoeding geschikt is. Behalve wat processen-verbaal over de feiten betreft, is het dossier van een minderjarige dader verschillend van dat van zijn minderjarige mededaders. In de kافت “sociaal onderzoek” zitten immers verslagen over de persoonlijkheid en de leefsituatie van de minderjarige, opgesteld door de sociale dienst of andere hulpverleners. Deze verslagen zijn vertrouwelijk (art. 77 JBW). Het belang van de minderjarige van een afzonderlijk proces werd hoger ingeschat dan het belang van een goede rechtsbedeling, het risico op tegenstrijdige beslissingen of het belang van het slachtoffer.¹²¹ Afzonderlijke berechting houdt in dat er per minderjarige een strafdossier wordt aangelegd. Dit vraagt van de procureur des Konings heel wat organisatietalent, zeker als het gerechtelijk onderzoek in een ander arrondissement wordt gevoerd. Elk navolgend proces-verbaal moet worden gekopieerd en moet terechtkomen in dossiers van vaak verschillende jeugdrechters;
- 14° wanneer een ouder, een getuige of een deskundige informatie wil aanbrenge over de persoonlijkheid van de minderjarige, kan de jeugdrechter zich in raadkamer terugtrekken. De minderjarige is dan niet bij de bespreking aanwezig, zijn raadsman wel (art. 57 JBW). De gedachte is dat een minderjarige best niet zelf wordt geconfronteerd met negatieve informatie over zijn persoonlijkheid of leefomgeving. Daarmee wordt een parallel getrokken met het verbod voor de minderjarige om zelf de stukken in te kijken over zijn persoonlijkheid (art. 55 JBW);
- 15° minderjarigen moeten de aanhouding en schuldigverklaring kunnen betwisten bij een hogere rechtsinstantie (art. 37d en 40.2 IVRK). Tegen elke maatregel kan de minderjarige hoger beroep instellen, of het nu gaat om een beschikking in de voorlopige fase, de uitspraak ten gronde of een maatregel in de fase van herziening (art. 58 JBW). De termijn van hoger beroep bedraagt vijftien dagen (art. 58 JBW). Voor beslissingen over de plaatsing in een gesloten opvoedingsafdeling is de termijn van hoger beroep beperkt tot 48 uur (art. 52quater JBW en art. 8 wet 1 maart 2002). Van het vonnis en een beschikking tot voorlopige maatregelen ontvangt de minderjarige een afschrift, waarin de vormen en termijnen van rechtsmiddelen zijn vermeld (art. 52ter en 61 JBW). Hoger beroep schorst de tenuitvoerlegging, tenzij de beslissing

¹¹² J. PRADEL en G. CORSTENS, *Droit pénal européen*, Parijs, Dalloz, 2002, 394-412; G. STESSENS en B. DE SMET, “Artikel 6, § 3 EVRM” in J. VAN DE LANOTTE en Y. HAECK (eds.), *Handboek EVRM. Artikelsgewijze commentaar*, Antwerpen, Intersentia, 2004, 657-670.

¹¹³ R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 1700.

¹¹⁴ Cass. 15 mei 2002, A.C. 2002, nr. 296.

¹¹⁵ Cass. 31 augustus 2010, TJK 2011, 143, noot Ph. TRAEST.

¹¹⁶ Cass. 31 augustus 2010, TJK 2011, 143, noot Ph. TRAEST.

¹¹⁷ Cass. 20 december 2011, RW 2012-13, 460, noot B. DE SMET.

¹¹⁸ GwH 13 maart 2008, nr. 49/2008, B.25.

¹¹⁹ EHRM 21 januari 1999, *Van Geyseghem/België*. Zie C. VAN DEN WYNGAERT, B. DE SMET en S. VANDROMME, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2014, 748-750.

¹²⁰ Cass. 21 mei 2014, AR P.14.0704.F.

¹²¹ J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht in APR*, Gent, Story-Scientia, 1996, 503.

- uitvoerbaar is verklaard bij voorraad (art. 58 JBW). Ook in de voorbereidende fase is cassatieberoep mogelijk¹²²;
- 16° minderjarigen hebben recht op een eerlijke behandeling van de zaak door een onpartijdige rechter, zonder vertraging (art. 40.2 IVRK). Een tolk wordt kosteloos toegestaan (art. 40.2 IVRK);
- 17° in alle stadia van de strafprocedure moet het privéleven van de minderjarige worden afgeschermd (art. 40.2 IVRK). Het verspreiden van teksten of beelden van een minderjarige die onder toezicht staat van de jeugdrechter, kan leiden tot strafsancities (art. 433bis Sw.).

7. Deelname van de ouders

56. De minderjarige is niet de enige partij in het geding. Hij wordt steeds samen opgeroepen met de ouders om zich op de openbare terechtzitting te verantwoorden (art. 46 JBW). Ouders verschijnen vooral als burgerlijk verantwoordelijken in het debat over de schadevergoeding (art. 1384 BW).¹²³ Daarnaast hebben ouders belang te weten welke richting de jeugdrechter uitgaat. Zodra de minderjarige onder diens toezicht staat, brokkelt het ouderlijk gezag af. Ouders die plaatsing van hun kind willen vermijden, doen er goed aan mee te werken met de sociale dienst om een stabiele leefsituatie aan te bieden. Voor de jeugdrechter is desinteresse van de ouders een lastige situatie. Minderjarigen hebben een grotere kans om instellingen te verlaten als ouders open staan voor heropvoeding. Het is moeilijk om minderjarigen die goed presteren in de instelling, lang van hun ouders weg te houden, alleen maar omdat de ouders zich afschermen van de jeugdrechterbank. Minderjarigen moeten toch vroeg of laat kunnen terugvallen op hun ouders (art. 9 IVRK).¹²⁴

57. Ouders kunnen de strafprocedure beïnvloeden door gebruik te maken van de volgende proceswaarborgen¹²⁵:

- 1° na arrestatie van de minderjarige krijgen ouders zo snel mogelijk informatie over de beslissing tot voorleiding van hun kind bij de jeugdrechter (art. 48bis JBW). Als deze verplichting niet is nageleefd en de ouders afwezig zijn, kan de jeugdrechter alsnog bevelen de ouders op te roepen, ofwel de zaak behandelen.¹²⁶ In de beschikking moet de jeugdrechter dan wel aangeven waarom de

- ouders niet (opnieuw) werden opgeroepen (art. 48bis JBW).¹²⁷ Kennisgeving aan de ouders van de arrestatie is niet nodig als de verdachte inmiddels meerderjarig is¹²⁸;
- 2° ouders hebben recht op inzage in het ganse strafdossier, met inbegrip van verslagen van de sociale dienst (art. 55 JBW). Zij mogen vertrouwelijke verslagen alleen maar aanwenden in de strafprocedure voor de jeugdrechterbank. Zo mag een ouder die is gedagvaard wegens niet-afgifte van kinderen (art. 432 Sw.), zich voor de correctionele rechtbank niet beroepen op verslagen van de sociale dienst over het onwillige gedrag van het kind¹²⁹;
- 3° ouders ontvangen een afschrift van elke beslissing van de jeugdrechter, met daarin vermeldingen over rechtsmiddelen (art. 52ter en 61bis JBW). Indien zij niet bij de uitspraak aanwezig zijn, ontvangen zij het afschrift per gerechtsbrief;
- 4° ouders kunnen hoger beroep aantekenen tegen elke beschikking of elk vonnis van de jeugdrechter (art. 58 JBW). Tegen maatregelen opgelegd bij vonnis kunnen zij ook verzet aantekenen (art. 52ter en 58 JBW).¹³⁰ Het hoger beroep heeft een schorsend effect, tenzij de jeugdrechter zijn beslissing uitvoerbaar bij voorraad verklaard heeft (art. 58 JBW).

Tegenover rechten van ouders staan er enkele plichten. Ouders moeten ingaan op elke oproeping van de jeugdrechter, op straffe van een geldboete van 1 tot 150 euro (art. 51, § 2 JBW). Op die manier kan de jeugdrechter zich een beeld vormen van de leefsituatie van de minderjarige en kan hij het effect van maatregelen (zoals huisarrest) inschatten. Ouders moeten ook beschikbaar blijven voor hulpverlening. Daarom dienen zij hun nieuwe gezinsverblijfplaats te melden aan de jeugdrechterbank (art. 44 JBW). Een andere plicht van ouders is in te staan voor de juiste besteding van de kinderbijslag. Indien zij daarin tekortschieten, kan de jeugdrechter op vordering van het parket de gezinsbijslag toewijzen aan een betrouwbare persoon (art. 29 JBW). Aan onverschillige ouders kan de jeugdrechter een *ouderstage* opleggen, een soort cursus (art. 29bis JBW). Bij gebrek aan samenwerkingsakkoorden en subsidies wordt deze maatregel niet meer uitgevoerd.¹³¹ Ten slotte kan uitzonderlijk het ouderlijk gezag worden afgenomen van een ouder, ten voordele van een provoogd (art. 33 en 34 JBW).

¹²² Bv. Cass 27 november 2002, A.C. 2002, nr. 637. Voor cassatieberoep gelden de nieuwe regels van de wet van 14 februari 2014, BS 27 februari 2014.

¹²³ P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 607 p.; B. WEYTS, "De aansprakelijkheid van de ouders en andere toezichthouders" in CBR (ed.), *Jongeren & Recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 90-107; M. BERGHMANS, "Positie van de ouders" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 216-218.

¹²⁴ I. WEIJERS, *De pedagogische uitdaging van het jeugdstrafrecht*, Amsterdam, SWP, 2005, 21.

¹²⁵ Zie alg. J. PUT, "Het nieuwe jeugdrecht", congrestekst 11-01-2007, KUL, 29-30; B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 325-329.

¹²⁶ Cass. 4 juni 2014, AR P.14.0704.F.

¹²⁷ M. BERGHMANS, "Positie van de ouders" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht* Brussel, Larcier, 224.

¹²⁸ Omz. 12/2011 van het College van procureurs-generaal, p. 15, www.om-mp.be.

¹²⁹ Cass. 19 oktober 2005, NC 2006, 193, noot B. DE SMET.

¹³⁰ J.M. CROONENBERGHS, *Jeugdbescherming*, Lier, Van In, 1966, 95. Zie hierover Groenboek Zesde Staatshervorming van 16-9-2013 (www.vlaanderen.be), hoofdstuk 3: jeugdsanctierecht, p. 30;

¹³¹ A. DE PUYDT en C. D'HOOGHE, "Als misdrijf omschreven feit (MOF)" in S. BROUWERS et al. (eds.), *Handboek voor de advocaat-stagiair-jeugdrecht*, Mechelen, Kluwer, 2014, 130.

8. Voorlopige maatregelen van opvoeding

58. De jeugdrechter kan voorafgaand aan het proces ten gronde een aantal maatregelen opleggen indien begeleiding van de minderjarige van start moet gaan (art. 52 JBW), in afwachting van het proces ten gronde, namelijk¹³²:

- 1° toevertrouwen aan de ouders onder toezicht van de sociale dienst, zonder bijkomende voorwaarden;
- 2° toevertrouwen aan de ouders onder toezicht van de sociale dienst, gekoppeld aan voorwaarden. De volgende voorwaarden komen daarbij in aanmerking:
 - opleiding volgen of richtlijnen van opvoeding naleven;
 - deelname aan activiteiten (bv. aan sport doen);
 - prestatie van opvoedkundige aard van hoogstens 30 uur.¹³³ Deze maatregel is volgens het Hof van Cassatie geen ‘voorbestraving’, maar een maatregel van onderzoek, bedoeld om zicht te krijgen op de persoonlijkheid van de minderjarige¹³⁴;
 - omgangs- of plaatsverbod;
 - huisarrest, dit is het verbod om de woning te verlaten vanaf een bepaald uur 's avonds, onder toezicht van de politie. De maximumduur van de maatregel is niet bepaald. In de praktijk is de maximale duur beperkt tot drie maanden¹³⁵;
 - andere specifieke voorwaarden of verbodsmaatregelen;
- 3° plaatsen van de minderjarige bij een betrouwbare persoon of in een inrichting (zoals opname in een ontwenningencentrum);
- 4° plaatsen van de minderjarige in een open afdeling van jeugdpsychiatrie. Voor een gesloten afdeling geldt de burgerlijke procedure van collocatie (wet 26 juni 1990);
- 5° plaatsen van de minderjarige in een open gemeenschapsinstelling, mits aan de volgende voorwaarden is voldaan (art. 37, § 2^{quater} en 52 JBW):
 - de minderjarige is minstens 12 jaar oud;
 - het gaat om een feit waarop een gevangenisstraf staat van minstens 3 jaar of dat onder de noemer valt van “slagen en verwondingen”. Voor minderjarigen die eerder bij vonnis zijn toevertrouwd aan een gemeenschapsinstelling, is plaatsing mogelijk voor elk strafbaar feit;

¹³² A. DE PUYDT en C. D'HOOGHE, “Als misdrijf omschreven feit (MOF)” in S. BROUWERS *et al.* (eds.), *Handboek voor de advocaat-stagiair-jeugdrecht*, Mechelen, Kluwer, 2014, 127-128.

¹³³ Zie G. DECOCK, “Gemeenschapsdienst en leerprojecten” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 71-73.

¹³⁴ Cass. 21 mei 2003, A.C. 2003, nr. 308, *TJK* 2003/4, 233, noot S. VANDROMME. Zie ook J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 256; C. ELIAERTS, “De toekomst van het jeugdbeschermingssysteem”, *T.Strafr.* 2013, 218.

¹³⁵ G. DECOCK en S. VAN RUMST, “Het huisarrest” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 88.

- de minderjarige is geplaatst in een gesloten instelling en wordt opgeroepen voor herziening van de maatregel;
- de minderjarige hield zich niet aan voorwaarden zoals een huisarrest.

Plaatsing in een open gemeenschapsinstelling bij beschikking geldt voor maximaal zes maanden. Verlenging is mogelijk tot de maatregel bij vonnis (fase 2) definitief is. Bij plaatsing bedoeld als sanctie omdat voorwaarden zijn miskend (zoals huisarrest), is de maximale termijn steeds zes maanden¹³⁶;

- 6° plaatsen van de minderjarige in een gesloten gemeenschapsinstelling (Mol, Beernem, Ruiselede), mits aan de volgende voorwaarden is voldaan (art. 37, § 2^{quater} en 52^{quater} JBW):
 - de minderjarige is minstens 14 jaar oud. Uitzonderlijk kan een minderjarige van 12 of 13 jaar worden toevertrouwd aan een gesloten opvoedingsafdeling, bij gedrag dat uitzonderlijk gevaarlijk is en een ernstige aanslag betekent op de gezondheid van een persoon;
 - de minderjarige wordt verdacht van een misdaad of een wanbedrijf dat als volgt kan worden gekwalificeerd: aanranding van de eerbaarheid met geweld, bendevoorming voor het plegen van misdaden, mondelinge bedreigingen onder voorwaarde, opzettelijke slagen en verwondingen met voorbedacht en blijvende arbeidsongeschiktheid als gevolg, gewapende weerspanning of vernieling in bende met geweld van bouwwerken;
 - is de minderjarige reeds bij vonnis toevertrouwd aan een gemeenschapsinstelling, dan volstaat een vordering wegens een misdrijf strafbaar met minstens drie jaar gevangenis of wegens “slagen en verwondingen”;
 - de minderjarige hield zich niet aan voorwaarden (zoals een huisarrest of leerproject);
 - de voorwaarde van “ernstige aanwijzingen van schuld” is inmiddels vernietigd.¹³⁷

Voor plaatsing in een gesloten instelling moet de minderjarige ook blijk geven van een gedrag “dat voor hem of anderen gevaarlijk is”. Bovendien moeten er ernstige redenen bestaan om te vrezen dat hij, eens in vrijheid gesteld, nieuwe misdrijven pleegt, zich aan het gerecht onttrekt, bewijsmateriaal doet verdwijnen of heimelijk met derden samenspanst (art. 37^{quater} en 52^{quater} JBW).

Plaatsing in een gesloten instelling geldt voor maximaal drie maanden (art. 52^{quater} JBW). De jeugdrechter kan de maatregel steeds intrekken of omzetten in een lichtere maatregel, zelfs ambtshalve (art. 60 JBW). De plaatsing kan eenmaal worden verlengd voor drie maanden, na een

¹³⁶ K. HENDERICKX, “Plaatsing in de Gemeenschapsinstellingen en in de Grubbe te Everberg” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Brussel, Larcier, 2007, 97.

¹³⁷ GwH 13 maart 2008, nr. 49/2008, B.26.5.

medisch-psychologisch verslag (art. 52^{quater} JBW). Nadien is om de maand verlenging van de plaatsing mogelijk, tot de definitieve uitspraak, bij gemotiveerde beschikking. Telkens moeten de minderjarige en zijn advocaat worden opgeroepen voor een bespreking in het kabinet van de jeugdrechter (art. 52ter en 54 JBW). Tegen de beslissing tot plaatsing is hoger beroep mogelijk, binnen een termijn van 48 uur (art. 52^{quater} JBW).

7° plaatsing van de minderjarige in de gemeenschapsinstelling 'De Grubbe' te Everberg, mits aan de volgende voorwaarden is voldaan (wet 1 maart 2002, BS 1 maart 2002)¹³⁸:

- de minderjarige is een jongen van minstens 14 jaar oud;
- het gaat om een strafbaar feit waarop een gevangenisstraf staat van minstens 5 jaar;
- er bestaan voldoende ernstige aanwijzingen van schuld¹³⁹;
- opsluiting van de minderjarige is noodzakelijk voor de openbare veiligheid;
- er is geen plaats beschikbaar in een (andere) gesloten gemeenschapsinstelling;
- er bestaan dringende, ernstige en uitzonderlijke omstandigheden die betrekking hebben op de vereisten van bescherming van de openbare veiligheid.

De plaatsing te Everberg kan hoogstens 2 maanden en 5 dagen duren. De plaatsing wordt steeds geëvalueerd na 5 dagen, en na verdere plaatsing binnen de maand (art. 5). De minderjarige en zijn advocaat zijn daarbij aanwezig, net als het Openbaar Ministerie. Tegen de beschikking tot plaatsing in Everberg (of verlenging) kunnen het Openbaar Ministerie, de minderjarige of zijn ouders hoger beroep aantekenen, binnen een termijn van 48 uur (art. 8). Tot de uitspraak in hoger beroep blijft de beslissing gehandhaafd (art. 8). Vervroegd cassatieberoep is niet mogelijk.¹⁴⁰ Plaatsing te Everberg is een beveiligingsmaatregel die geldt tot er een plaats vrij is in een andere gesloten gemeenschapsinstelling.¹⁴¹ Er zijn 40 plaatsen in Everberg voor jongeren geplaatst door een Vlaamse jeugdrechter.¹⁴² Voor jongeren voorgeleid voor een Franstalige of Duitstalige jeugdrechter is de Everberg-

wet recent afgeschaft. De gesloten instelling in Saint-Hubert is thans een volwaardige instelling van de Franse Gemeenschap.¹⁴³

Het Centrum *De Grubbe* te Everberg, oorspronkelijk een federale instelling, is sinds de zesde staatsvorming een instelling van de Vlaamse Gemeenschap, vergelijkbaar met de instellingen De Hutten (Mol) en De Zande (Beernem en Ruiselede).¹⁴⁴

59. Wanneer de gesloten instelling te Everberg volzet is, kan de jeugdrechter een minderjarige ouder dan 16 jaar voorlopig plaatsen in het *Vlaams Detentiecentrum De Wijngaard* te Tongeren.¹⁴⁵ Aan de Everberg-criteria moet dan wel zijn voldaan (misdad, gevaar voor openbare veiligheid en geen plaats in een gesloten gemeenschapsinstelling). Deze extra opvang van jongeren is slechts beperkt tot 4 plaatsen.¹⁴⁶ Deze plaatsen zijn overigens beschikbaar voor zover de capaciteit van 20 plaatsen voor uit handen gegeven jongeren niet is bereikt.¹⁴⁷ Alvorens de minderjarige te plaatsen in Everberg of Tongeren moet de minderjarige worden gehoord samen met zijn advocaat. Is er geen advocaat beschikbaar, dan mag de jeugdrechter geen rekening houden met de verklaringen van de minderjarige.¹⁴⁸ Het stramien van aanvankelijke plaatsing (beslissing na vijf dagen en dan na één maand) geldt ook voor het detentiecentrum. In de voorlopige fase bestaat er voor jongeren een soort sluizencomplex: bij maximumcapaciteit in de instelling te Mol of Ruiselede staat de poort open voor opvang in de instelling te Everberg, en bij toewijzing van alle Everberg-plaatsen kan men uitwijken naar vier plaatsen te Tongeren. De jeugdrechter dient niet elke instelling te contacteren om een plaats te verkrijgen. Alle aanvragen tot plaatsing verlopen via een dienst van de Vlaamse Gemeenschap, het *Centraal Aanmeldpunt (CAP)*.¹⁴⁹

60. Bij het opleggen van voorlopige maatregelen mag de jeugdrechter geen uitspraak doen over de schuld van de minderjarige. De jeugdrechter moet het vermoeden van onschuld eerbiedigen (art. 6, § 2 EVRM en art. 40 IVRK). Voorlopige maatregelen mogen dus niet bedoeld zijn om de

¹³⁸ Over deze voorwaarden zie K. DEWEERDT en J. PUT, "Veertig jaar jeugdbeschermingsrecht", *NJW* 2004, 836-837; K. HENDERICKX, "Plaatsing in de gemeenschapsinstellingen en in de Grubbe te Everberg" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Leuven, Acco, 2007, 107; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 265-267.

¹³⁹ Voor plaatsing in een gesloten gemeenschapsinstelling is deze voorwaarde vernietigd door het Grondwettelijk Hof in zijn arrest van 13 maart 2008, nr. 49/2008. De vraag rijst of de jeugdrechter deze voorwaarde niet buiten beschouwing moet laten (J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 266).

¹⁴⁰ Cass. 25 september 2012, *TJK* 2013, 58.

¹⁴¹ Cass. 1 maart 2006, *RW* 2007-08, 649, noot B. DE SMET.

¹⁴² Zie <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/publieke-jeugdinstanties>.

¹⁴³ Art. 3-5 Decr.Fr. 18 december 2014 houdende diverse bepalingen inzake leerplichtonderwijs, hoger onderwijs en jeugdbescherming, *BS* 30 december 2014 en B.Fr.Gem.Reg. 17 december 2014, *BS* 22 januari 2015.

¹⁴⁴ Zie <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/publieke-jeugdinstanties>.

¹⁴⁵ Art. 2 KB 12 november 2009 tot oprichting van een gesloten federaal centrum voor minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *BS* 18 november 2009.

¹⁴⁶ Art. 2, § 2 KB 8 januari 2013, *BS* 15 januari 2013. Zie ook Agentschap Jongerenwelzijn, bericht van 16 januari 2015, www.wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/nieuws/. Voor een kritische blik op de capaciteitsuitbreiding zie J. CHRISTIAENS, "De banalisering van de opsluiting van jongeren", *Panopticon* 2010, 1-5.

¹⁴⁷ Zie <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/publieke-jeugdinstanties>.

¹⁴⁸ Gent 28 januari 2013, *TJK* 2013, 384, noot J. HUYSMANS.

¹⁴⁹ Zie <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/publieke-jeugdinstanties/centraal-aanmeldpunt>, tel. 02 553 44 48 of 02 553 08 08.

minderjarige te straffen (art. 52 JBW).¹⁵⁰ Zij bieden de jeugdrechter inzicht in de persoonlijkheid van de minderjarige, en dienen als bescherming. Aan de hand van dit inzicht kan de voorlopige maatregel steeds worden gewijzigd.¹⁵¹ Een combinatie van maatregelen is niet uitgesloten (art. 52 JBW). Voorlopige maatregelen kunnen ook worden opgelegd aan een verdachte die na zijn 18de verjaardag is gearresteerd (art. 52 JBW).¹⁵² Over aanwijzingen van schuld mag de jeugdrechter geen uitspraak doen. Het Grondwettelijk Hof heeft deze voorwaarde van artikel 52 JBW vernietigd.¹⁵³ Ook het Hof van Cassatie oordeelde dat bij voorlopige maatregelen de jeugdrechter zich niet over aanwijzingen van schuld mag uitspreken.¹⁵⁴ Het verbod om aanwijzingen van schuld te vermelden lijkt enkel te gelden als de jeugdrechter maatregelen oplegt. Wanneer de feiten geen misdrijf opleveren of er te weinig bewijsmateriaal voorhanden is, moet de jeugdrechter zich kunnen verzetten tegen elke maatregel, in het belang van de minderjarige.¹⁵⁵

61. Voorlopige maatregelen mogen enkel voor een *zo kort mogelijke duur* worden genomen (art. 52 JBW). Zodra een maatregel niet meer in het belang is van de minderjarige, dient de jeugdrechter deze maatregel in te trekken of te vervangen, zelfs ambtshalve (art. 60 JBW). Het Hof van Cassatie oordeelde als volgt: “*De voorlopige bewaringsmaatregelen worden genomen in het belang van het kind overeenkomstig de Voorafgaande Titel Jeugdbeschermingswet. Zij bieden de jeugdrechter ook de mogelijkheid een grondige kennis te verwerven van de persoonlijkheid en maturiteitsgraad van de minderjarige, diens leefomgeving, zijn ontwikkeling te volgen, hem tijdelijk te beschermen tegen slechte invloeden en uit te maken wat zijn belang is en welke maatregelen passend zijn voor zijn bescherming, zijn opvoeding of zijn behandeling, nadat door de rechter ten gronde over zijn schuld zal zijn beslist*”.¹⁵⁶

62. Een belangrijke waarborg voor de minderjarige is de maximumduur van de voorbereidende fase, die in totaal 8 maanden mag duren. Deze termijn is samengesteld uit 6 maanden voor het maatschappelijk onderzoek en 2 maanden voor dagvaarding (art. 52bis JBW). De termijn is geschorst tijdens de procedure in hoger beroep tegen een voorlopige maatregel (art. 52bis JBW).¹⁵⁷ Volgens de omzendbrief

van 13 januari 1995 blijven voorlopige maatregelen ook na zes maanden van onderzoek gelden. Het laten verstrijken van de termijn van twee maanden voor dagvaarding komt neer op het sepot van de zaak, zij het dat de procureur des Konings daarop kan terugkomen en alsnog de minderjarige en zijn ouders kan dagvaarden.¹⁵⁸ Sommige auteurs zijn van mening dat als de procureur des Konings na mededeling van het dossier geen dagvaarding opstelt binnen de twee maanden, de zaak definitief van de baan is, en voorlopige maatregelen van opvoeding vervallen.¹⁵⁹

9. Maatregelen ten gronde

9.1. Berispen

63. Berisping houdt in dat de jeugdrechter de schuld bewezen acht en het dossier afsluit zonder enige maatregel. Berisping is mogelijk voor alle strafbare feiten (zelfs de zwaarste) en voor alle beklaagden, ongeacht hun leeftijd.¹⁶⁰ Aan het toezicht van de sociale dienst komt een abrupt einde.¹⁶¹ Vaak is de berisping het eindpunt van een traject van maatregelen, stipt nageleefd door de minderjarige.¹⁶² Berisping houdt een waarschuwing in, een aansporing om nieuwe misdrijven te vermijden. Toch kan zelfs deze boodschap achterwege blijven. Bij bewijs van schuld kan de jeugdrechter een maatregel van opvoeding opleggen, waaronder de berisping (art. 37, § 2 JBW). Na een veroordeling kan het dossier dus ook zonder meer worden afgesloten.

9.2. Onder toezicht plaatsen

64. De minderjarige wordt verder toevertrouwd aan zijn ouders, maar blijft onder toezicht van de jeugdrechter, die verslagen ontvangt van de sociale dienst (art. 37, § 2, 2° JBW). Meent de sociale dienst dat de minderjarige geen lessen trekt uit de veroordeling, en zich niet behoorlijk gedraagt, dan kan de jeugdrechter strengere maatregelen opleggen. Levert de opvoeding geen problemen meer op, dan kan hij op de volgende terechtzitting (fase 3) het dossier afsluiten (art. 60 JBW).

9.3. Opleggen van voorwaarden

65. De jeugdrechtbank kan het behoud van de jongere ouder dan 12 jaar in zijn leefomgeving afhankelijk maken van voorwaarden (art. 37, § 2bis JBW). Meestal hangen deze voorwaarden samen met een toezicht van de sociale dienst. Toch kan

¹⁵⁰ D. D'HONDT, “Nieuwe en vernieuwde maatregelen: overzicht en algemene kenmerken” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Brussel, Larcier, 2006, 56.

¹⁵¹ Cass. 16 oktober 2012, *TJK* 2013, 59, noot S. SMETS en J. PUT.

¹⁵² R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 1698.

¹⁵³ GwH 13 maart 2008, nr. 49/2008, B.26.

¹⁵⁴ Cass. 16 oktober 2012, *TJK* 2013, 59, noot S. SMETS en J. PUT; Cass. 22 januari 2013, *TJK* 2013, 278, noot F. VROMAN.

¹⁵⁵ In die zin zie E. DUMORTIER, “Opgescheept met de jeugdbescherming” in W. BRUGGEMAN, E. DE WREE *et al.* (eds.), *Van pionier naar onmisbaar. Over 30 jaar Panopticon*, Antwerpen, Maklu, 2009, 492.

¹⁵⁶ Cass. 22 januari 2013, AR P.13.0006.N.

¹⁵⁷ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 277.

¹⁵⁸ Ministeriële Omz. (federaal) 13 januari 1995, BS 8 februari 1995, punt 14 (art. 52bis).

¹⁵⁹ J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht in APR*, Gent, Story-Scientia, 1996, nr. 1538; C. ELAERTS, “Gerechtigde bescherming van de jeugdigen” in CBR (ed.), *Jongeren & Recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 155.

¹⁶⁰ GwH 13 maart 2008, nr. 49/2008, B.17.2.

¹⁶¹ F. TULKENS en T. MOREAU, *Droit de la jeunesse*, Brussel, Larcier, 2000, 641.

¹⁶² Bv. Jeugdrb. Brussel 3 mei 2002, *TJK* 2002, afl. 4, 196.

de jeugdrechter de maatregelen ook opleggen als autonome sanctie. Het toezicht van de jeugdrechter eindigt dan als aan de voorwaarden is voldaan. De volgende maatregelen komen in aanmerking (één enkele, of een combinatie):

- geregeld een school voor gewoon of buitengewoon onderwijs bezoeken¹⁶³;
- een prestatie van opvoedkundige aard en van algemeen nut leveren van hoogstens 150 uur, in functie van de leeftijd en de vaardigheden van de jongere;
- betaalde arbeid verrichten, gedurende hoogstens 150 uur, met het oog op de vergoeding van het slachtoffer indien de jongere minstens 16 jaar oud is. Deze maatregel past in de filosofie van het herstelrecht. Doorgaans werkt de minderjarige voor een vereffeningsfonds, dat een bedrag doorstort naar het slachtoffer¹⁶⁴;
- de pedagogische of medische richtlijnen opvolgen van een centrum voor opvoedkundige voorlichting of geestelijke gezondheidszorg;
- deelnemen aan een leerproject gericht op de gevolgen van misdrijven en de invloed op slachtoffers;
- deelnemen aan begeleide sportieve, culturele of sociale activiteiten;
- een omgangs- of plaatsverbod;
- een verbod op het uitoefenen van bepaalde bezigheden, gelet op specifieke omstandigheden (bv. verbod voor een agressieve jongere om gevechtssporten uit te oefenen);
- naleven van een huisarrest, zijnde het verbod om de woning tussen bepaalde uren te verlaten (bv. 18.00-7.00). Men gaat ervan uit dat de maximale duur drie maanden bedraagt.¹⁶⁵

De jeugdrechtbank kan de controle op de voorwaarden toevertrouwen aan de sociale dienst. Voor het huisarrest, het contactverbod of het verbod om bepaalde plaatsen te bezoeken staat de lokale politie in voor controle (art. 37, § 2bis JBW). Kiest de jeugdrechter voor een prestatie van opvoedkundige aard zonder toezicht van de sociale dienst, dan kan hij de beslissing tot plaatsing van de minderjarige in een gemeenschapsinstelling uitstellen voor een periode van zes maanden. De plaatsing vervalt als de minderjarige binnen deze termijn een prestatie van opvoedkundige aard verricht (art. 37, § 2, 5° JBW). Het Grondwettelijk Hof achtte dit uitstel van plaatsing, als stok achter de deur, verantwoord.¹⁶⁶

9.4. Intensieve educatieve begeleiding

66. De jeugdrechtbank kan de jongere toevertrouwen aan zijn ouders onder toezicht van een 'referentieopvoeder', die de

minderjarige regelmatig ontmoet (art. 37, § 2, 3° JBW). Er is enige gelijkenis met contextbegeleiding of thuisbegeleiding voor jongeren in een verontrustende situatie, door een erkende dienst (art. 48, 3° Decr. 12 juli 2013, BS 27 september 2013). Ook voor kinderen beneden de 12 jaar kan na veroordeling een referentieopvoeder worden aangesteld.¹⁶⁷ Deze maatregel trad in werking op 1 januari 2011 (art. 13, 2° wet 29 december 2010 houdende diverse bepalingen (II), BS 31 december 2010) doch wordt zelden of nooit toegepast. Nochtans hebben kinderen baat bij thuisbegeleiding, om plaatsing en nieuwe misdrijven te vermijden.

9.5. Prestatie van opvoedkundige aard

67. De jeugdrechtbank kan een jongere een *prestatie van opvoedkundige aard en van algemeen nut* opleggen in verhouding tot zijn leeftijd en vaardigheden van hoogstens 150 uur (art. 37, § 2, 4° JBW). De maatregel vertoont enige gelijkenis met de werkstraf voor meerderjarigen (art. 37ter Sw.). Het verschil is wel dat de (minderjarige) beklagde niet moet instemmen met de prestatie.¹⁶⁸ De maatregel *kan* als autonome sanctie worden opgelegd. Niet de sociale dienst van de jeugdrechtbank, maar een erkende dienst controleert dan de maatregel.¹⁶⁹ Bij een gunstige uitwerking eindigt dan het toezicht van de jeugdrechtbank. De minderjarige kan bij vonnis aan een gemeenschapsinstelling worden toevertrouwd als hij de opgelegde prestatie niet binnen een termijn van 6 maanden uitvoert (art. 37, § 2 JBW). De plaatsing in een gemeenschapsinstelling (open of gesloten) is een middel om de minderjarige tot medewerking aan te zetten.¹⁷⁰ De prestatie is een rechtmatige inperking van het recht van elk kind op rust, vrije tijd en spel (art. 31 IVRK).

68. De jeugdrechter opteert doorgaans voor een prestatie van opvoedkundige aard *met* toezicht van de sociale dienst (art. 37, § 2bis, 2° JBW). De minderjarige dient dan binnen het jaar op een (nieuwe) terechtzitting te verschijnen waar de maatregel en zijn gedrag worden beoordeeld (art. 60 JBW). Bij een positieve inzet kan de jeugdrechter het dossier afsluiten, tenminste als er geen andere opvoedingsproblemen bestaan. Er is ook een verlenging van het toezicht mogelijk voor een nieuwe termijn van één jaar, al dan niet met voorwaarden. Weigert de minderjarige de prestatie uit te voeren, dan kan de jeugdrechter bij vonnis plaatsing bevelen in een open of gesloten gemeenschapsinstelling voor hoogstens 6 maanden (art. 37, § 2quater JBW). Na deze termijn loopt het toezicht van de jeugdrechtbank verder, tot de minderjarige de leeftijd

¹⁶³ Deze voorwaarde is vaak niet nodig, gelet op de wet van 29 juli 1983 betreffende de leerplicht, BS 6 juli 1983. Enkel als de jongere thuisonderwijs volgt, kan het nuttig zijn een schoolplicht op te leggen.

¹⁶⁴ G. DEKOCK, "Gemeenschapsdienst en leerprojecten" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 75.

¹⁶⁵ G. DEKOCK en S. VAN RUMST, "Het huisarrest" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 88.

¹⁶⁶ GwH 13 maart 2008, nr. 49/2008, B.19.3.

¹⁶⁷ GwH 13 maart 2008, nr. 49/2008, B.17.2. Zie ook S. D'HONDT, "Nieuwe en vernieuwde maatregelen: overzicht en algemene kenmerken" in *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 54.

¹⁶⁸ G. DEKOCK en J. DEWINTER, "De jeugdbeschermingswetten van 2006: continuïteit of keerpunt?" *NC* 2007, 13.

¹⁶⁹ G. DEKOCK, "Gemeenschapsdiensten en leerprojecten" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 68.

¹⁷⁰ Deze "voorwaardelijke plaatsing" is volgens het Grondwettelijk Hof niet in strijd met de Grondwet of mensenrechten (GwH 13 maart 2008, nr. 49/2008, B.18.2).

van 18 of 20 jaar bereikt (art. 37, § 3 JBW), de jeugdrechter het dossier bij vonnis afsluit (art. 37, § 2 JBW) of de uithandengeving uitspreekt (art. 57bis JBW). De jeugdrechter kiest vrij of hij de prestatie van opvoedkundige aard alleen toewijst aan een erkende dienst, dan wel het toezicht van de sociale dienst voortzet. Hij dient wel de criteria van artikel 37, § 1 JBW te beoordelen, zoals de persoonlijkheid van de minderjarige of de openbare veiligheid.

9.6. Ambulante behandeling

69. De jeugdrechtbank kan de jongere verplichten een behandeling te volgen bij een psychologische of psychiatrische dienst, bij een dienst voor seksuele opvoeding of bij een dienst die alcohol- of drugsverslaving aanpakt (art. 37, § 2, 5° JBW). De minderjarige blijft verder in zijn natuurlijke omgeving, maar moet zich schikken naar richtlijnen van de gespecialiseerde dienst. Deze maatregel treedt in werking op 1 januari 2016, na overleg tussen de federale staat en de gemeenschappen (art. 65 wet 13 juni 2006, BS 19 juli 2006, zoals gewijzigd door art. 2 wet 21 december 2013, BS 30 december 2013).

9.7. Positieve prestatie bij een rechtspersoon

70. De jeugdrechtbank kan de minderjarige toevertrouwen aan een rechtspersoon voor de uitvoering van een intensief educatief project (art. 37, § 2, 6° JBW). Een bekend voorbeeld is de voettocht naar Santiago de Compostella van vzw Oikoten, een maatregel die thans wordt opgelegd als voorwaarde voor het behoud van de minderjarige bij zijn ouders (art. 37, § 2, 2° JBW). Deze maatregel treedt in werking op 1 januari 2016, na overleg tussen de federale staat en de gemeenschappen (art. 65 wet 13 juni 2006, BS 19 juli 2006, zoals gewijzigd door art. 2 wet 21 december 2013, BS 30 december 2013).

9.8. Plaatsen bij een betrouwbare persoon

71. Als de ouders tekortschieten in hun taken, kan de jeugdrechtbank de minderjarige toevertrouwen aan een betrouwbare persoon (art. 37, § 2, 7° JBW). De persoon vermeld in het vonnis van de jeugdrechter heeft enkel de materiële bewaring van de minderjarige. De ouders behouden hun recht op gezag over de persoon van hun kind (art. 373 BW) en staan verder in voor het levensonderhoud (art. 203 BW).¹⁷¹ Ook het recht op eerbiediging van het gezinsleven (art. 8 EVRM) blijft behouden. De jeugdrechter dient een omgangsrecht toe te staan aan de ouders, althans voor zover er geen gevaar dreigt voor de minderjarige (art. 37, c IVRK).¹⁷²

9.9. Plaatsen in een geschikte inrichting

72. De jeugdrechter kan bij vonnis de minderjarige toevertrouwen aan elke (open) instelling die geschikt is om aan de minderjarige een degelijke huisvesting, opleiding of opvoeding te bieden (art. 37, § 2, 7° JBW). Plaatsing is mogelijk in een erkende private of publieke instelling. De maatregel geldt voor één jaar, steeds verlengbaar na een nieuwe terechtzitting (art. 60 JBW). Daaraan nemen de minderjarige en zijn ouders deel. De schuldvraag komt niet meer aan bod. Plaatsing in een open instelling houdt niet in dat de minderjarige er dag en nacht moet verblijven. De jeugdrechter kan de minderjarige toewijzen aan een instelling, maar laten verblijven op een ander adres, onder toezicht van opvoeders (*begeleid zelfstandig wonen*).

9.10. Plaatsen in een open gemeenschapsinstelling

73. De jeugdrechtbank kan een minderjarige ouder dan 12 jaar toevertrouwen aan een open gemeenschapsinstelling in één van de volgende gevallen (art. 37, § 2, 8° en § 2^{quater} JBW):

- 1° de minderjarige wordt veroordeeld voor een strafbaar feit waarop een gevangenisstraf staat van minstens drie jaar of voor “slagen en verwondingen”;
- 2° de minderjarige werd eerder bij vonnis toevertrouwd aan een gemeenschapsinstelling en moet zich verantwoorden voor een nieuw strafbaar feit (ongeacht de ernst van dit feit);
- 3° de minderjarige hield zich niet aan maatregelen opgelegd in de voorbereidende fase. De jeugdrechter kan de minderjarige dan plaatsen voor een periode van hoogstens zes maanden, zonder mogelijkheid tot verlenging van de plaatsing;
- 4° de minderjarige is bij vonnis toevertrouwd aan een gesloten instelling en wordt opgeroepen voor de procedure tot herziening (na zes maanden). Plaatsing kan dan worden omgezet van een gesloten naar een open gemeenschapsinstelling.

De maximumduur van de plaatsing bedraagt zes maanden. Toch kan de termijn bij vonnis worden verlengd voor een nieuwe periode van 6 maanden wegens “uitzonderlijke redenen” die verband houden met “aanhoudend wangedrag” of “gevaarlijk gedrag” van de minderjarige (art. 37, § 2, 8° JBW). Het parket dient de minderjarige en zijn ouders tijdig op te roepen voor een openbare terechtzitting ter evaluatie van de maatregel (art. 60 JBW). De maatregel betekent niet dat de minderjarige steeds voor 6 maanden in de instelling moet verblijven. De jeugdrechter kan op elk moment de plaatsing intrekken, zelfs ambtshalve (art. 60, § 1 JBW). Minderjarigen die zich goed gedragen in de instelling, maken aldus kans op een lichtere maatregel, zoals toezicht in het ouderlijk milieu (art. 37, § 2, 2° JBW).

¹⁷¹ J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht in APR*, Gent, Story-Scientia, 1996, 346. Bv. Cass. 5 september 1979, RW 1979-80, 1863, noot L. DUPONT.

¹⁷² D. VAN GRUNDERBEECK, *Beginselen van personen- en familie-recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 520.

9.11. Plaatsen in een gesloten gemeenschapsinstelling

74. De jeugdrechtbank kan een minderjarige ouder dan 14 jaar bij vonnis toevertrouwen aan een gesloten instelling in één van de volgende gevallen (art. 37, § 2, 8° en § 2^{quater} JBW):

- 1° de minderjarige wordt veroordeeld voor een strafbaar feit waarop een gevangenisstraf staat van minstens vijf jaar (misdaad);
- 2° de minderjarige is schuldig aan één van de volgende misdrijven: aanranding van de eerbaarheid met geweld, bendevorming om misdaden te plegen, mondelinge bedreiging onder voorwaarde, opzettelijke slagen en verwondingen met voorbedachtheid en blijvende arbeidsongeschiktheid als gevolg, opzettelijke vernieling in bende en met geweld van bouwwerken of weerspanning met wapens;
- 3° de minderjarige werd eerder bij vonnis toevertrouwd aan een gemeenschapsinstelling (open of gesloten) en begaat een nieuw strafbaar feit van slagen en verwondingen of een feit waarop een gevangenisstraf staat van minstens drie jaar;
- 4° de minderjarige hield zich niet aan maatregelen opgelegd in de voorbereidende fase. De jeugdrechter kan de minderjarige dan voor hoogstens zes maanden plaatsen in een gesloten gemeenschapsinstelling, niet verlengbaar.

Plaatsing in een gesloten instelling geldt normaal niet voor jongeren beneden de leeftijd van 14 jaar. Uitzondering is een 12- of 13-jarige die een ernstige aanslag pleegt op iemands leven of gezondheid en “uitzonderlijk gevaarlijk” is (art. 37, § 2^{quater} JBW). Dit moet in het vonnis worden toegelicht. Plaatsing in een gesloten instelling kan enkel als er een plaats beschikbaar is, hetzij een gewone plaats, hetzij een “bufferplaats”, die voorbehouden is aan minderjarigen die een *misdaad* begingen.¹⁷³ Wanneer er geen plaats open staat in de instelling De Kempen of De Zande, kan de jeugdrechter de minderjarige niet eerst bij vonnis toevertrouwen aan de instelling De Grubbe te Everberg. Plaatsing in deze instelling kan enkel in de voorbereidende fase van het proces. Vooralsnog is de duur van plaatsing in Everberg beperkt tot twee maanden en vijf dagen, met drie afzonderlijke beschikkingen (wet 1 maart 2002), terwijl plaatsing in de gemeenschapsinstelling bij één vonnis zes maanden kan bedragen (art. 37, § 2 JBW). Uit dit verschil in termijnen kan men afleiden dat plaatsing in De Grubbe niet in de (tweede) fase ten gronde of de (derde) fase van herziening kan worden opgelegd. Daarbij komt dat plaatsing in Everberg bedoeld is als “voorlopige maatregel” (art. 2) en geen “vorm van bestraffing” mag inhouden (art. 4).

¹⁷³ MB 18 december 2001 tot regeling van het gebruik van de buffercapaciteit in de Gemeenschapsinstellingen voor Bijzondere Jeugdbijstand, BS 12 december 2001. Zie ook Agentschap Jongerenwelzijn, Evaluatierapport betreffende het centraal aanmeldpunt, 56 p. (<http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/publieke-jeugdinstellingen/centraal-aanmeldpunt>).

75. De termijn van plaatsing in een gesloten gemeenschapsinstelling kan bij vonnis worden verlengd voor telkens 6 maanden wegens “uitzonderlijke redenen” die verband houden met “aanhoudend wangedrag” of “gevaarlijk gedrag” van de minderjarige (art. 37, § 2, 8° JBW).¹⁷⁴ Het parket dient de minderjarige en zijn ouders tijdig op te roepen voor een openbare terechtzitting ter evaluatie van de maatregel (art. 60 JBW). De jeugdrechter kan de plaatsing steeds beëindigen, op verzoek van een partij of ambtshalve (art. 60 JBW).

9.12. Residentiële plaatsing in een gespecialiseerde instelling

76. De jeugdrechtbank kan een jongere plaatsen in een instelling waar gespecialiseerde hulp wordt geboden rond verslaving (alcohol, drugs), op basis van een recent medisch verslag (art. 37, § 2, 10° JBW). Ook plaatsing in een ‘ziekenhuisdienst’ is mogelijk (art. 37, § 2, 9° JBW), als de therapeutische noodzaak duidelijk is.¹⁷⁵ Beide maatregelen zijn pas mogelijk na 1 januari 2016 (art. 65 wet 13 juni 2006, BS 19 juli 2006, zoals gewijzigd door art. 2 wet 21 december 2013, BS 30 december 2013).

9.13. Plaatsing in een jeugdpsychiatrische dienst

77. De jeugdrechtbank kan een jongere plaatsen in een *open afdeling* van een jeugdpsychiatrische dienst als uit een recent medisch attest een ernstige geestesstoornis blijkt (art. 37, § 2, 11° JBW).¹⁷⁶ Open psychiatrische instellingen nemen enkel minderjarigen op die gemotiveerd zijn, na een screening of ‘intake’. Jongeren die worden voorgeleid wegens een misdrijf, zijn niet altijd bereid zich in de psychiatrie te laten opnemen. Ook is het niet gemakkelijk om na arrestatie een intake te organiseren. Hierdoor dient de jeugdrechter soms een plaats te zoeken in een gemeenschapsinstelling, ook al meent hij dat residentiële therapie noodzakelijk is.¹⁷⁷ De maatregel van plaatsing in een open afdeling van jeugdpsychiatrie treedt in werking op 1 januari 2016, na overleg tussen de federale staat en de gemeenschappen (art. 65 wet 13 juni 2006, BS 19 juli 2006, zoals gewijzigd door art. 2 wet 21 december 2013, BS 30 december 2013).

9.14. Collocatie

78. Voor plaatsing in een *gesloten afdeling* van de psychiatrie gelden de regels van de burgerlijke procedure van dwangopname of *collocatie* (wet 26 juni 1990, BS 27 juli 1990). De jeugdrechter moet dan beschikken over een recent medisch attest waarin de volgende punten zijn opgenomen: een

¹⁷⁴ K. HENDERICKX, “Plaatsing in de gemeenschapsinstellingen en in de Grubbe te Everberg” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 103.

¹⁷⁵ GwH 13 maart 2008, nr. 49/2008, B.16.5.

¹⁷⁶ Over de voorwaarden tot plaatsing zie M. ROM, “Geesteszieke minderjarigen”, J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Leuven, Acco, 2007, 197.

¹⁷⁷ J. DANCKAERTS, “Reflecties vanuit de praktijk van een jeugdrechter”, *Orde Dag* december 2006, 39.

ernstige geestesstoornis, een gevaar voor de samenleving of de eigen gezondheid en een gebrek aan vrijwillige opname.¹⁷⁸ Normaal gaat het verzoek uit van elke belanghebbende persoon (art. 5). In spoedeisende gevallen kan de procureur des Konings de geesteszieke arresteren en onderbrengen in de psychiatrie (art. 9). Dwangopname is een beschermingsmaatregel (art. 1, § 2 wet 26 juni 1990), die primeert op maatregelen van jeugdbescherming (art. 43 JBW). De (burgerlijke) procedure van collocatie bestaat uit *observatie* (hoogstens 40 dagen) en *verdere opname* in de psychiatrie voor een (hernieuwbare) periode van hoogstens twee jaar. Beide maatregelen vereisen een gesprek met de geesteszieke, waarbij de procureur des Konings advies uitbrengt (art. 7 en 13 wet 26 juni 1990 en art. 765 Ger.W.).¹⁷⁹ Om de drie maanden (voorlopige fase) of zes maanden (fase ten gronde) moet de gedwongen opname worden beoordeeld (art. 22 wet 26 juni 1990). Kinderen die zijn geplaatst voor lichamelijke of geestelijke behandeling, hebben immers recht op een periodieke toetsing van deze behandeling (art. 25 IVRK). In het belang van de minderjarige kan de jeugdrechter de dwangopname ambtshalve ongedaan maken (art. 12 en 22 wet 26 juni 1990). Verder kan de geneesheer-diensthooft de dwangopname om medische redenen stopzetten (art. 12 en 20 wet 26 juni 1990). Voor jongeren verdacht van een misdrijf is deze vrijlating (*decollocatie*) pas uitvoerbaar na vijf werkdagen (art. 43 JBW). Zolang de dwangopname loopt, staat de geesteszieke minderjarige onder het toezicht van de geneesheer-diensthooft (art. 15 wet 26 juni 1990). Het is dan aan deze geneesheer om te beslissen of de minderjarige tijdelijk de instelling mag verlaten.¹⁸⁰

79. Wanneer een minderjarige die misdrijven pleegt, lijdt aan een ernstige geestesstoornis, is collocatie niet de enige piste. Het parket kan collocatie opstarten (art. 9 wet 26 juni 1990) en tegelijk voorlopige maatregelen van opvoeding vorderen (art. 36, § 1, 4° JBW). Deze “dubbele vordering” heeft als voordeel dat de minderjarige verder wordt begeleid als aan de dwangopname een einde komt. Voor geesteszieke minderjarigen verdacht van een misdrijf kan de dwangopname duren zolang dit nodig is volgens de geneesheer (art. 37, § 3, vierde lid JBW).¹⁸¹ Voor andere minderjarigen eindigt de bevoegdheid van de jeugdrechter op hun 18e verjaardag (art. 1, § 2 wet 26 juni 1990).

80. De jeugdrechterbank is niet bevoegd om geestesgestoorde minderjarigen te *interneren*. Deze beschermingsmaatregel

ontbreekt in de lijst van artikel 37, § 2 JBW. Vooral nog komt internering enkel toe aan de onderzoeksgerechten en de strafgerechten (art. 7 wet 9 april 1930).¹⁸² Aan deze situatie brengt de wet van 5 mei 2014 betreffende de internering van personen¹⁸³ geen verandering. Hieruit volgt dat geestesgestoorde minderjarigen enkel kunnen worden geïnterneerd wegens een strafbaar feit (misdad of wanbedrijf) na een beslissing tot uithandengeving door de jeugdrechter (art. 38 en 57bis JBW). Dit veronderstelt dat de minderjarige minstens 16 jaar oud was ten tijde van het misdrijf en niet meer vatbaar is voor maatregelen van opvoeding. Het is onduidelijk of na uithandengeving de raadkamer of de kamer van inbeschuldigingstelling een internering kan opleggen. In artikel 57bis, § 1 JBW worden enkel het hof van assisen en de bijzondere kamer van de jeugdrechterbank (thans de kamer van uithandengeving¹⁸⁴) aangeduid als rechtscolleges die het gewone strafrecht kunnen toepassen. De kamer van inbeschuldigingstelling te Antwerpen nam aan dat voor een geestesgestoorde verdachte na uithandengeving enkel verwijzing mogelijk is naar het vonnisgerecht, dat dan beslist over internering.¹⁸⁵

81. Volgens artikel 37, § 2 JBW kan de jeugdrechterbank “in voorkomend geval, op cumulatieve wijze” 11 maatregelen van jeugdbescherming opleggen. De jeugdrechter kan dus een combinatie van maatregelen opleggen, bij een gemotiveerd vonnis, waarbij de criteria vermeld in artikel 37, § 1 JBW zorgvuldig worden afgewogen.¹⁸⁶

10. Verlengd toezicht van de jeugdrechterbank

82. Het toezicht van de jeugdrechterbank eindigt normaal op de leeftijd van 18 jaar. De jeugdrechterbank kan het toezicht echter zelf verlengen voor jongeren die na hun 17de verjaardag een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, tot de leeftijd van 20 jaar (art. 37, § 3, 2° JBW). Daarnaast is verlengd toezicht tot de leeftijd van 20 jaar mogelijk op verzoek van de minderjarige of het Openbaar Ministerie. In het laatste geval moet het Openbaar Ministerie aanhoudend wangedrag of gevaarlijk gedrag aantonen (art. 37, § 3, 1° JBW). Het verlengd toezicht dient dan om eerder opgelegde maatregelen (bij vonnis of beschikking) te laten doorlopen tot na de 18de verjaardag van de beklaagde, zodat zij enig effect sorteren. Verlengd toezicht moet niet worden uitgesproken vóór de leeftijd van 18 jaar van de beklaagde. Het volstaat dat de procureur des Konings een vordering tot verlengd toezicht indient binnen drie maanden voorafgaand aan de 18de verjaardag van de

¹⁷⁸ Over de voorwaarden tot collocatie zie F. SWENNEN, *Geestesgestoorden in het burgerlijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2000, 55-90; M. ROM, “Geesteszieke minderjarigen” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 197; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 437-446.

¹⁷⁹ N. CALUWE, “De gewijzigde positie van het Openbaar Ministerie” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 261.

¹⁸⁰ GwH 29 april 2010, *JLMB* 2011, 292, nr. 42/2010.

¹⁸¹ M. ROM, “Geesteszieke minderjarigen” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 201.

¹⁸² M. ROM, “Geesteszieke minderjarigen” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 208.

¹⁸³ BS 9 juli 2014.

¹⁸⁴ Art. 76, § 3 Ger.W., zoals aangepast door art. 102 wet 30 juli 2013, BS 27 september 2013.

¹⁸⁵ KI Antwerpen 15 juli 2014, zaak 2014/PGA/2528, onuitg.

¹⁸⁶ E. DUMORTIER en J. CHRISTIAENS, “De nieuwe Wet op de jeugdbescherming. Krijtlijnen van een ambigue hervorming”, *TJK* 2006, 275.

beklaagde.¹⁸⁷ Voor jongeren die niet strafrechtelijk worden vervolgd en enkel verkeren in een verontrustende situatie, eindigt het toezicht steeds op hun 18de verjaardag (art. 52 Decr. 12 juli 2013, BS 12 september 2013). De vereiste van een specifieke vordering voorafgaand aan de 18de verjaardag van de beklagde is van belang. Stelt de procureur des Konings pas op de terechtzitting vast dat de beklagde inmiddels meerderjarig is, dan blijven er slechts twee opties mogelijk: berisping of uithandengeving. Uitzondering zijn feiten gepleegd na de 17de verjaardag van de beklagde. In dat geval kan de jeugdrechter nog ambtshalve verlengd toezicht tot 20 jaar bevelen.

83. Deze uitzondering van 17 jaar is door het Grondwettelijk Hof uitgebreid naar minderjarigen ouder dan 16 jaar. Het Hof achtte het in strijd met het gelijkheidsbeginsel dat voor minderjarigen ouder dan 16 maar jonger dan 17 jaar tijdens de feiten de jeugdrechter niet zelf verlengd toezicht kan opleggen.¹⁸⁸ Daarvoor mag de minderjarige niet afhankelijk zijn van een specifieke vordering van het parket. Het verlengd toezicht is nodig om straffeloosheid te vermijden. Indien het toezicht steeds uitdooft op de 18de verjaardag van de beklagde, dan komen minderjarigen die bijna 18 jaar zijn, in de verleiding om misdrijven te begaan, aangezien een sanctie dan enkel mogelijk is na uithandengeving, een piste die niet voor elk misdrijf open staat. Verlengd toezicht is overigens bedoeld als alternatief voor uithandengeving.¹⁸⁹ Jongeren ouder dan 16 jaar die zware strafbare feiten begaan, mogen niet zomaar uit het systeem van jeugdbescherming worden gestoten. Het toepassen van het gewone strafrecht (na uithandengeving) is gericht op onverbeterbare jongeren, voor wie maatregelen van opvoeding geen zin meer hebben (art. 57bis JBW). Wanneer toezicht mogelijk is tot 20 jaar, heeft de jeugdrechter meer mogelijkheden om jongeren te begeleiden, en hen niet via uithandengeving naar de strafrechter te zenden.

84. In de jeugdwet van 13 juni 2006 werd het verlengd toezicht versoepeld: jongeren zouden tot hun 23 jaar onder toezicht kunnen blijven van de jeugdrechtbank, dit als compensatie voor de strengere voorwaarden van uithandengeving.¹⁹⁰ Dit luik van de hervorming is nog steeds niet in werking getreden, bij gebrek aan een samenwerkingsakkoord tussen de Vlaamse en de federale overheid (art. 7, 7° en 65 wet 13 juni 2006, BS 19 juli 2006).

11. Geschreven project

85. De tijd is voorbij dat minderjarigen lijdzaam hun proces moesten afwachten. Na dagvaarding ten gronde kan de minderjarige (zelf of via zijn advocaat) een "geschreven project"

voorleggen, waarin hij verklaart de volgende verbintenissen op zich te nemen (art. 37, § 2ter JBW):

- schriftelijke of mondelinge verontschuldigen aanbieden;
- de veroorzaakte schade zelf herstellen, indien deze beperkt is;
- deelname aan herstelbemiddeling of herstelgericht groepsoverleg;
- deelname aan een programma gericht op het opstarten van lessen in school;
- deelname aan een leerproject van hoogstens 45 uur;
- deelname aan een ambulante behandeling bij een psychiatrische dienst of een dienst gespecialiseerd in verslavingsproblemen.

De verdachte kan dus verantwoordelijkheid opnemen door zelf maatregelen te vragen.¹⁹¹ Vindt de jeugdrechter dit project ontoereikend, dan moet hij dit in zijn vonnis motiveren. De maatregelen voorgesteld door de minderjarige verdienen immers de voorkeur boven opgelegde maatregelen (art. 37, § 2 JBW). De jeugdrechter beoordeelt vrij de waarde van het geschreven project. Daarbij kan hij letten op het belang van de openbare veiligheid of de persoonlijkheid van de minderjarige (art. 37, § 1 JBW). De sociale dienst houdt toezicht op de uitvoering van het project en stelt daarvan een verslag op. Komt de jongere zijn verbintenissen niet na, dan kan de jeugdrechtbank bijkomende maatregelen opleggen, na dagvaarding door het Openbaar Ministerie (art. 60 JBW). Ingeval het verbintenissenproject wel correct wordt uitgeoefend, kan de jeugdrechter op de latere terechtzitting het dossier afsluiten, met of zonder berisping (art. 37, § 2 JBW).

86. Uit de memorie van toelichting blijkt dat de opsomming van maatregelen niet limitatief is.¹⁹² De minderjarige kan maatregelen toevoegen aan zijn project, om de jeugdrechter over de streep te trekken en aldus een plaatsing in een instelling te vermijden, zoals gemeenschapsdienst. Het geschreven project moet worden ingediend uiterlijk op de dag van de openbare terechtzitting (art. 37, § 2ter JBW). Over de vorm (verzoekschrift, conclusie) is niets bepaald. Het verbintenissenproject is een maatregel die uitgaat van de minderjarige zelf. Parketmagistraten of parketcriminologen kunnen daarover geen richtlijnen geven.¹⁹³ Bijstand van een advocaat is dan ook van essentieel belang. Advocaten kunnen de minderjarige adviseren over gepaste maatregelen. Alternatieve maatregelen uitwerken, in de hoop dat de jeugdrechter daarmee instemt, is niet eenvoudig. Advocaten die informatie opvragen bij jeugdhulpverleners, stuiten soms op weerstand, waarbij het beroepsgeheim (art. 77 JBW) wordt aangevoerd.¹⁹⁴

¹⁸⁷ Cass. 16 februari 2010, TJK 2011, 196, noot B. DE SMET, AR P.09.1711.N.

¹⁸⁸ GwH 3 mei 2012, nr. 60/2012, TJK 2012, 328, noot S. HESPEL.

¹⁸⁹ Parl.St. Kamer 1992-93, nr. 699/4, 6, zoals aangehaald in GwH 3 mei 2012, nr. 60/2012, B.4.3.

¹⁹⁰ Parl.St. Kamer 2004-05, nr. 51/1467/001, 21 (MvT nieuwe jeugdwet 13 juni 2006).

¹⁹¹ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 290-291.

¹⁹² MvT, Parl.St. Kamer 2004-05, nr. 1467/01, 34.

¹⁹³ G. DECOCK en J. DE WINTER, "De jeugdbeschermingswetten van 2006: continuïteit of keerpunt", NC 2007, 10.

¹⁹⁴ E. VAN DER MUSSELE, "De gewijzigde positie van de advocaat" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 276.

III. Uitzonderingen op jeugdbescherming

1. Verkeersinbreuken

87. Het beginsel dat minderjarigen niet strafrechtelijk verantwoordelijk zijn, geldt niet voor verkeersinbreuken gepleegd na de leeftijd van 16 jaar. Daarvoor is de politierechtbank rechtstreeks bevoegd, zij het dat de politierechter de zaak terug kan overmaken aan het Openbaar Ministerie, als maatregelen van opvoeding meer aangewezen zijn (art. 36bis JBW). Dit systeem is gekend als “omgekeerde uithandengeving”. Het gaat om inbreuken op de Wegcode, verkeersdelicten die gepaard gaan met onopzettelijke verwondingen of onopzettelijke doding, en inbreuken op de wet van 21 november 1989 (verzekering motorvoertuigen). In geval van vluchtmisdrijf kan de minderjarige zelfs worden aangehouden door de onderzoeksrechter, zonder voorafgaande tussenkomst van de jeugdrechter (art. 36bis JBW).¹⁹⁵

88. Het Openbaar Ministerie is niet verplicht om verkeersmisdrijven aanhangig te maken bij de politierechtbank als deze samenhangen met andere misdrijven gepleegd door de minderjarige (bv. minderjarige steelt een bromfiet en negeert een rood verkeerslicht). De jeugdrechter kan dan “bij samenhang” uitspraak doen over de verkeersmisdrijven, mits deze samenhang uitdrukkelijk is vermeld in de dagvaarding.¹⁹⁶

2. Herstelrecht

89. De gedachte van de wet van 8 april 1965 dat een minderjarige niet verantwoordelijk is voor inbreuken op de strafwet, houdt niet langer stand. In 1965 diende de benadeelde van het misdrijf te wachten tot de dagvaarding van de minderjarige en de ouders voor de jeugdrechtbank. De ouders werden bij veroordeling burgerrechtelijk aansprakelijk geacht (art. 1384 BW) en dienden de schadevergoeding te betalen. Bij het vergoeden van de schade kwam de minderjarige niet te pas. De onverantwoordelijkheid van de minderjarige brokkelde af door het herstelrecht. Meer nog, in de jeugdwet wordt de nadruk gelegd op herstelbemiddeling. Van alle maatregelen moet het herstel van de schade als eerste in overweging worden genomen (art. 37, § 2 JBW). De minderjarige is dus toch verantwoordelijk voor eigen fouten, althans op civiel vlak. Op penaal vlak is er geen sprake van straffen, enkel van maatregelen, van begeleiding. Akkoorden over schade zijn in het belang van het slachtoffer, dat geen dure procedures moet voeren, maar ook in het belang van de verdachte. Door zelf de schade te herstellen beseft hij zijn fout, leert hij zijn gedrag bijsturen.¹⁹⁷

¹⁹⁵ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, 2006, 1048-1050.

¹⁹⁶ J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht in APR*, Gent, Story-Scientia, 324; K. DE WEERDT en J. PUT, “Veertig jaar jeugdbeschermingsrecht”, *NJW* 2004, 832-833.

¹⁹⁷ L. WALGRAEVE, *Met het oog op herstel. Bakens voor een constructief jeugdsanctierecht*, Leuven, UP, 2000, 178 p.

2.1. Bemiddeling op parketniveau

90. Van het Openbaar Ministerie wordt verwacht herstelbemiddeling toe te passen om eerder geringe zaken af te handelen.¹⁹⁸ Het parket stuurt een brief aan de minderjarige verdachte, zijn burgerlijk verantwoordelijke(n) en het slachtoffer met de vraag (geen bevel) via bemiddeling een schaderegeling uit te werken (art. 45quater, § 1 JBW). Daarvoor komt een erkende dienst tussen. Partijen die deelnemen aan herstelbemiddeling, kunnen eerst raad inwinnen bij een advocaat.

Ze kunnen zich eveneens laten bijstaan door een advocaat op het moment van het akkoord over het herstel (art. 45quater JBW). Men mag aannemen dat bijstand van een advocaat ook geldt tijdens de onderhandelingen.¹⁹⁹

91. Herstelbemiddeling is mogelijk zodra het slachtoffer is geïdentificeerd (art. 45quater JBW).²⁰⁰ Indien de procureur des Konings de jeugdrechter inschakelt, dient hij herstelbemiddeling voor te stellen, tenzij hij motiveert waarom bemiddeling niet aangewezen is (art. 45quater JBW). Een geldige motivering kan zijn dat één van de partijen niet wil meewerken, of dat een herstelgericht groepsoverleg beter is om de schade te regelen. Verzuim van deze formaliteit leidt tot nietigheid van alle voorlopige maatregelen die de jeugdrechter oplegt.²⁰¹ Enkel als voorlopige maatregelen zijn gevraagd bij de onderzoeksrechter wegens spoed (art. 49 JBW), kan bij gebrek aan motivering over bemiddeling de zaak toch aan de jeugdrechter worden voorgelegd (art. 45quater JBW).

92. Leidt de bemiddeling tot een overeenkomst, ondertekend door alle partijen, dan dient de procureur des Konings dit akkoord goed te keuren (art. 45quater JBW). Aan de inhoud mag hij niets wijzigen. De procureur kan enkel een veto stellen tegen een akkoord dat indruist tegen de openbare orde (bv. het slachtoffer krijgt de opbrengst van een drugsdeal). Als de verdachte zijn verbintenis nakomt, maakt de procureur des Konings een proces-verbaal op en beslist hij over de strafvordering. De procureur kan de zaak seponeren of bij gemotiveerde vordering de zaak alsnog voorleggen aan de jeugdrechter. De minderjarige kan bij positief resultaat dus geen sepot eisen. In geval van sepot vervalt de strafvordering (art. 45quater JBW).

¹⁹⁸ S. D'HONDT, “De nakende hervorming van het jeugdbeschermingsrecht” in J. PUT en M. ROM (eds.), *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 261.

¹⁹⁹ Deze visie lijkt voort te vloeien uit GwH 13 maart 2008, nr. 50/2008, B.29.

²⁰⁰ De twee andere voorwaarden van art. 45quater JBW, namelijk ernstige aanwijzingen van schuld en de verdachte ontkent de feiten niet, werden vernietigd (GwH 13 maart 2008, nr. 50/2008, B.15).

²⁰¹ Bv. Cass. 29 september 2010, AR P.10.1093.F; S. D'HONDT, “Nieuwe en vernieuwde maatregelen: overzicht en algemene kenmerken” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2006, 260; S. VAN RUMST, “Herstelbemiddeling in de nieuwe wet op de jeugdbescherming”, *TJK* 2006, 293; M. VANDEBROECK en I. VANFRAECHEM, “Bemiddeling en hergo” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 159.

93. Benadeelden die niet aan de herstelbemiddeling deelnemen, behouden het recht om schadevergoeding te eisen voor de burgerlijke rechter (art. 47 JBW). Zij kunnen bij bemiddeling met andere slachtoffers een onweerlegbaar vermoeden van fout invoeren, ten nadele van de minderjarige en zijn ouders. Er is gelijkenis met bemiddeling voor meerderjarigen (art. 216ter, § 4 Sv.). Voor benadeelden die wel betrokken zijn bij de herstelbemiddeling, staat een burgerlijke procedure enkel open als de verdachte het akkoord over de vergoeding van de schade niet (volledig) heeft uitgevoerd. Ook deze benadeelden kunnen een onweerlegbaar vermoeden van fout invoeren (art. 47 JBW). Het Grondwettelijk Hof acht het onweerlegbare vermoeden van fout niet in strijd met het gelijkheidsbeginsel, omdat dit gericht is op de ouders van de minderjarige verdachte.²⁰²

94. In het geval partijen geen akkoord over de schadevergoeding bereiken, kan de procureur des Konings de zaak om opportuniteitsredenen seponeren of maatregelen vorderen bij de jeugdrechter. Komt het tot een strafzaak of een burgerlijke procedure, dan mogen mededelingen of documenten in het kader van de bemiddeling niet worden gebruikt ten nadele van de minderjarige (art. 45quater JBW). De erkende dienst mag enkel aangeven dat partijen gecontacteerd zijn, maar geen resultaat hebben bereikt. De reden van mislukking blijft aldus voor het parket verborgen.²⁰³

2.2. Bemiddeling op niveau jeugdrechtbank

95. De bedoeling van de jeugdwet is het opleggen van maatregelen (zoals plaatsing) te beperken tot zaken waarin bemiddeling mislukt of niet aangewezen is (art. 37, § 2 JBW).²⁰⁴ De jeugdrechter heeft de keuze tussen twee vormen van bemiddeling:

- 1° *herstelbemiddeling*. Het gaat om een akkoord over schadevergoeding, ondertekend door de minderjarige, de ouders en het slachtoffer, door tussenkomst van een erkende dienst. Wanneer er veel schade is aangericht en de verzekeraar van de ouders niet tussenkomt, kan de minderjarige een contract aangaan met een provinciaal vereffeningsfonds. Daarbij levert de minderjarige een prestatie bij een organisatie of vereniging, een soort van gemeenschapsdienst. Het fonds plaatst tegenover deze arbeid een vergoeding, die rechtstreeks aan het slachtoffer wordt uitgekeerd²⁰⁵;
- 2° *herstelgericht groepsoverleg (hergo)*. Naast het vergoeden van de schade organiseert de bemiddelingsdienst een normbevestigend gesprek. Er wordt rekening gehouden met de "relationele en emotionele gevolgen" van het

misdrijf. De minderjarige moet tegenover het slachtoffer zijn spijt uitdrukken, in aanwezigheid van zijn 'achterban' van familieleden en vrienden.²⁰⁶ Van de minderjarige wordt een "publieke biecht" verwacht, gekoppeld aan maatregelen om de plooiën glad te strijken.

96. Herstelrecht is enkel mogelijk als aan drie voorwaarden is voldaan: 1° er bestaan tegen de minderjarige ernstige aanwijzingen van schuld, 2° de verdachte ontkent de feiten niet en 3° het slachtoffer is geïdentificeerd (art. 37bis, § 1 JBW). Het Grondwettelijk Hof schrapt de eerste twee voorwaarden.²⁰⁷ Het Hof is van oordeel dat de jeugdrechter best geen uitspraak doet over aanwijzingen van schuld, om zijn onpartijdigheid in de fase ten gronde niet te verliezen. De voorwaarde "ontkent de feiten niet" werd in strijd geacht met het zwijgrecht. Belangrijk is dat herstelbemiddeling of hergo een *aanbod* is, een manier om op vrijwillige basis schade te herstellen, een conflict op te lossen. De jeugdrechter mag de minderjarige dus niet toevertrouwen aan zijn ouders onder de voorwaarde de schade te regelen.²⁰⁸

97. De formaliteiten rond bemiddeling zijn beperkt (art. 37ter JBW)²⁰⁹: de partijen ontvangen informatie over het herstelrechtelijk aanbod en bijstand van een advocaat; de jeugdrechter stelt de bemiddelingsdienst in kennis, waarna deze dienst de partijen contacteert. Bij herstelgericht groepsoverleg wordt een *intentieverklaring* opgesteld, namelijk een verslag waarin de minderjarige aangeeft welke concrete stappen hij onderneemt om schade te herstellen en nieuwe feiten te vermijden (art. 37quater JBW). Zo kan de minderjarige zich ertoe verbinden een behandeling of therapie te volgen.²¹⁰ De deelnemers aan het herstelrechtelijk aanbod stemmen uitdrukkelijk in en kunnen op elk moment de bemiddeling afbreken. Tijdens de onderhandelingen zijn alle documenten en mededelingen vertrouwelijk (art. 37quater, § 3 JBW).

98. Een akkoord tussen de partijen wordt voorgelegd aan de jeugdrechter voor homologatie. De jeugdrechter mag inhoudelijk niets wijzigen; hij mag enkel nagaan of de openbare orde niet in het gedrang komt (art. 37quater JBW). Bij de keuze van maatregelen ten gronde dient de jeugdrechter rekening te houden met de geslaagde bemiddeling

²⁰² GwH 13 maart 2008, nr. 50/2008, B.21 en B.22.

²⁰³ Art. 4 Samenwerkingsakkoord 13 december 2006, BS 13 juli 2007.

²⁰⁴ S. D'HONDT, "Nieuwe en vernieuwde maatregelen: overzicht en algemene kenmerken" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2006, 261.

²⁰⁵ G. DEKOCK, "Gemeenschapsdienst en leerprojecten" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 75-76.

²⁰⁶ I. VANFRAECHEM en L. WALGRAEVE, "Herstelgericht groepsoverleg voor jonge delinquenten in Vlaanderen. Verslag van een actie onderzoek", *Panopticon* 2004, 27-46; M. VANDEBROECK en I. VANFRAECHEM, "Bemiddeling en hergo" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 151; A. DE PUYDT en C. D'HOOGHE, "Als misdrijf omschreven feit (MOF)" in S. BROUWERS et al. (eds.), *Handboek voor de advocaat-stagiair-jeugdrecht*, Mechelen, Kluwer, 2014, 132.

²⁰⁷ GwH 13 maart 2008, nr. 50/2008, B.15.

²⁰⁸ Cass. 22 december 2010, A.C. 2010, nr. 764, *TJK* 2011, 261, noot B. DE SMET.

²⁰⁹ G. DECOCK en J. DE WINTER, "De jeugdbeschermingswetten van 2006: continuïteit of keerpunt?", *NC* 2007, 9; M. VANDEBROECK en I. VANFRAECHEM, "Bemiddeling en hergo" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 164.

²¹⁰ M. ROM, "Geesteszieke minderjarigen" in J. PUT en M. ROM (eds.), *De nieuwe jeugdwet*, Gent, Larcier, 2007, 190.

(art. 37^{quinquies} JBW). Dit betekent niet dat de minderjarige een proces kan vermijden door de schade te regelen.²¹¹ Alleen kan hij door zijn inzet rekenen op een mildere opstelling van de jeugdrechter. Vindt de uitvoering van het akkoord plaats na de uitspraak ten gronde, dan kan tijdens de procedure van jaarlijkse herziening (art. 60 JBW) een maatregel worden ingetrokken of verlicht (art. 37^{quinquies} JBW).

99. Is een akkoord onmogelijk, dan stelt de bemiddelingsdienst daarvan een bondig verslag op. De reden van mislukking wordt niet meegedeeld zonder toestemming van alle partijen.²¹² Wegens het beroepsgeheim van de bemiddelaar mag het parket de politie niet inschakelen om achteraf te weten te komen aan wie de mislukking te wijten is.²¹³ Alle documenten en gesprekken tijdens de bemiddeling zijn vertrouwelijk. Zij mogen in een latere procedure niet worden gebruikt ten nadele van de minderjarige (art. 37^{quater}, § 3 JBW). Voor herstelbemiddeling via de jeugdrechter bestaat er geen onweerlegbaar vermoeden van fout in het voordeel van slachtoffers die niet aan de bemiddeling deelnamen of geen volledige vergoeding ontvangen.

3. Autonome maatregelen

100. De wetgever van 1965 ging ervan uit dat een minderjarige onder het toezicht blijft van de jeugdrechter zolang dit nodig is om de opvoeding in goede banen te leiden. Ook na veroordeling kan het toezicht door de sociale dienst doorlopen, wegens de procedure van jaarlijkse herziening (art. 60 JBW). De duur van het toezicht is dus niet op voorhand in te schatten. Ingevolge de wet van 13 juni 2006 kwam er een kentering. De jeugdrechter kan nu bepaalde maatregelen opleggen als *autonome sanctie*, zijnde alle maatregelen waarbij de minderjarige in zijn thuismilieu blijft. Kiest de jeugdrechter voor deze piste, dan ontbreekt verdere opvolging door de sociale dienst (art. 37, § 2 JBW).²¹⁴ Zo kan de jeugdrechter de veroordeelde minderjarige verplichten een cursus of therapie te volgen, of een prestatie van opvoedkundige aard te verrichten van maximaal 150 uur (art. 37, § 2, 4° JBW). Het is dan een erkende dienst voor alternatieve maatregelen die verslag uitbrengt over de prestatie van de minderjarige.

101. Enkel bij controle door de sociale dienst ontvangt de jeugdrechter verslagen over de persoonlijkheid en de

leefsituatie van de minderjarige.²¹⁵ De maatregel moet dan na één jaar worden beoordeeld op een openbare terechtzitting (art. 60 JBW), tenzij het parket deze ‘nazorg’ niet opstart door dagvaarding, en het toezicht aldus uitdooft. Bij autonome maatregelen geeft de jeugdrechter een duidelijk signaal dat de minderjarige zelf verantwoordelijkheid draagt, en zich niet achter slechte ouders of vrienden kan verschuilen. Na het vonnis is dan geen fase 3 (nazorg) mogelijk. Er werd een aanzet gegeven van *jeugdsanctierecht*. Toezicht van de sociale dienst is niet nodig en na de maatregel eindigt de strafzaak. De jongere heeft de sleutels in handen om aan verder toezicht te ontkomen. Werkt hij mee met de erkende dienst, dan is er reden om het dossier jeugdbescherming af te sluiten. In het andere geval kan de jeugdrechter op een latere terechtzitting bijkomende maatregelen opleggen. Een drukkingsmiddel is plaatsing in een open of gesloten instelling. De jeugdrechter kan beslissen de minderjarige niet aan een gemeenschapsinstelling toe te vertrouwen (voor een termijn van maximaal 6 maanden), op voorwaarde dat de minderjarige binnen een periode van 6 maanden een prestatie van opvoedkundige aard verricht (art. 37, § 2 JBW). Voor andere maatregelen, zoals een leerproject, geldt die voorwaardelijke plaatsing niet.

4. Uithandengeving

4.1. Grondvoorwaarden van uithandengeving

102. Niet alle minderjarigen maken aanspraak op maatregelen van opvoeding. Minderjarigen ouder dan 16 jaar die ‘onverbeterlijk’ zijn, kunnen via uithandengeving uit het systeem van jeugdbescherming worden verbannen (art. 38 en 57bis JBW). Het Openbaar Ministerie kan de jongere dan voorleiden voor de onderzoeksrechter en hem onderwerpen aan het gewone strafrecht.²¹⁶ Tijdens de procedure van uithandengeving komt de schuldvraag niet aan bod. De jeugdrechter moet zich enkel uitspreken over de persoonlijkheid van de minderjarige, niet over bewijzen of zelfs aanwijzingen van schuld.²¹⁷ Hebben maatregelen van opvoeding nog effect? Het gaat uiteindelijk om een bevoegdheidsprobleem: moet de minderjarige verschijnen voor de jeugdrechtbank of is het gewone strafrecht van toepassing? Voor het slachtoffer is er tijdens de procedure van uithandengeving geen actieve rol weggelegd. Het slachtoffer krijgt wel kennis van deze procedure, als aspect van slachtofferhulp (art. 3bis V.T.Sv.), maar

²¹¹ E. DUMORTIER, “De strijd om de jeugddelinquent”, *Panopticon* 2007, 3.

²¹² M. VANDEBROECK en I. VANFRAECHEM, “Bemiddeling en hergo” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 167.

²¹³ S. D’HONDT, “Nieuwe en vernieuwde maatregelen: overzicht en algemene kenmerken” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 51.

²¹⁴ G. DECOCK en J. DE WINTER, “De jeugdbeschermingswetten van 2006: continuïteit of keerpunt?”, *NC* 2007, 12 en S. D’HONDT, “Nieuwe en vernieuwde maatregelen: overzicht en algemene kenmerken” in J. PUT en M. ROM (eds.) *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 60.

²¹⁵ Art. 77-87 BVR 21 februari 2014, *BS* 28 februari 2014.

²¹⁶ Over de nieuwe procedure van uithandengeving zie A. NUYTIENS, “Rien ne va plus! Een kritische reflectie op de onverschuldte (en ondoordachte?) facelift van de uithandengeving”, *TJK* 2006, 281-290; G. DECOCK en J. DE WINTER, *l.c.*, 15-18; B. DE SMET, “Uithandengeving” in *Comm.Str.*, 23 p.; R. VERSTRAETEN, S. DEDECKER en T. VAN HOOGENBEMPT, “Jeugd(beschermings) recht en strafrecht: een problematische relatie” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 126-145; J. DECOCK en F. VROMAN, “Het gerechtelijk onderzoek met minderjarige verdachten: het mijnenveld ontruimd”, *T.Strafr.* 2013, 96-101 en 125-127.

²¹⁷ Brussel 23 mei 2005, *J.Dr.Jeun.* 2005, afl. 249, 61.

kan geen standpunt innemen, aangezien alleen het Openbaar Ministerie de strafvordering uitoefent (art. 151 Gw. en art. 1 V.T.Sv.).

103. Uithandengeving is slechts mogelijk als tegelijk aan de volgende voorwaarden is voldaan (art. 38 en 57bis JBW):

- 1° De minderjarige is ouder dan 16 jaar op het moment van het strafbare feit.
- 2° Uit het dossier of het onderzoek ter terechtzitting blijkt dat maatregelen van opvoeding niet meer haalbaar en geschikt zijn.²¹⁸ Daarbij mag de jeugdrechter enkel rekening houden met de persoonlijkheid, maturiteit en leefomstandigheden van de minderjarige (art. 57bis JBW). De aard of de ernst van de feiten is dus niet doorslaggevend. Wel mag de jeugdrechter de ernst van de feiten en de wijze waarop deze zijn gepleegd, in rekening brengen als daaruit blijkt dat de persoonlijkheid van de minderjarige totaal ontwricht is.²¹⁹ Een dergelijk onderzoek naar de band tussen de feiten en de persoonlijkheid van de minderjarige schendt het vermoeden van onschuld niet.²²⁰ Ook mag de jeugdrechter letten op de tijd die er nog rest om een maatregel van opvoeding uit te voeren.²²¹ De beoordeling van de persoonlijkheid van de minderjarige gebeurt op het moment van de uitspraak.²²² Indien tijdens het proces de minderjarige in positieve zin is geëvolueerd, kan de jeugdrechter hem nog verder begeleiden met maatregelen van opvoeding. De uithandengeving is bedoeld als uitzonderingsprocedure, gericht op jongeren met een duidelijk antisociaal gedrag, waarbij alle hoop op heropvoeding is weggesmolten.²²³ Dagvaarding tot uithandengeving betekent dus geen eindpunt. De jongere kan zijn gedrag nog aanpassen, zodat begeleiding vruchten afwerpt en het uiteindelijke doel is bereikt. Bij een dergelijke ommekeer na de dagvaarding kan de jeugdrechter kiezen voor begeleiding, desnoods tot de leeftijd van 20 jaar (art. 37, § 3 JBW). De jeugdrechter mag slechts maatregelen van opvoeding opleggen (art. 37, § 2 JBW). Een gevangenisstraf, een geldboete, een werkstraf, probatie-uitstel of internering moet hij overlaten aan andere strafrechters. Die poort gaat alleen open als de minderjarige zich afkeert van begeleiding, als maatregelen van hem afglijden zonder enig positief effect.
- 3° Minderjarigen die nog niet zijn veroordeeld, kunnen enkel worden berecht als een volwassene voor één van de

feiten vermeld in artikel 57bis, § 1 JBW.²²⁴ Voor minderjarigen die eerder door de jeugdrechtbank zijn veroordeeld, geldt de beperkte lijst niet. Zij kunnen voor elke misdaad of wanbedrijf gepleegd na hun veroordeling uit handen worden gegeven, tenminste als maatregelen van opvoeding niet meer geschikt zijn. Het heeft geen belang te weten welke maatregel ten gronde is opgelegd. Allezins is voor uithandengeving niet vereist dat de minderjarige al onder toezicht stond van de jeugdrechter voor andere feiten.²²⁵

Een moeilijk probleem is of de rechter ten gronde gebonden is aan de mening van de jeugdrechter over de ernst van het misdrijf. Als op de openbare terechtzitting blijkt dat het misdrijf uiteindelijk niet behoort tot de lijst van artikel 57bis, § 1 JBW (bv. van poging doodslag naar slagen en verwondingen), is de procedure van uithandengeving dan nietig? Moet de beklagde dan terug voor de jeugdrechter verschijnen? Men kan argumenteren dat alleen de jeugdrechter oordeelt over de noodzaak tot uithandengeving (art. 57bis JBW). Een lichtere kwalificatie tijdens het proces ten gronde kan de uithandengeving dan niet ongedaan maken. Het standpunt van de jeugdrechter over de feiten is steeds voorlopig, anders zou het onderzoek ter terechtzitting bij de strafrechter (art. 190 en 281 Sv.) geen zin meer hebben.

4.2. Proceswaarborgen

104. De procedure van uithandengeving is omringd met voorwaarden, bedoeld om deze maatregel te beperken tot een kleine groep van minderjarigen die immuun zijn voor elke vorm van begeleiding via de jeugdrechtbank (art. 57bis JBW):

- 1° De jeugdrechtbank kan de zaak slechts uit handen geven nadat de sociale dienst een maatschappelijk verslag heeft opgesteld en een psychiater-deskundige verslag heeft uitgebracht over de persoonlijkheid van de minderjarige. Het medisch-psychologisch verslag laat de jeugdrechter toe zich een beeld te vormen over de persoonlijkheid van de minderjarige. De psychiater mag evenwel de aard, de frequentie en de ernst van de feiten in rekening brengen voor zover zij bijdragen tot de evaluatie van de persoonlijkheid van de minderjarige (art. 57bis JBW). Het maatschappelijk verslag is dan weer van belang voor het aspect leefomgeving.
- 2° Het Openbaar Ministerie roept de minderjarige en de ouders bij dagvaarding op voor de jeugdrechtbank, in openbare terechtzitting. Uithandengeving kan dus niet bij beschikking worden bevolen, na een kabinetsbespreking

²²⁴ Het gaat daarbij om aanranding van de eerbaarheid met geweld (art. 373 Sw.), verkrachting (art. 375 Sw.), doodslag of moord (art. 393-397 Sw.), poging doodslag, poging moord, opzettelijke slagen en verwondingen met blijvende arbeidsongeschiktheid of de dood als gevolg (art. 400-401 Sw.), diefstal met geweld met verzwarende omstandigheden of roofmoord (art. 471-475 Sw.), foltering (art. 417ter Sw.) of onmenselijke behandeling (art. 417quater Sw.).

²²⁵ Cass. 13 maart 2013, AR P.13.0214.F.

²¹⁸ Bv. Gent 26 februari 2014, *TJK* 2014, 213 noot S. HESPEL.

²¹⁹ R. VERSTRAETEN, S. DE DECKER en T. VAN HOOGENBEMPT, "Jeugd(beschermings)recht en strafrecht: een problematische relatie" in (J. PUT en M. ROM) *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 131.

²²⁰ Cass. 2 november 2011, A.C. 2011, nr. 589, www.cass.be.

²²¹ Gent 26 februari 2014, *TJK* 2014, 213, noot S. HESPEL.

²²² J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht* in *APR*, Gent, Story-Scientia, 1996, 767; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 323.

²²³ M. FRANCHIMONT, A. MASSET en A. JACOBS, *Manuel de procédure pénale*, Luik, Jeune Barreau de Liège, 1989, 692.

in de voorlopige fase (art. 52 JBW) of de fase van herziening (art. 60 JBW). De minderjarige en zijn ouders moeten zich tegen de vordering tot uithandengeving kunnen verdedigen. In de voorlopige fase kan de jeugdrechter bij beschikking enkel “de nodige maatregelen van bewaring” nemen, met toezicht van de sociale dienst (art. 52 JBW). Deze maatregelen mogen niet dienen als “onmiddellijke bestraffing” (art. 52 JBW). Beide zinsneden sluiten uithandengeving uit bij beschikking. Uithandengeving is geen maatregel van bewaring, maar net het tegenovergestelde, namelijk het afwijzen van maatregelen, precies om bestraffing toe te laten.

In bepaalde gevallen kan de jeugdrechterbank de uithandengeving bevelen zonder verslag van een psychiater-deskundige en/of maatschappelijk verslag van de sociale dienst. Deze procedure van *versnelde uithandengeving* is mogelijk in drie gevallen (art. 57bis, § 2 JBW):

- 1° de minderjarige weigert aan het psychiatrisch onderzoek deel te nemen of is niet bereikbaar voor de psychiater. In dit geval volstaat het maatschappelijk verslag;
- 2° de minderjarige is eerder bij vonnis veroordeeld voor ernstige feiten gepleegd na de leeftijd van 16 jaar en wordt vervolgd voor een nieuw ernstig feit (*recidive*). Het gaat om een eerder en een nieuw feit behorend tot de beperkte lijst van artikel 57bis, § 2 JBW²²⁶;
- 3° de beklaagde is inmiddels meerderjarig op het moment van de terechtzitting en wordt vervolgd voor een misdadig strafbaar met minstens 20 jaar opsluiting (zoals poging moord).

De jeugdrechter bezorgt het dossier na de nodige verslagen en binnen 3 werkdagen aan het Openbaar Ministerie, dat vervolgens een dagvaarding met het oog op uithandengeving kan opstellen (art. 57bis, § 3 JBW). De jeugdrechter kan niet meer ambtshalve de uithandengeving uitspreken.²²⁷ Binnen de 30 werkdagen na de openbare terechtzitting moet de jeugdrechter uitspraak doen over de uithandengeving (art. 57bis, § 3 JBW). Bij hoger beroep volgt een vaststelling van de zaak binnen 20 werkdagen en uitspraak van de jeugdkamer binnen 15 dagen (art. 57bis, § 3 JBW). Het is niet duidelijk of tegen het arrest inzake uithandengeving onmiddellijk cassatieberoep mogelijk is. Men zou kunnen argumenteren van wel, omdat een dergelijk arrest te maken

²²⁶ Deze lijst bestaat uit bendevorming (art. 323 Sw.), aanranding van de eerbaarheid of verkrachting (art. 372-378 Sw.), doodslag of moord (art. 392-394 Sw.), opzettelijke slagen met de dood als gevolg (art. 461 Sw.) en diefstal met geweld of afpersing of roofmoord (art. 468-476 Sw.). Men kan aannemen dat ook poging tot dergelijke misdaden *versnelde uithandengeving* kan teweegbrengen. Opmerkelijk is dat een aantal zware feiten niet tot versnelde uithandengeving kunnen leiden, zoals terrorisme (art. 137 Sw.), foltering (art. 417ter Sw.), brandstichting (art. 510-520 Sw.) of drughandel (wet 24 februari 1921).

²²⁷ R. VERSTRAETEN, S. DE DECKER en T. VAN HOOGENBEMPT, “Jeugd(beschermings)recht en strafrecht: een problematische relatie” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 133.

heeft met bevoegdheid (art. 420 Sv., zoals gewijzigd door art. 20 wet 14 februari 2014, BS 27 februari 2014). Het Hof van Cassatie oordeelde evenwel dat uithandengeving pas op het einde van de strafprocedure in cassatie aan bod kan komen.²²⁸ Het doel van de termijnen is een proces binnen een redelijke termijn (art. 6, § 1 EVRM en art. 37 IVRK).²²⁹ Jongeren mogen niet te lang in onzekerheid blijven over de richting die de jeugdrechter uitgaat. Aan deze termijnen is evenwel geen sanctie van verval van de strafvordering verbonden. Niettemin aanvaardt het Hof van Cassatie dat als de procedure van uithandengeving te lang aansleept, de jeugdrechter de verdere vervolging kan blokkeren, door de strafvordering niet-ontvankelijk te verklaren.²³⁰

105. Wanneer de feiten het voorwerp uitmaken van een gerechtelijk onderzoek, moet het Openbaar Ministerie niet wachten op een verwijzingsbeslissing (art. 49 JBW) om uithandengeving te verkrijgen. Uithandengeving is mogelijk *tijdens* het gerechtelijk onderzoek (art. 49 JBW), een proces bekend als “vervroegde uithandengeving”.²³¹ De minderjarige kan dan na uithandengeving meteen worden voorgeleid voor de onderzoeksrechter, die een aanhoudingsbevel kan uitvoeren, met tenuitvoerlegging in het *Vlaams Detentiecentrum De Wijngaard* (art. 606 Sv.).²³² In dit geval wordt het gerechtelijk onderzoek afgesloten door de raadkamer, overeenkomstig het gewone strafprocesrecht (art. 127-130 Sv.).

4.3. Verdere berechting

106. Indien de jeugdrechterbank de jongere uit handen geeft, verwijst zij de zaak naar het Openbaar Ministerie, dat beslist over de vervolging (art. 57bis, § 1 JBW). De jeugdrechter kan de uithandengeving onmiddellijk uitvoerbaar verklaren (art. 58 JBW). Hoger beroep belet het Openbaar Ministerie dan niet de minderjarige voor de onderzoeksrechter of de strafrechter te brengen. De beslissing tot uithandengeving is geen verwijzingsbeschikking, waarbij de zaak reeds aanhangig is bij het vonnisgerecht.²³³ Het Openbaar Ministerie kan de zaak nog steeds seponeren of buitengerechtelijk afhandelen, bij wijze van minnelijke schikking (art. 216bis Sv.) of bemiddeling in strafzaken (art. 216ter Sv.).²³⁴

107. Hoewel na uithandengeving het gewone strafprocesrecht van toepassing is (art. 57bis, § 1 JBW), kan de burgerlijke partij de zaak bij de strafrechter aanhangig maken. Alleen het Openbaar Ministerie kan de minderjarige en zijn ouders (als burgerlijk verantwoordelijken) dagvaarden voor de *kamer*

²²⁸ Cass. 22 juli 2003, A.C. 2003, nr. 392.

²²⁹ G. DECOCK en J. DE WINTER, “De jeugdbeschermingswetten van 2006: continuïteit of keerpunt?”, *NC* 2007, 16.

²³⁰ Cass. 20 april 2012, *RW* 2011-12, 1767, noot B. DE SMET.

²³¹ S. VANDROMME, “De afsluiting van het gerechtelijk onderzoek in jeugdstrafzaken”, *TJK* 2004, 181.

²³² Zie <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/publieke-jeugdinstanties>.

²³³ Cass. 31 oktober 2006, AR P.06.0890.N.

²³⁴ F. TULKENS en T. MOREAU, *Droit de la jeunesse*, Brussel, Larcier, 2000, 667.

van uithandengeving of het hof van assisen. Volgens artikel 47 JBW is het voor de burgerlijke partij “niet geoorloofd” de zaak bij rechtstreekse dagvaarding voor te leggen aan de jeugdrechtbank. De kamer van uithandengeving maakt deel uit van de jeugdrechtbank, niet van de correctionele rechtbank (art. 76, § 3 Ger.W., zoals gewijzigd door art. 102 wet 30 juli 2013, BS 27 september 2013). Voor het hof van assisen is rechtstreekse dagvaarding hoe dan ook uitgesloten (art. 133 en 231 Sv.).

108. Is de minderjarige verdacht van een misdaad die niet vatbaar is voor correctionalisering, dan kan hij na uithandengeving enkel worden berecht door het hof van assisen (art. 57bis, § 1 JBW). Het Hof moet dan twee magistraten tellen die de opleiding van jeugdmagistraat hebben gevolgd, georganiseerd door het Instituut voor Gerechtelijke Opleiding (art. 119 Ger.W. en art. 57bis JBW, zoals gewijzigd door de wet van 31 juli 2009). Is de vervolging gericht op een *wanbedrijf* of een *misdad die vatbaar is voor correctionalisering*, dan kan de zaak enkel worden voorgelegd aan de kamer van uithandengeving, een onderdeel van de jeugdrechtbank dat het gewone strafrecht toepast. Het Openbaar Ministerie heeft niet de mogelijkheid om misdaden zoals een gewapende overval (art. 472 Sw.) te laten verwijzen naar het hof van assisen.²³⁵ Het is logisch dat de jeugdrechter die de uithandengeving uitsprak, geen deel uitmaakt van de bijzondere jeugdkamer.²³⁶

109. Nieuw is dat het integrale dossier van jeugdbescherming aan het hof van assisen of de kamer van uithandengeving wordt voorgelegd (art. 57bis, § 6 JBW). Bij de beoordeling van de schuld en de strafmaat mag de strafrechter dus rekening houden met verslagen van de sociale dienst, gebundeld in het dossier jeugdbescherming. Evenwel mogen de stukken die verband houden met de persoonlijkheid van de minderjarige, uitsluitend worden meegedeeld aan de minderjarige en zijn advocaat (art. 31 V.T.Sv.). Er is dus geen volledige “gelijkheid van wapens” voor alle procespartijen of “interne openbaarheid” van processtukken.²³⁷ Ook na uithandengeving kan de burgerlijke partij verslagen van de sociale dienst niet aanwenden in het nadeel van de minderjarige of zijn ouders, om enig verweer rond goede opvoeding (art. 1384 BW) af te blokken.

110. Het Openbaar Ministerie dient de voorkeur te geven aan de oproeping bij proces-verbaal om het proces ten gronde te starten (art. 216quater Sv.). Deze formaliteit is echter niet op straffe van nietigheid voorgeschreven. Hieruit volgt dat het Openbaar Ministerie de zaak voor de kamer van uithandengeving kan opstarten na verwijzingsbeschikking van de

²³⁵ R. VERSTRAETEN, “De gevolgen van de uithandengeving en de behandeling van de zaak door de bijzondere kamers van de jeugdrechtbank en door het Hof van Assisen”, opleiding rechterlijke orde, Brussel, 28 september 2007, p. 7.

²³⁶ J. PUT en M. ROM, “Toetsing van de nieuwe jeugdwet aan het internationaalrechtelijk kader”, *Panopticon* 2007, 58.

²³⁷ Zie hierover C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 681.

raadkamer (art. 130 Sv.)²³⁸ of rechtstreekse dagvaarding, betekend door een gerechtsdeurwaarder (art. 182 Sv.). Er is geen beletsel dat de raadkamer na uithandengeving de verdachte verwijst naar de kamer van uithandengeving.²³⁹ Het gewone strafprocesrecht geldt immers zodra de uithandengeving definitief is (art. 57bis JBW). In assisenzaken moet eerst de kamer van inbeschuldigingstelling zich uitspreken over voldoende bezwaren (art. 231 Sv.).

111. Vanaf het moment dat de uithandengeving definitief is, wordt de procedure voor de jeugdrechter ‘afgebroken’ en kan het Openbaar Ministerie de beklagde arresteren en voor de onderzoeksrechter brengen. De termijn van 24 uur van arrestatie loopt vanaf de uitspraak van de jeugdrechter als de uithandengeving uitvoerbaar bij voorraad werd verklaard (art. 58 JBW). Bij gebrek aan de formule uitvoerbaar bij voorraad moet het Openbaar Ministerie wachten tot alle rechtsmiddelen zijn uitgeput (art. 58 JBW en art. 420 Sv.). Tegen de uithandengeving bevolen bij verstek kan de minderjarige verzet aantekenen (art. 58 JBW). Tegen de uit handen gegeven minderjarige kan de onderzoeksrechter op vordering van het Openbaar Ministerie een aanhoudingsbevel uitvaardigen (art. 16 wet 20 juli 1990). Ingeval niet wordt gekozen voor elektronisch toezicht, wordt het aanhoudingsbevel uitgevoerd in het *gemeenschapscentrum voor minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd* (art. 606 Sv., zoals gewijzigd door art. 26 wet 6 januari 2014, BS 31 januari 2014)²⁴⁰, de voormalige gevangenis te Tongeren, thans *Vlaams Detentiecentrum De Wijngaard* genoemd.²⁴¹ Daarvoor zijn er 20 plaatsen beschikbaar.²⁴² Aan de veroordeelde jongeren zijn tal van rechten toegekend (zoals bezoekrecht ouders, vrije tijd, klachtrecht).²⁴³

4.4. Bestrafing

112. Na uithandengeving riskeert de minderjarige dezelfde straffen als de meerderjarige: gevangenisstraf, werkstraf, geldboete, straffen met uitstel of probatievoorwaarden. Vanaf 1 december 2015 komen daar het elektronisch toezicht en de autonome probatie bij.²⁴⁴ Enkel de zwaarste straf (levenslange opsluiting) is niet mogelijk. De maximale straf voor minder-

²³⁸ Cass. 16 februari 2010, RW 2010-11, 674, noot B. DE SMET.

²³⁹ In die zin KI Antwerpen 15 juli 2014, zaak 2014/PGA/2528, onuitg.

²⁴⁰ Cass. 6 oktober 2010, AR P.10.1537.F.

²⁴¹ Zie <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/publieke-jeugdinstanties>.

²⁴² Art. 1 KB 8 januari 2013, BS 15 januari 2013.

²⁴³ Zie alg. M. ROM, “Rechtspositie van uit handen gegeven jongeren in Tongeren”, *TJK* 2010, 106-112.

²⁴⁴ Wet 7 februari 2014, BS 28 februari 2014 (elektronisch toezicht als autonome straf), wet 10 april 2014, BS 19 juni 2014 (autonome probatie) en wet 8 mei 2014, BS 19 juni 2014, zoals gewijzigd door de wet van 26 november 2014, BS 28 november 2014 (inwerkingtreding). Zie M. ROZIE, “De probatie kan voortaan op eigen vleugels vliegen”, *NC* 2014, 349-358; C. VAN DEUREN, “Het elektronisch toezicht als autonome straf”, *NC* 2014, 359-362 en D. DE WOLF, “De invoering van de probatie en het elektronisch toezicht als autonome straffen”, *RW* 2014-15, 1082-1101.

jarigen die terechtstaan voor het *hof van assisen*, is opsluiting van 20 tot 30 jaar (art. 12 Sw.). In de zwaarste strafzaken geldt de jeugdige leeftijd van de beschuldigde (tijdens de feiten) dus als wettelijke verschoningsgrond. Dit doet terugdenken aan het jeugdstrafrecht van de 19e eeuw, toen minderjarigen voor de gewone strafrechter verschenen en steeds konden rekenen op strafvermindering.²⁴⁵ Minderjarigen die terechtstaan voor de *kamer van uithandengeving* (art. 76, § 3 Ger.W.), kunnen geen strafvermindering eisen. Wel kan deze kamer de jeugdige leeftijd als verzachtende omstandigheid aannemen (art. 85 Sw.). Is de betrokkene reeds door de correctionele rechtbank veroordeeld voor feiten gepleegd na zijn 18 jaar, dan is de kamer van uithandengeving niet verplicht daarmee rekening te houden. Opslorping van straf wegens meerdaadse samenloop (art. 65 Sw.) geldt niet, omdat de feiten gepleegd tijdens de minderjarigheid, waarvoor uithandengeving is bevolen, de uiting zijn van een ander strafbaar opzet.²⁴⁶

113. Verder wordt de straf automatisch *ingekort* met de periode die de minderjarige doorbracht in een gesloten gemeenschapsinstelling of het Vlaams Detentiecentrum te Tongeren²⁴⁷ (art. 30, § 2 Sw.). Eens de uithandengeving definitief is, kan de minderjarige niet meer onder toezicht komen van de jeugdrechter voor nieuwe feiten gepleegd na de dagvaarding tot uithandengeving. Voor deze nieuwe feiten wordt de verdachte automatisch gelijkgesteld met een meerderjarige, tenminste als op dat moment de uithandengeving definitief is (art. 57bis, § 5 JBW). Het Grondwettelijk Hof acht een tweede procedure (zonder bijkomende uithandengeving) verenigbaar met het gelijkheidsbeginsel en het vermoeden van onschuld.²⁴⁸

114. Volgens artikel 40 IVRK moeten Staten bij de berekening van minderjarigen zo veel mogelijk rekening houden met de “waardigheid en eigenwaarde van het kind” en moet de klemtoon liggen op “herintegratie van het kind” in de samenleving. De wetgever kwam hieraan tegemoet door een aparte ‘jeugdgevangenis’ op te richten, bestaande uit twee afdelingen. Het gaat om het *Vlaams Detentiecentrum De Wijngaard*, opgericht in de voormalige gevangenis van Tongeren (art. 606 Sv., art. 1 KB 12 november 2009, BS 18 november 2009 en art. 1 MB 12 november 2009, BS 18 november 2009).²⁴⁹ In de *strafafdeling* komen beklaagden terecht die na uithandengeving tot effectieve gevangenisstraffen zijn veroordeeld (art. 606 Sv.). De *opvoedingsafdeling* is bestemd voor beklaagden die de eindspraak afwachten. Vanaf de dagvaarding tot uithandengeving kan de jeugdrechter bij gemotiveerde beschikking de minderjarige overplaatsen naar

het Detentiecentrum (art. 57bis, § 4 JBW). De bedoeling is de schaarse plaatsen in gemeenschapsinstellingen niet meer te besteden aan jongeren die waarschijnlijk ‘verloren’ zijn voor de jeugdbescherming. Toepassing van de regels over de opvoedingsafdeling is verschoven naar 1 januari 2016 (art. 2 wet 21 december 2013, BS 30 december 2013). Vanaf 1 juli 2014, datum van inwerkingtreding van de “zesde staats-hervorming”, worden straffen opgelegd na uithandengeving uitgevoerd in het Vlaams Detentiecentrum De Wijngaard (art. 606 Sv., zoals gewijzigd door art. 26 wet 6 januari 2014, BS 31 januari 2014). Veroordeelde jongeren ouder dan 18 jaar kunnen naar een gewone strafinrichting worden overgeplaatst wanneer er geen plaats meer is in het Vlaams Detentiecentrum of wanneer zij door wangedrag het leven in dit centrum ernstig verstoren (art. 606 Sv.).

5. Gemeentelijke administratieve sancties (GAS)

5.1. Soorten inbreuken

115. Gemeentebesturen worden geconfronteerd met allerlei vormen van storend gedrag of ‘overlast’. Er ontstond het idee van “gewapend bestuur”, waarbij een gemeentelijk ambtenaar sancties oplegt en de jeugdrechter pas in hoger beroep oordeelt. Men achtte dit nevenkanaal van sancties nodig omdat zaken van kleine criminaliteit doorgaans worden geseponeerd. In het oorspronkelijke systeem (wet 13 mei 1999)²⁵⁰ bleven minderjarigen buiten schot. Na de wetten van 7 mei 2004²⁵¹ en 17 juni 2004²⁵² kon een gemeentelijk ambtenaar een geldboete opleggen van hoogstens 125 euro aan een minderjarige ouder dan 16 jaar, voor bepaalde strafbare feiten en inbreuken op de gemeentelijke codex. Bij wet van 24 juni 2013 (BS 1 juli 2013) werd het stelsel van sancties aangescherpt.²⁵³ Voortaan riskeren minderjarigen al vanaf 14 jaar een geldboete van maximaal 175 euro per inbreuk. Tegelijk werd de administratieve procedure met meer waarborgen omringd.

116. Er bestaat in België geen uniform systeem van gemeentelijke sancties. Vooreerst bepaalt elke gemeente vrij welke vormen van overlast aanleiding kunnen geven tot een sanctie (art. 119bis Nieuwe Gemeentewet). Wat verboden is in gemeente A, kan in gemeente B wel door de beugel. Minderjarigen vanaf 14 jaar en hun ouders worden verondersteld op de hoogte te zijn van plaatselijke reglementen over het ganse land. Elke gemeente kan dus een eigen soort Strafwetboek uitvaardigen.²⁵⁴ Verder heeft de gemeenteraad de keuze tussen

²⁴⁵ Art. 72 Code Pénal 1867. Zie J. NYPELS en J. SERVAIS, *Le Code Pénal belge interprété*, Brussel, Bruylant, 1938, 343.

²⁴⁶ Bijzondere jeugdkamer Antwerpen 23 maart 2010, zaak WDL, vonnis 1606, onuitg.

²⁴⁷ Voor info zie <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/publieke-jeugdinstellingen>.

²⁴⁸ GwH 13 maart 2008, nr. 49-2008, B.33.5.

²⁴⁹ Zie <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/publieke-jeugdinstellingen>.

²⁵⁰ Wet 13 mei 1999 tot invoering van gemeentelijke administratieve sancties, BS 10 juni 1999.

²⁵¹ Wet 7 mei tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming en de nieuwe gemeentewet, BS 26 juni 2004.

²⁵² Wet 17 juni 2004 tot wijziging van de nieuwe gemeentewet, BS 23 juli 2004, in werking getreden op 1 april 2005.

²⁵³ Zie alg. J. PUT, “De nieuwe GAS-wet: impact op minderjarigen”, *Panopticon* 2013, 423-426; B. DE SMET, “Administratief sanctie-recht voor minderjarigen” in *Comm.Str.*, 2014, 36 p.

²⁵⁴ Zo telt de Politiecodex van de Stad Antwerpen 700 administratieve inbreuken, waarvan een groot deel weliswaar enkel voor

het strafrecht (politiestrafpen) en het administratief sanctierecht (art. 2, § 1 wet 24 juni 2013). Kiest de gemeenteraad voor straffen, dan blijft de handhaving een exclusieve taak van het gerecht. Processen-verbaal worden dan enkel overgemaakt aan het jeugdparquet, dat dan bepaalt of de jeugdrechter tussenkomt. Voor inbreuken gehecht aan administratieve sancties geldt een vrij ingewikkelde regeling, waarbij de gemeentelijke ambtenaar onder strikte voorwaarden een boete kan opleggen, met mogelijkheid van hoger beroep bij de jeugdrechtbank.

117. Gemeenten mogen geen inbreuken in hun reglementen opnemen die reeds strafsancities opleveren wegens een wet, decreet of ordonnantie (art. 2, § 1). Sancities zijn mogelijk voor inbreuken op tijdelijke reglementen, zoals een tijdelijk verbod van jongeren om samen te komen op een bepaalde plaats, wegens klachten van overlast (art. 47 wet 24 juni 2013 en art. 134*sexies* N. Gemeentewet). Voor de vervolging van bepaalde *overtredingen en wanbedrijven* werd niettemin een *tweesporenstelsel* uitgewerkt, waarbij gemeenten in overleg met het parket de vervolging kunnen overnemen. De ambtenaar kan daarvoor pas optreden na goedkeuring van het parket. De strafprocedure heeft dus voorrang op de administratieve procedure.²⁵⁵ Het gaat om gedragingen omschreven in de strafwet en parallel in een gemeentelijke codex.

118. Een *eerste categorie* van strafbare feiten die aanleiding kunnen geven tot administratieve sancities, bestaat uit gewone slagen (art. 398 Sw.), beledigingen (art. 448 Sw.) en vernieling of onbruikbaarmaking van motorvoertuigen (art. 521 Sw.). Voor deze misdrijven is bij gebrek aan een protocolakkoord bestuurlijke bestraffing enkel mogelijk als het Openbaar Ministerie binnen een termijn van twee maanden laat weten dat een administratieve sanctie aangewezen is, en de zaak wordt geseponneerd (art. 3, 1° en 23, § 2 wet 24 juni 2013). De *tweede categorie* van misdrijven bestaat uit gewone diefstal (art. 461 en 463 Sw.), vernieling van monumenten, grafstenen of voorwerpen van openbaar nut (art. 526 Sw.), spuiten van graffiti (art. 534*bis* Sw.), opzettelijk beschadigen van andermans onroerende eigendommen (art. 534*ter* Sw.), het kwaadwillig enten of omhakken van bomen (art. 537 Sw.) en vernieling van afsluitingen (art. 545 Sw.). In deze gevallen kan de bevoegde ambtenaar een administratieve geldboete opleggen als het jeugdparquet beslist geen vervolging in te stellen om opportuiniteitsredenen of niet reageert binnen een termijn van twee maanden (art. 3, 2° en 23, § 3 wet 24 juni 2013). De gemeentelijke overheid mag dus na een korte 'wachterperiode' zelf optreden, tenzij het parket de zaak naar zich toetrekt. De wachterperiode van twee maanden geldt ook voor *overtredingen*, namelijk opzettelijk beschadigen van andermans roerende eigendommen (art. 559, 1° Sw.), nachtlawaai (art. 561,

1° Sw.), beschadigen van afsluitingen (art. 563, 2° Sw.), lichte geweldsdelicten (art. 563, 3°) of het dragen van een boerka (art. 563*bis* Sw.). Ten slotte zijn gemeenten bevoegd om bepaalde verkeersinbreuken in reglementen te verbinden aan sancities, namelijk 1° overtredeingen betreffende het stilstaan en parkeren en 2° overtredeingen betreffende verkeersbord C3 (verboden toegang in beide richtingen) die zijn vastgesteld door automatisch werkende toestellen. Voor deze inbreuken is een *protocolakkoord* verplicht tussen de gemeente en de procureur des Konings (art. 23, § 1 wet 24 juni 2013).

5.2. Administratieve procedure

119. De controle op de naleving van gemeentelijke reglementen komt toe aan de lokale politie (art. 20). Voor inbreuken die enkel uitmonden in administratieve sancities, zijn ook andere ambtenaren bevoegd om de inbreuk vast te stellen, zoals ambtenaren van de milieudienst of personeelsleden van vervoersmaatschappijen (art. 21). Is de inbreuk op het gemeentelijk reglement ook een wanbedrijf of overtredeing, dan ontvangt de procureur des Konings het originele proces-verbaal, de ambtenaar een kopie (art. 22, § 1). Bevoegd is het parket van de verblijfplaats van de ouders, voogd of bewaarder (art. 22, § 1). Deze regeling sluit naadloos aan op de territoriale bevoegdheid van de jeugdrechtbank (art. 44 JBW).

120. Enkel minderjarigen ouder dan 14 jaar ten tijde van de inbreuk riskeren een administratieve geldboete (art. 14, § 1 wet 24 juni 2013 en art. 38*bis* JBW). Tijdens de ganse procedure heeft de minderjarige recht op bijstand van een advocaat. De gemeentelijke ambtenaar moet de stafhouder verwittigen van zijn voornemen een sanctie op te leggen (art. 16). De advocaat levert bijstand tijdens de bemiddeling en het verweer (art. 16). Voor minderjarigen is het administratief sanctierecht meer dan het opleggen van geldboetes. Er zijn in het systeem remmen ingebouwd (ouderlijk gezag, bemiddeling en gemeenschapsdienst), zodat de administratieve geldboete van maximaal 175 euro pas de laatste optie is. Het gaat dus om een *trapsgewijs systeem*.

121. Vooreerst kan de sanctionerende ambtenaar de procedure toepassen van *ouderlijke betrokkenheid*. Deze procedure houdt in dat de ambtenaar per aangetekende brief de vader, moeder, voogd of bewaarder van de minderjarige informeert over de vastgestelde feiten en deze persoon vraagt naar een reactie over de feiten (art. 17, § 2). Op die manier worden ouders voor hun verantwoordelijkheid geplaatst. Indien de sanctionerende ambtenaar tevreden is over de opvoedkundige maatregelen voorgesteld door de verantwoordelijke persoon, kan hij de administratieve procedure afsluiten (art. 17, § 3). De ambtenaar treedt bijgevolg op als een soort jeugdrechter, evenwel zonder sociale dienst om na te kijken of de informatie correct is.

122. Verder geniet *herstelbemiddeling* de voorkeur. Bemiddeling moet worden aangeboden voorafgaand aan de procedure om tot een geldboete te komen (art. 18, § 2). Bemiddeling

volwassenen geldt (www.politieantwerpen.be/politicodex).

²⁵⁵ P. DE HERT, "Privatisering, decodificatie, instrumentalisering en wurgung van de strafrechtelijke *void for vagueness*-doctrine door de Wet Gemeentelijke Administratie Sancities" in M. SANTENS (ed.), *Gewapend bestuur in Cahiers Tegenspraak*, Brugge, die Keure, 2005, 76.

veronderstelt dat het slachtoffer werd geïdentificeerd en de minderjarige bereid is de schade te herstellen (art. 12, § 1). Tijdens de ganse bemiddeling is vrijwilligheid nodig, van elke zijde (art. 12, § 2). Bij een geslaagde bemiddeling kan de ambtenaar geen geldboete meer opleggen (art. 18, § 4). In het andere geval ligt de weg open van ofwel een gemeenschapsdienst, ofwel een geldboete (art. 18, § 5).

123. Aan de minderjarige overtreder kan de sanctionerende ambtenaar een gemeenschapsdienst voorstellen indien het reglement dit toelaat, beperkt tot 15 uur (art. 9). Het staat de minderjarige vrij daarop in te gaan. De gemeenschapsdienst bestaat uit een opleiding en/of een onbetaalde prestatie van algemeen nut bij een publiekrechtelijke rechtspersoon of vzw (art. 10). Bij niet-uitvoering of weigering van de gemeenschapsdienst is een administratieve geldboete mogelijk (art. 19, § 3).

124. Na schriftelijk en/of mondeling verweer²⁵⁶ van de overtreder kan de gemeentelijke ambtenaar aan een minderjarige van minstens 14 jaar een geldboete opleggen van hoogstens 175 euro per overtreding (art. 4, § 1, 1°). De sanctie dient *proportioneel* te zijn, in functie van de feiten en eventuele herhaling (art. 7). Herhaling bestaat wanneer de overtreder binnen 24 maanden na een eerdere sanctie dezelfde inbreuk begaat (art. 7). Er is ook een regeling over “meeraadse samenloop”, zijnde meerdere inbreuken die met elkaar zijn verbonden door eenzelfde opzet. De sanctionerende ambtenaar dient dan één enkele sanctie op te leggen, in verhouding tot de ernst van het geheel van de feiten (art. 7). Met jeugdbescherming hebben de boetes weinig te maken. De ambtenaar legt de sanctie op wegens de overtreding, het foute gedrag. Tekorten in de opvoeding komen niet ter sprake, tenzij in hoger beroep.

125. Net als de procureur des Konings, kan de sanctionerend ambtenaar de zaak steeds seponeren om opportuniteitsredenen. Na vaststelling van de feiten dient de ambtenaar binnen een termijn van zes maanden te beslissen over vervolg. Na deze termijn is geen sanctie meer mogelijk (art. 26, § 3). De termijn bedraagt 12 maanden als bemiddeling of een gemeenschapsdienst werd aangeboden (art. 26, § 2). Een verstekprocedure is niet geregeld. De minderjarige en zijn ouders kunnen zich tijdens de administratieve procedure laten bijstaan of vertegenwoordigen door een advocaat (art. 25, § 2, 3°). Zij hebben recht op inzage van het administratief dossier. De ambtenaar brengt zijn beslissing per aangetekende brief ter kennis van de overtreder en de verantwoordelijke persoon (art. 27). Voor een inbreuk op de strafwet ontvangt het parket een kopie van de beslissing. Deze informatie kan aan het dossier jeugdbescherming van de minderjarige worden gevoegd.

²⁵⁶ Er volgt geen mondeling debat als de sanctionerend ambtenaar zich voorneemt een geldboete op te leggen lager dan 70 euro (art. 25, § 4 wet 24 juni 2013). In dit geval kunnen de overtreder en zijn ouders een schriftelijk verweer voeren.

5.3. Hoger beroep bij jeugdrechtbank

126. De geldboete is uitvoerbaar vanaf één maand, te rekenen vanaf de kennisgeving. Binnen deze termijn kan de overtreder, een ouder of een bewaarder hoger beroep instellen bij de jeugdrechtbank van de gezinsverblijfplaats van de minderjarige (art. 31 wet 24 juni 2013 en art. 36, 5° JBW). Er volgt dan een debat tussen de minderjarige, de ouders en de gemeentelijke ambtenaar, conform het Gerechtelijk Wetboek (art. 31). De jeugdrechtbank beoordeelt de wettelijkheid en de proportionaliteit van de opgelegde geldboete (art. 31, § 1).²⁵⁷ Zij kan de administratieve geldboete behouden, verminderen of vervangen door een maatregel van opvoeding, bepaald bij artikel 37, § 2 JBW. De keuze van een opvoedkundige maatregel ligt niet voor de hand, omdat het maatschappelijk onderzoek door de sociale dienst ontbreekt. Het is ook niet duidelijk of het Openbaar Ministerie de zaak kan uitstellen om via de lokale politie inlichtingen te verkrijgen over het gedrag of de leefsituatie van de minderjarige. Tegen de beslissing van de jeugdrechter staat hoger beroep open als de sanctie wordt omgezet naar een maatregel van opvoeding (art. 31).²⁵⁸ Kiest de jeugdrechter voor het behoud of de vermindering van de geldboete, dan is enkel nog cassatieberoep mogelijk (art. 31, § 1). Op initiatief van de minderjarige of een ouder kan de jeugdrechter de geldboete niet verhogen tot het maximum van 175 euro. Hoger beroep mag immers de toestand van de eiser niet verzwaren.²⁵⁹

6. Administratieve sancties in de Voetbalwet

127. Minderjarige ouder dan 14 jaar die in en rond voetbalstadia bepaalde overtredingen begaan, riskeren een stadionverbod van drie maanden tot vijf jaar (wet 21 december 1998 betreffende de veiligheid bij voetbalwedstrijden, BS 3 februari 1999, meermaals gewijzigd).²⁶⁰ Het gaat daarbij om feiten van ‘hooliganisme’, zoals het aanzetten tot haat of het afsteken van vuurpijlen.²⁶¹ De administratieve sanctie wordt opgelegd door ambtenaren van de FOD Binnenlandse Zaken op basis van een proces-verbaal (art. 25), waarbij de minderjarige wordt gehoord met bijstand van een advocaat (art. 26, § 2).

²⁵⁷ Bv. Jeugdrb. Antwerpen 19 september 2012, *TJK* 2012, 342, noot C. MELKEBEEK. In deze zaak werd een boete op grond van art. 84 Codex Stad Antwerpen (openbare rust verstoren door samenscholingen) ongedaan gemaakt omdat uit geen enkel stuk bleek dat de minderjarige die rondhing op een pleintje, enige overlast had berokkend.

²⁵⁸ Arbitragehof 18 januari 2006, BS 30 januari 2006.

²⁵⁹ C. VAN DEN WYNGAERT, B. DE SMET en S. VANDROMME, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2014, 1325.

²⁶⁰ Het opleggen van een stadionverbod aan minderjarigen in het kader van een administratieve procedure houdt geen schending in van de Grondwet en de rechten van minderjarigen (GwH 1 juni 2005, nr. 98/2005).

²⁶¹ Voor een overzicht van de inbreuken (art. 22-25) zie G. GEUDENS, “De Voetbalwet als bestuurlijk handhavingsinstrument” in M. SANTENS (ed.), *Gewapend bestuur in Cahiers Tegenspraak*, Brugge, die Keure, 2005, 211.

De ambtenaar die de minderjarige hoort, hoeft niet dezelfde te zijn als de ambtenaar die de sanctie oplegt (art. 26, § 3). In dit geval dient de sanctionerend ambtenaar wel te beschikken over een verslag van de verdediging.²⁶² Tegen de sanctie kan de minderjarige hoger beroep aantekenen bij de jeugdrechtbank van zijn gezinsverblijfplaats (art. 36, 6° JBW). De jeugdrechter kan het stadionverbod evenwel niet omzetten in een maatregel van opvoeding (bv. dienstverlening).²⁶³ Het stadionverbod wordt zelf als maatregel van opvoeding beschouwd.²⁶⁴ Tegen het vonnis van de jeugdrechtbank staat geen hoger beroep, maar wel een voorziening in cassatie open.²⁶⁵ In geval van verzachtende omstandigheden kan de jeugdrechter het stadionverbod verminderen, zonder evenwel lager te gaan dan het verbod van drie maanden (art. 24, § 2 en 42^{quater} Voetbalwet).²⁶⁶

7. Sancties wegens storend gedrag op bus of tram

128. Bepaalde ambtenaren van de Vlaamse Gemeenschap kunnen aan een gebruiker van tram of bus een toegangsverbod van minstens 3 maanden en maximaal 3 jaar opleggen, o.a. wegens beschadigingen of beledigingen (art. 7 Decr. 8 mei 2009, BS 6 juli 2009). Ook een geldboete van 75 tot 500 euro is mogelijk (art. 7). Op het moment van de feiten moet de overtreder minstens 14 jaar oud zijn (art. 8). Opnieuw gaat het om sancties wegens storend gedrag van de minderjarige zelf, niet om bescherming tegen slechte invloeden. De weg van administratieve sancties ligt open als het parket niet binnen 30 dagen na kennisgeving een onderzoek of vervolging instelt (art. 10). Voorafgaand aan de sanctie is er een debat met de ouders en de minderjarige, verplicht bijgestaan door een advocaat (art. 11). Tegen de sanctie kan de overtreder of een ouder binnen 15 dagen hoger beroep instellen bij de jeugdrechtbank (art. 18). Het is niet duidelijk of de jeugdrechter de geldboete of het toegangsverbod kan omzetten in een maatregel van opvoeding. Tegen de beslissing van de jeugdrechter staat er geen hoger beroep open (art. 18).

8. Uitlevering

129. De principes van jeugdbescherming gelden onverkort voor minderjarigen die zich in België voor de jeugdrechter moeten verantwoorden (art. 44 JBW).²⁶⁷ Voor minderjarigen die moeten worden overgeleverd ingevolge een Europees aanhoudingsbevel (EAB), zijn de eisen minder streng. Krachtens artikel 3 (3) van het EU-kaderbesluit van 13 juni 2002 kan

de EU-lidstaat die het EAB moet uitvoeren, de overlevering weigeren wanneer de opgeëiste persoon volgens zijn nationale wetgeving niet verantwoordelijk is.²⁶⁸ Het Hof van Cassatie aanvaardt de leeftijd van 16 jaar als ondergrens voor de overlevering zonder de voorafgaande procedure van uithandengeving. In een zaak van een groep Turnhoutse jongeren die in Eindhoven een man zwaar aframmelden (de 'kopschoppers'), vroeg de Nederlandse justitie de overlevering van een 17-jarige jongen met Belgische nationaliteit. De overlevering werd toegestaan zonder dat deze 17-jarige eerst uit handen was gegeven.²⁶⁹ Eerder had het Hof van Cassatie al geoordeeld dat de vervolging in het buitenland van een minderjarige boven de leeftijd van 16 jaar niet in strijd is met de Belgische internationale openbare orde.²⁷⁰

130. Minderjarigen ouder dan 16 jaar die voor een buitenlandse strafrechter moeten verschijnen, worden dus wel verantwoordelijk geacht, terwijl zij bij berechting in België slechts straffen riskeren na uithandengeving (art. 57bis JBW). Deze situatie is eigenaardig, omdat alles afhangt van een onzekere factor, namelijk de beslissing van de buitenlandse rechterlijke overheid. Deze overheid heeft de keuze tussen zelf vervolgen, met uitlevering van de Belgische verdachte, of overdracht van strafvervolging naar België. In het laatste geval is er geen uitlevering en moet de minderjarige zich voor de jeugdrechtbank verantwoorden wegens feiten gepleegd in het buitenland, mits hij in België wordt aangetroffen (art. 7, 10 en 12 V.T.Sv.).

IV. Kanttekeningen²⁷¹

1. Wazige onderbouw van de jeugdwet

131. In 2006 heeft de wetgever niet alle knopen doorgemaakt in de grondslagen van het jeugdrecht (jeugdbescherming, jeugdsanctierecht of herstelrecht).²⁷² Iedereen vindt uiteindelijk zijn gading in de jeugdwet van 13 juni 2006. Uit elk

²⁶² Cass. 19 mei 2014, RW 2014-15, 943.

²⁶³ Cass. 11 januari 2013, RW 2013-14, 1056, noot C. IDOMON, *TJK* 2013, 169, noot R. VASSEUR. Zie ook V. ROELAND, "Het Hof van Cassatie begrenst bevoegdheid jeugdrechtbank inzake hoger beroep tegen administratief stadionverbod", *TJK* 2013, 171-175.

²⁶⁴ C. IDOMON, "Geen substitutiebevoegdheid voor de jeugdrechtbank t.a.v. het administratief stadionverbod in de Voetbalwet", RW 2013-14, 1061.

²⁶⁵ Cass. 11 januari 2013, RW 2013-14, 1056, noot C. IDOMON.

²⁶⁶ Cass. 13 januari 2014, RW 2014-15, 940, noot C. IDOMON.

²⁶⁷ Cass. 6 maart 2013, AR P.13.0037.F.

²⁶⁸ H. SANDERS, *Handboek overleveringsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 201.

²⁶⁹ Cass. 11 juni 2013, *T.Strafr.* 2013, 252, NC 2014, 51, concl. Adv. Gen. M. DE SWAEF, *TJK* 2013, 295 noot S. HESPEL. Eerder oordeelde het Hof van Cassatie dat zelfs bij uithandengeving overlevering van een minderjarige uitgesloten is, tenzij voor bepaalde verkeersdelicten (Cass. 6 februari 2013, AR P.13.0172.F). Zie J. DECOKER en F. VROMAN, "Het gerechtelijk onderzoek met minderjarige verdachten: het mijnenveld ontruimd", *T.Strafr.* 2013, 90.

²⁷⁰ Cass. 23 augustus 2006, A.C. 2006, nr. 383, AR P.06.1119.N.

²⁷¹ In dit deel worden enkel persoonlijke standpunten van de auteur ontwikkeld.

²⁷² E. DUMOTRIER en J. CHRISTIAENS, "De nieuwe Wet op de jeugdbescherming. Krijtlijnen van een ambigue hervorming", *TJK* 2006, 273-280; C. ELIAERTS en J. CHRISTIAENS, "Niets is wat het lijkt in de jeugdbescherming" in W. BRUGGEMAN en E. DE WREE (eds.), *Van pionier naar onmisbaar. Over 30 jaar Panopticon*, Antwerpen, Maklu, 2009, 461 en 469; C. ELIAERTS, "De toekomst van het jeugdbeschermingssysteem (bis)", *T.Strafr.* 2013, 220.

model werden ingrediënten gehaald en met elkaar vermengd. Alleen bestaat er geen recept om deze cocktail op smaak te brengen. De jeugdrechter dient de voorkeur te geven aan herstelgerichte maatregelen (art. 37, § 2 JBW), maar nergens is bepaald in welke gevallen hij kan overstappen naar het beschermingsmodel of het sanctiemodel, of bemiddeling met maatregelen kan aanvullen. De jeugdrechter kiest vrij tussen verlengbare maatregelen (als hulpverlening) en maatregelen beperkt in tijd (bedoeld als sanctie). Evenmin is de jeugdrechter verplicht meer waarde te hechten aan de “persoonlijkheid van de minderjarige” dan aan de “ernst van het misdrijf” (art. 37, § 1 JBW). Het gevaar bestaat dat de samenhang verdwijnt, veel afhangt van de opvatting van de jeugdrechter over jeugdcriminaliteit²⁷³, en minderjarigen wrok koesteren tegenover het systeem. Klare regels en afspraken nemen weerstand weg van de jongere tegen begeleiding, wat ook de samenleving ten goede komt. Dit betekent uiteraard niet dat de jeugdrechter moet opleggen wat de minderjarige zelf wenselijk acht.

132. In theorie moet de jeugdrechter alle criteria van artikel 37, § 1 JBW laten doorwegen bij zijn beslissing. Een aantal criteria staan echter haaks op elkaar, zodat het niet anders kan dan dat de jeugdrechter bepaalde criteria benadrukt en andere terzijde schuift.²⁷⁴ Zo kan het criterium van de “persoonlijkheid van de minderjarige” de jeugdrechter ertoe aanzetten de jongere in zijn thuismilieu te begeleiden. Criteria zoals de “belangen van het slachtoffer” en de “openbare veiligheid” kan de rechter dan weer aanwenden om deze jongere aan een instelling toe te vertrouwen. Bij gebrek aan een rangorde tussen de zes criteria beslist de jeugdrechter volgens zijn inzichten en ervaring. Hierdoor zijn soms onverwachte wendingen mogelijk in de begeleiding van de jongere.²⁷⁵

133. Deze onzekerheid versterkt de vraag naar jeugdsanctierecht. Jongeren zijn niet altijd vragende partij voor ‘bescherming’, een systeem zonder straffen. Zij raken in verwarring als zij na een delict te horen krijgen dat alles te maken heeft met hun achtergrond of levenssituatie. Zij voelen aan dat hun ouders de schuld krijgen voor hun misstappen.²⁷⁶ Ook is het niet makkelijk te vatten dat plaatsing in een instelling geen

straf is, maar een vorm van hulpverlening.²⁷⁷ Jongeren willen vaak als individu worden benaderd, met goede en slechte kanten, eerder dan als object van hulpverlening. Zij voelen zich rechtvaardig behandeld wanneer zij fouten kunnen uitwissen door een sanctie.²⁷⁸ “Maatregel van opvoeding” is voor veel jongeren een vaag begrip, zeker als de jeugdrechter terughoudend is over de duur van de behandeling. De *Orde van Vlaamse Balies* geeft daarom de voorkeur aan jeugdsanctierecht, waarbij de minderjarige vanaf 12 jaar wordt aangesproken op zijn of haar verantwoordelijkheid en de jeugdrechter “constructieve sancties” oplegt. Het gaat om sancties van beperkte duur, aangepast aan de ernst van het misdrijf.²⁷⁹ Professor C. ELIAERTS (VUB) pleit voor strafrechtelijke verantwoordelijkheid vanaf 14 jaar, met aangepaste sancties en procedures.²⁸⁰

134. Deze ‘penale’ stroming is sterk omdat criminaliteit niet steeds verband houdt met slechte opvoeding. Te veel nadruk op jeugdbescherming doet de eigen verantwoordelijkheid van de jongere naar de achtergrond verschuiven. Niet de delicten, maar achterliggende problemen trekken de aandacht. Men gaat ervan uit dat het normbesef van de beklagde vanzelf groeit door de structuur thuis te verbeteren (bv. huisarrest) of hem tijdelijk onder te brengen in een instelling. Het is niet omdat bij minderjarigen het schuldbesef anders is dan bij volwassenen, dat zij een soort ‘robotten’ zijn, alleen gestuurd door externe factoren. Bij de ene is het geweten sterker ontwikkeld dan bij de andere. Niet alle jongeren die leven in slechte omstandigheden, plegen strafbare feiten. Niet alle jongeren die uit een warm nest komen of luxe gewend zijn, blijken immuun te zijn voor criminaliteit. Ieder mens is verschillend en kan niet zomaar worden ‘getaxeerd’ op factoren zoals afkomst, welstand, schoolprestaties en inzet van de ouders. Vaak is er een mix van externe factoren, zoals slechte opvoeding en gering normbesef van de minderjarige. Het is dan ook niet evident om één model naar voren te schuiven. Intensieve begeleiding, met maatregelen die verlengbaar zijn, lijkt de beste oplossing voor criminaliteit die vooral te wijten is aan externe factoren (jeugdbescherming). Is de sociale omgeving goed, en de ingesteldheid van de minderjarige fout, dan kunnen sancties de beste remedie zijn.

135. Jongeren aanspreken op wat ze hebben aangericht betekent niet dat zij te streng worden aangepakt, hun belangen worden geschaad.²⁸¹ Klare taal (plaatsing is een sanctie) neemt

²⁷³ B. DE SMET, “Het wetsontwerp-Onkelinx van 14 juli 2005. Kleine stappen in de richting van een jeugdsanctierecht”, *RW* 2005-06, 417; E. DUMORTIER, “De strijd om de jeugddelinquent”, *Panopticon* 2007, 4; E. GOEDSEELS, “Context van de nieuwe jeugdwet. Naar een toepassing van de nieuwe wet in de diverse gerechtelijke arrondissementen in Noord en Zuid”, *Panopticon* 2007, 24.

²⁷⁴ G. DECOCK en J. DE WINTER, “De jeugdbeschermingswetten van 2006: continuïteit of keerpunt?”, *NC* 2007, 19.

²⁷⁵ C. NAGELS, “De jongere, de delinquent en de sociale reactie op jeugddelinquentie”, *Orde Dag* december 2006, 30.

²⁷⁶ Een mooi voorbeeld is dat van de minderjarige Farouk, verdacht van een reeks overvallen in 2005. Toen de procureur des Konings de uithandengeving vorderde wegens onder meer slechte opvoeding, veerde Farouk boos recht en maakte hij duidelijk dat alleen hij in de fout was gegaan (S. DE BOCK, *Geboeid voor het leven. Het ongekuiste verhaal van vijf jonge criminelen uit Everberg*, Leuven, Van Halewyck, 2006, 244).

²⁷⁷ L. SLACHMUYLDER, “La protection de la jeunesse à la croisée des chemins” in *Justice et jeunes délinquants*, Brussel, Bruylant, 1989, 371.

²⁷⁸ I. WEIJERS, *De pedagogische uitdaging van het jeugdstrafrecht*, Amsterdam, SWP, 2005, 17.

²⁷⁹ Orde van Vlaamse Balies, Standpunt jeugdsanctierecht, 25 november 2014, 7 p., www.advocaat.be, vervolgens doorklikken op ‘standpunten’.

²⁸⁰ C. ELIAERTS, “De toekomst van het jeugdbeschermingssysteem (bis)”, *T.Strafr.* 2013, 221.

²⁸¹ C. MAES, “Impression. Loi s’étéignant” in W. BRUGGEMAN, E. DE WREE *et al.* (eds.), *Van pionier naar onmisbaar. Over 30 jaar Panopticon*, Antwerpen, Maklu, 2009, 517.

heel wat spanningen weg.²⁸² Wat telt, is dat jongeren de boodschap krijgen dat hun gedrag fout is, niet dat hun achtergrond verkeerd is. Heropvoeden mag dus gepaard gaan met sancties, voor zover deze een pedagogisch doel nastreven (art. 40 IVRK).²⁸³ Als ouders bij de opvoeding mogen werken met verantwoorde sancties²⁸⁴, waarom dan niet de jeugdrechter? Er is niets fout aan om de eigen verantwoordelijkheid van de minderjarige aan te scherpen.²⁸⁵ Dat is trouwens ook het doel van een sanctie die een ouder thuis aan zijn of haar kinderen oplegt. Jongeren zouden (meer) moeten beseffen dat zij door wangedrag het vertrouwen wegnemen van hun naaste omgeving en medeburgers.²⁸⁶ Jeugdige leeftijd mag geen excuus zijn voor criminaliteit. Voor slachtoffers van zware geweld daden maakt de leeftijd van de dader weinig verschil uit. Zij verwachten (terecht) dat de dader verantwoording aflegt voor zijn gedrag, en dit gedrag niet zomaar afschuift op slechte opvoeding, slechte leefomstandigheden of “slechte vrienden”. Wat slechte vrienden betreft, moet de minderjarige tot inzicht komen dat hij zijn vrienden zelf kiest. Het Grondwettelijk Hof heeft de criteria van ernst van de feiten, de gevolgen van het misdrijf en de openbare veiligheid (art. 37, § 1 JBW) niet vernietigd.²⁸⁷ Daarmee staat de deur op een kier voor jeugdsanctierecht.

2. Aantrekken en afstoten van het gewone strafrecht

136. De oorspronkelijke factoren van persoonlijkheid, opvoeding en leefomstandigheden (1965) tellen minder mee voor plaatsingen. Sinds de hervorming in 2006 worden strafrecht en jeugdrecht naar elkaar toegetrokken. De jeugdrechter mag rekening houden met de ernst van het misdrijf en maatregelen opleggen die beperkt zijn in tijd (art. 37, § 2 JBW). Opmerkelijk is de band tussen de ernst van het misdrijf en de plaatsing in een gemeenschapsinstelling (art. 37, § 2 *quater* JBW). Vroeger kon een minderjarige al bij een gering strafbaar feit worden toevertrouwd aan een gesloten instelling bij zware tekorten in de opvoeding. Door criteria over te nemen van het gewone strafrecht (ernst van het misdrijf), heeft de jeugdrechter minder ruimte om in te grijpen in een verontrustende opvoedingssituatie (VOS). De wetgever vindt het onrechtvaardig dat een jongere voor een licht vergrijp

moet ‘boeten’ in een gesloten instelling, ook al is zijn gedrag totaal ontregeld. De vereiste van proportionaliteit vloeit voort uit artikel 40 IVRK. Daarbij komt dat ook in zaken van verontrustende situatie de jeugdrechter moeilijk voorbij de toegangspoort tot instellingen raakt.²⁸⁸

137. Zware maatregelen zoals plaatsing staan thans in verhouding tot de ernst van het misdrijf. Voor “lichte maatregelen” zoals een leerproject dienstverlening geldt deze logica niet. Deze ambulante maatregelen zijn niet beperkt tot lichte feiten. Voor jongeren die zware misdrijven plegen zoals verkrachting of afpersing in bende, kan de jeugdrechter de zaak afsluiten met een berisping of maatregelen als aanvulling op het thuismilieu, zoals een huisarrest of vorming (art. 37, § 2 JBW). Het strafrecht voor meerderjarigen is dus een selectieve inspiratiebron, omdat het principe van ‘minimumstraffen’ niet is overgenomen. Voor jongeren die zware misdrijven plegen, is alles mogelijk, van de lichtste tot de zwaarste maatregel, gericht op jeugdbescherming. Jongeren die betrokken zijn bij een gering feit, kunnen enkel met maatregelen in het thuismilieu worden begeleid, ook al smeken de ouders om een plaatsing wegens onhandelbaar gedrag. Voor lichte feiten is het model van jeugdbescherming dus verwaterd.

138. Er ontstaan vooral problemen bij minderjarigen die een open instelling ontvluchten en zich nestelen in een crimineel milieu (drugs, prostitutie ...) of in een open instelling amok maken. Hulpverleners geven soms aan dat plaatsing in een gesloten instelling noodzakelijk is voor bescherming van de minderjarige zelf, medebewoners of opvoeders. Hierdoor ontstaat druk op de procureur des Konings om de minderjarige te arresteren en de feiten zo zwaar mogelijk te omschrijven, als een misdaad.²⁸⁹ Enkel via die weg kan een bufferplaats in een gesloten instelling worden ingenomen. De vraag rijst of de jeugdrechter ook geen bufferplaats moet kunnen bemachtigen bij aanhoudend wangedrag in een open instelling, zonder nieuwe vordering wegens een misdaad. Het kan toch niet de bedoeling zijn dat jongeren in een verontrustende situatie (VOS) het label krijgen van “criminele jongere” (MOF), alleen maar om via deze insteek hulpverlening te forceren?²⁹⁰

3. Ongelijke behandeling van minderjarigen

3.1. Verkeersdelicten

139. Het principe van jeugdbescherming houdt alleen nog stand voor jongeren beneden de leeftijd van 16 jaar ten tijde

²⁸² E. DUMORTIER, “Opgescheept met de jeugdbescherming” in W. BRUGGEMAN, E. DE WREE e.a. (eds.), *Van pionier naar onmisbaar. Over 30 jaar Panopticon*, Antwerpen, Maklu, 2009, 495; C. MAES, “Impression. Loi s’êteignant” in W. BRUGGEMAN, E. DE WREE et al. (eds.), *Van pionier naar onmisbaar. Over 30 jaar Panopticon*, Antwerpen, Maklu, 2009, 511.

²⁸³ C. ELIAERTS, “De toekomst van het jeugdbeschermingssysteem (bis)”, *T.Strafr.* 2013, 217 en 219, Werkgroep Jeugdsanctierecht, *Jeugdsanctierecht voorgesteld*, Brussel, Larcier, 2014, 10 en 74.

²⁸⁴ Bv. Antwerpen 13 maart 2012, RW 2012-13, 1592.

²⁸⁵ E. DUMORTIER en C. BROLET, “Waarheen met het jeugdbeschermingsrecht?”, *TJK* 2003, 149-159; C. ELIAERTS, “De toekomst van het jeugdbeschermingssysteem (bis)”, *T.Strafr.* 2013, 214-221.

²⁸⁶ I. WEIJERS, *De pedagogische uitdaging van het jeugdstrafrecht*, Amsterdam, SWP, 2005, 23.

²⁸⁷ GwH 13 maart 2008, nr. 49/2008.

²⁸⁸ Art. 48 Decr. 12 juli 2013, BS 27 september 2013. Over de hoge drempel tot plaatsing en de toewijzing van plaatsen door ambtenaren (in plaats van de jeugdrechter!) zie C. DENOYELLE en L. DRESER, “Integrale Jeugdhulp, een traject met hinderpalen?”, *De Juristenkrant* 12 maart 2014, 11.

²⁸⁹ Bv. handel en bezit van verdovende middelen ten aanzien van een minderjarige (art. 2bis Drugwet 24 februari 1921) of vernieling van andermans roerende goederen met geweld in een bewoond pand (art. 530 Sw.).

²⁹⁰ C. DENOYELLE en L. DRESER, “Integrale Jeugdhulp, een traject met hinderpalen?”, *De Juristenkrant* 12 maart 2014, 11.

van het delict. Na deze leeftijd zijn er soms straffen mogelijk, met leedtoevoeging. De lijn van jeugdbescherming is niet consequent doorgetrokken. Jongeren ouder dan 16 jaar die verkeersinbreuken begaan, verschijnen rechtstreeks voor de politierechter, die hen kan veroordelen tot serieuze geldboetes, werkstraffen of zelfs gevangenisstraffen (art. 36bis JBW). Voor deze jongeren geldt de schuldontbekwaamheid niet meer. Zij worden verondersteld het verkeersreglement te kennen, de gevolgen van hun gedrag in het verkeer in te schatten. Deze strenge aanpak contrasteert met de 'gewone' procedure van jeugdbescherming in zaken zoals diefstal met geweld of inbraak. In deze zaken maakt de jongere aanspraak op 'bescherming'. Wegens zijn jonge leeftijd mag men van hem niet verwachten het onderscheid tussen goed en kwaad te kennen, verantwoordelijkheid te dragen. Er moet dan een maatregel van opvoeding worden opgelegd, niet om de minderjarige te straffen, maar om hem tegen slechte invloeden te beschermen. Hoe vreemd dit verschil wel is, blijkt in zaken waarbij een minderjarige met een gestolen bromfiet een verkeersongeval met vluchtmisdrijf veroorzaakt. Het parket kan de minderjarige voor de jeugdrechter dagvaarden voor diefstal of heling van de bromfiet, om maatregelen van opvoeding te eisen. Tegelijk kan het parket een procedure starten bij de politierechter, om de minderjarige te laten 'boeten' voor zijn onverantwoord rijgedrag. Als jongeren het verkeersreglement moeten kennen, mag men dan niet aannemen dat zij ook weten dat diefstal verboden is?

140. Daarbij komt dat het voor de politierechter doorgaans gaat om feiten van onachtzaamheid of roekeloosheid, terwijl de jeugdrechter vrijwel steeds moet oordelen over opzettelijke misdrijven. Is het verantwoord een minderjarige te straffen voor onopzettelijke delicten en hem te 'beschermen' voor opzettelijke misdrijven? Het contrast is groot bij vluchtmisdrijf. In dit geval kan de onderzoeksrechter de minderjarige meteen laten opsluiten in de gevangenis (art. 36bis JBW). Voor misdrijven zoals doodslag of gewapende overval is een dergelijk scenario niet mogelijk, tenzij na uithandengeving, dus na vaststelling dat maatregelen van opvoeding geen effect hebben (art. 57bis JBW). Daarbij valt op dat de roekeloze minderjarige in een verkeerszaak terecht komt in de 'gewone' gevangenis, terwijl voor minderjarigen die uit handen zijn gegeven wegens een opzettelijk delict, het aanhoudingsbevel wordt uitgevoerd in een jeugdinstituut, namelijk het Vlaams Detentiecentrum te Tongeren (art. 606 Sv., zoals gewijzigd door art. 26 wet 6 januari 2014, BS 31 januari 2014).²⁹¹

3.2. Uithandengeving

141. Er is ook bestraffing mogelijk na uithandengeving, waarbij de jeugdrechter uitmaakt of maatregelen van opvoeding nog zin hebben (art. 57bis JBW). Het gaat om een feitelijke beoordeling, waaraan voor de minderjarige zware gevolgen vasthangen. Het is de poort naar het gewone strafrecht. De

²⁹¹ Zie <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/publieke-jeugdinstituten>.

ene jeugdrechter kan de factor 'begeleiding' anders inschatten dan een ambtgenoot. Er is een onzekere factor, en dat knaagt. In instellingen hebben minderjarigen de neiging te vergelijken, in de zin van "waarom uithandengeving wel voor mij, maar niet voor anderen?" Het gevoel onrechtvaardig behandeld te zijn wekt bij sommige jongeren verbittering op, met een groter risico op herval in de criminaliteit.²⁹² Een uit handen gegeven jongere heeft een sterker etiket van 'crimineel' dan een jongere die verder in een gemeenschapsinstelling mag blijven of naar huis mag terugkeren, met toezicht van de sociale dienst. De Franstalige Werkgroep Jeugdrecht (2014) kiest uiteindelijk voor uithandengeving, om plaatsen voor te behouden aan 'opvoedbare' jongeren. Niettemin wijst de werkgroep op het gevaar van jongeren die na uithandengeving op de dool raken, zich niet kunnen herpakken.²⁹³ De vraag rijst of uithandengeving best niet verdwijnt, met als tegenprestatie maatregelen of sancties die de bestaande limiet van 20 jaar (ver) overschrijden. De Orde van Vlaamse Balies is alvast voorstander van deze richting.²⁹⁴

3.3. Administratieve sancties

142. Het beschermingsmodel komt ook onder druk door de invoering van het gemeentelijk administratief sanctierecht (GAS) voor minderjarigen. Minderjarigen ouder dan 14 jaar kunnen voor een inbreuk op gemeentelijke reglementen en bepaalde strafwetten worden veroordeeld tot een geldboete van hoogstens 175 euro, zij het dat daartegen hoger beroep mogelijk is bij de jeugdrechter. Van hen wordt verwacht alle gemeentelijke reglementen te kennen en hun gedrag daaraan aan te passen. Wanneer het gaat om aloude strafbare feiten (zoals diefstal met geweld), blijft het vermoeden van schuldontbekwaamheid bestaan. Dan dient de jeugdrechter maatregelen van opvoeding op te leggen, om de minderjarige te begeleiden of te beschermen, tenzij de maat vol is (uithandengeving). Het verschil tussen jongeren die boetes betalen en jongeren die onder toezicht staan van de jeugdrechter (zonder

²⁹² C. VAN DIJK, "De uithandengeving naar Amerikaans model: adult time for adult crime? Realiteit, retoriek of symboliek?", *Panopticon* 2005, 28. Voor een voorbeeld hoe jongeren tegen uithandengeving aan kijken, met een gevoel van onrechtvaardigheid, zie het geval van 'Farouk' (S. DE BOCK, *Geboeid door het leven. Het ongekuste verhaal van vijf jonge criminelen uit Everberg*, Leuven, Van Halewyck, 2006, 243-244). Zie ook Délégué Général aux Droits de l'Enfant (DGDE), *Quel avenir pour les jeunes dessaisis?*, november 2012, 39 en 53 (www.dgde.cfwb.be).

²⁹³ Rapport du Groupe de Travail créé à l'initiative de la Ministre de l'Aide à la Jeunesse, maart 2014, p. 79: "Selon de DGDE, le des-saisissement est une mesure inique, irresponsable, dramatique, nuisible et très coûteuse. Les mineurs sortent sans avenir, sans domicile, avec un casier judiciaire et il est vain de croire que la justice des adultes puisse réussir là où le tribunal de la jeunesse a échoué" (www.jeunesseetdroit.be/jdj/documents/docs/rapport_final_communautarisation_mars_14.pdf). Betreft een samenvatting van het rapport "Quel avenir pour les jeunes des-saisis ?" van de Délégué général aux Droits de l'Enfant (DGDE), november 2012 (www.dgde.cfwb.be, klikken op adultes).

²⁹⁴ Orde van Vlaamse Balies, Standpunt jeugdsanctierecht, 25 november 2014, 7 p., www.advocaat.be.

mogelijkheid van boetes) steunt op redenen van efficiëntie, namelijk het geringe aantal vervolgingen van “kleine criminaliteit”. Dit heeft niets met jeugdbescherming te maken.

143. Het GAS-systeem geeft gemeenten erg veel vrijheid om ‘overlast’ zelf in te vullen en te sanctioneren. Het is voor een kind van 14 jaar niet eenvoudig het GAS-reglement van zijn gemeente te kennen. Het gaat soms om erg specifieke verboden, die niet meteen met beleefdheid of goede opvoeding te maken hebben.²⁹⁵ Zelfs voor meerderjarigen is het onbegonnen werk de reglementeringen in elke gemeente te kennen en hun kinderen daarvan op de hoogte te brengen. Schuld veronderstelt nochtans het wetens en willens overtreden van de norm, zelfs voor inbreuken buiten het Strafwetboek.²⁹⁶ Terecht wordt ervoor gepleit een eenvormige lijst van maatschappelijke overlast in de GAS-wet in te schrijven.²⁹⁷ Ook is er kritiek op de voornamelijk repressieve aanpak van overlast door jongeren.²⁹⁸ Daarbij rijst de vraag: als een minderjarige al vanaf 14 jaar plaatselijke reglementen moet kennen, waarbij men veronderstelt dat geldboetes het gedrag verbeteren, waarom zou een minderjarige dan ook niet het ‘klassieke’ strafrecht moeten kennen? Sommige reglementen zijn immers uitgebreider dan het Strafwetboek.²⁹⁹ Waarom geldt er voor misdrijven zoals inbraak en verkrachting een vermoeden van schuldbequaamheid, dat tot 16 jaar overigens onweerlegbaar is (art. 57bis, § 1 JBW)?

144. Men kan gerust nog een stap verder gaan en de GAS-procedure afschaffen voor minderjarigen.³⁰⁰ Vroeger kon een administratie enkel besturen, niet sanctioneren. Iedereen passeerde voor de strafrechter, van de zwaarste crimineel tot

²⁹⁵ Zo bevat de Politiecodex van de Stad Antwerpen (versie van toepassing op 1 januari 2015) de volgende verboden gedragingen: flessen met deksel op in een glascontainer werpen (art. 16), sneeuw duwen in de straatgoot (art. 83), fluiten of zwaaien naar bestuurders van voertuigen om hun aandacht te trekken, hen te doen vertragen (art. 91), een muziekinstrument bespelen in open lucht (art. 287 Sv.), hout sprokkelen in ontspanningsgebied (art. 403), in een stedelijk zwembad een tragere zwemmer langs rechts voorbij zwemmen in een aparte zwembaan (art. 424), in een sporthal cola drinken (art. 435), vissen in een stedelijke vijver tijdens de paaitijd, tussen 16 april en 31 mei (art. 472), skaten op de boulevard langs het MAS (art. 487) en het voeren van vogels in de openbare ruimte (art. 500). Alle inbreuken op de Codex geven voor minderjarigen ouder dan 14 jaar aanleiding tot een geldboete van hoogstens 175 euro per inbreuk (art. 712). Zie www.politieantwerpen.be/politiecodex.

²⁹⁶ Cass. 12 mei 1987, concl. Adv. Gen. J. du Jardin, in *Liber amicorum Jean du Jardin*, Mechelen, Kluwer, 2001, 503-506. Zie ook C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 292-293.

²⁹⁷ Bv. D. COPS, J. PUT, S. PLEYSIER, “De GAS-wetgeving als instrument voor de aanpak van overlast”, *Panopticon* 2012, 552-564.

²⁹⁸ www.kinderrechtencommissariaat.be, standpunt van 24 januari 2012 over GAS-boetes.

²⁹⁹ Zo telt de Politiecodex van de Stad Antwerpen 700 administratieve inbreuken, waarvan een groot deel weliswaar enkel voor volwassenen geldt (www.politieantwerpen.be/politiecodex).

³⁰⁰ Bv. D. COPS, J. PUT en S. PLEYSIER, “De GAS-wetgeving als instrument voor de aanpak van overlast”, *Panopticon* 2012, 552-564.

de brave huisvader die het niet zo nauw nam met een plaatselijk reglement.³⁰¹ Deze logica is doorbroken. Er ontstond de druk om zaken buitengerechtelijk af te handelen, door extra bevoegdheden toe te kennen aan het Openbaar Ministerie (minnelijke schikking, voorwaardelijk sepot of strafbemiddeling) of door delen van het strafrecht uit te besteden aan administraties.³⁰² Deze trend heeft niets te maken met wantrouwen in de rechter. Het is slechts een uitlaatklep, om verstopping van het systeem te vermijden. Moest elke zaak (terug) aan een rechter worden voorgelegd, dan ontstaan er meteen lange wachttijden, met als gevolg dat gerechtelijke maatregelen geen effect meer sorteren. De kritiek van bestuurders op de geringe bestraffing van lichte feiten is te begrijpen, maar rechtvaardigt nog niet een apart systeem van sancties. Als het ‘dichtslibben’ van het gerecht het knelpunt is, moet men dan niet het strafrechtelijk kanaal verdiepen, eerder dan nevenstromen te creëren?³⁰³ Trouwens, nu heeft de jeugdrechter het laatste woord in het GAS-systeem, als beroepsinstantie (art. 38bis JBW). Is het niet eenvoudiger bestraffing meteen over te laten aan de jeugdrechter?

3.4. Grenzen aan verantwoordelijkheid

145. Kritiek op mechanismen van bestraffing (3.1, 3.2, 3.3) houdt niet altijd een voorkeur in voor jeugdbeschermingsrecht in de zuivere vorm. In deze optie zouden alle strafzaken voor de jeugdrechter moeten komen, die dan enkel maatregelen oplegt, bij tekorten in de opvoeding. De kritiek kan net een pleidooi inhouden voor een ander systeem, het jeugdsanctierecht, met de klemtoon op constructieve sancties.³⁰⁴ Er blijft dan één model over, waarbij de jeugdrechter sancties oplegt in functie van de ernst van het delict. De component hulp bij opvoeding vervaagt dan. Men kan zich stilaan afvragen of het jeugdrecht niet teveel geënt is op het positivisme van de 19e eeuw. Misdadig gedrag werd toen toegeschreven aan externe factoren, zoals een slechte thuissituatie. Als de jongere een betere opvoeding had genoten, dan had hij zich vast onthouden van het misdrijf.³⁰⁵ De vraag of maatregelen ook als sanctie effect hebben en verantwoordelijkheid aanscherpen, kwam minder aan de orde. Dit is eigenaardig, omdat voor de ‘gewone’ opvoeding tal van ouders aannemen dat belonen en straffen wel helpt. Straffen behoort tot het ouderlijk gezag, binnen bepaalde grenzen.³⁰⁶ Verder lijkt het

³⁰¹ G. KNIGGE, “De strafvordering in het geding” in J. REMMELINK (ed.), *Herbezinning op (de grondslagen van) het Wetboek van Strafvordering*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1994, 49.

³⁰² P. TRAEST, “Rechtsonzekerheid in materieel en formeel strafrecht en strafrechtelijk legaliteitsbeginsel”, *RW* 1993-94, 1199-1200.

³⁰³ G. CORSTENS, *Een stille revolutie in het strafrecht*, oratie KU Nijmegen op 23 juni 1995, Arnhem, Gouda Quint, 1995, 27.

³⁰⁴ Bv. Standpunt van 25 november 2014 van de Orde van Vlaamse Balies (www.advocaat.be).

³⁰⁵ T.H. VAN SLOUN, *De schuldvraag in het kinderrechtenstrafrecht*, Arnhem, Gouda Quint, 1988, 253.

³⁰⁶ D. VAN GRUNDERBEECK, *Beginselen van personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 516-518; K. DE RYCK, “Het ouderlijk kastijdingsrecht”, *TJK* 2009, 19-23. Bv. Antwerpen

positivisme niet altijd te kloppen. Er zijn minderjarigen die in slechte omstandigheden leven, maar toch niet de strafwet overtreden. Het omgekeerde komt ook voor: kinderen van goed menende ouders die over de schreef gaan.

146. De jeugdrechter kan bij zijn begeleiding factoren zoals de leefomgeving van de minderjarige zwaarder laten doorwegen dan de ernst van de feiten (art. 37, § 1 JBW). Deze aanpak druist in tegen de tendens om kinderen meer verantwoordelijkheid te geven, via inspraak en kinderrechten. De regels inzake het hoorrecht van minderjarigen in burgerlijke zaken, zoals echtscheidingen, zijn daarvan een voorbeeld (art. 1004/1 Ger.W., zoals ingevoegd door art. 158 wet 30 juli 2013, BS 27 september 2013 en gewijzigd door art. 70 wet 8 mei 2014, BS 14 mei 2014). Vanaf 16 jaar mogen jongeren ook arbeid verrichten, geld van hun rekening halen, naar een dancing gaan, seksuele relaties aangaan, bromfietsen besturen, lid worden van een vakbond, een testament opmaken, beschikken over organen na overlijden e.a.³⁰⁷ Mag men hen dan ook niet ter verantwoording roepen voor misdrijven?

147. Jongeren hebben nu meer rechten dan in 1965. De bovengrens van schuldombekwaamheid, vastgelegd op de leeftijd van 18 jaar, ligt dan ook niet voor de hand. In andere landen ligt de drempel van strafrechtelijke aansprakelijkheid veel lager. België lijkt met het beschermingsmodel een eiland te zijn, in een zee van jeugdsanctierecht. Zo kan in Frankrijk een minderjarige al vanaf 13 jaar strafrechtelijk worden aangepakt, met voorlopige hechtenis en gevangenisstraffen.³⁰⁸ In Duitsland komen minderjarigen vanaf 14 jaar terecht in een aangepast strafrecht, met mogelijkheid tot jeugd-detentie tot 5 en uitzonderlijk 10 jaar, als ambulante maatregelen ontoereikend zijn.³⁰⁹ In Nederland kan de kinderrechter jeugd-detentie opleggen aan kinderen vanaf 12 jaar, van hoogstens 12 maanden, die steeds kan worden ingetrokken.³¹⁰ In het Verenigd Koninkrijk komen minderjarigen al vanaf hun 10 jaar in een apart strafrecht (Youth courts), met de mogelijkheid van gevangenisstraffen.³¹¹ Uit het Kinderrechtenverdrag (1989) valt geen verbod af te leiden van jeugdstraf-

recht. Staten moeten wel zorgen voor aangepaste procedures, in functie van herintegratie van de minderjarige, en moeten een “verscheidenheid van regelingen” aanbieden, met betrekking tot zorg, begeleiding, toezicht, jeugdreclassering, pleegzorg, programma’s van opleiding e.a. (art. 40 IVRK). Sancties alleen bedoeld als leedtoevoeging kunnen niet door de beugel. Constructieve sancties, om de minderjarige normen en waarden bij te brengen, zijn wel toelaatbaar.³¹² Het pedagogische doel blijft ook in het jeugdsanctierecht overeind. Er is enige gelijkenis met ouders die sancties opleggen (bv. inhouden van zakgeld) wegens wangedrag van hun kind. Deze sancties zijn een reactie op fout gedrag, maar hebben ook een beschermend aspect.

148. Verder rijst de vraag of het legaliteitsbeginsel (art. 7 EVRM en art. 12 Gw.) geen ondergrens van strafrechtelijke verantwoordelijkheid moet bevatten. Thans laat artikel 36, 4° JBW de jeugdrechter toe minderjarigen beneden de leeftijd van 12 jaar te veroordelen voor een als misdrijf omschreven feit als er schuldinzicht bestaat, evenwel zonder voorwaarden te koppelen aan verder toezicht (art. 37, § 2bis JBW). De Orde van Vlaamse Balies is voorstander van jeugdsanctierecht voor minderjarigen tussen twaalf en achttien jaar oud, zonder mogelijkheid van uithandengeving.³¹³ In elk geval is de tijd voorbij dat de minderjarige enkel tijdens de fase ten gronde bijstand had van een advocaat. Ingevolge kinderrechten kregen minderjarigen alsmear meer proceswaarborgen, in de drie stadia van de procedure. Deze opwaartse druk van waarborgen doet de vraag rijzen naar de plichten van jongeren³¹⁴, naar aansluiting met het volwassenenstrafrecht.³¹⁵ Proceswaarborgen maken de minderjarige tot een volwaardig rechtssubject in de procedure. Moet dan niet in gelijke mate de verantwoordelijkheid van de minderjarige worden beklemtoond?

4. Het krappe aanbod in de jeugdsector

149. Op papier beschikt de jeugdrechter over een arsenaal van maatregelen om de minderjarige te begeleiden. In de praktijk is zijn keuze beperkt, omdat alles afhangt van de “mate waarin behandelingswijzen beschikbaar zijn” (art. 37, § 1 JBW). De jeugdrechter is gebonden door wachtlijsten van instellingen. Als federale instantie heeft de jeugdrechter geen inspraak in het beleid van instellingen van jeugdbescherming, die nu allemaal ressorteren onder de Vlaamse regering. De jeugdrechter wordt geconfronteerd met lange wachtlijsten en moet een portie geluk hebben om een plaats te bemachtigen in

(EHRM 16 december 1999, *T./Verenigd Koninkrijk*, www.echr.coe.int).

³¹² In die zin zie Standpunt van 25 november 2014 van de Orde van Vlaamse Balies (www.advocaat.be).

³¹³ Orde van Vlaamse Balies, Standpunt jeugdsanctierecht, 25 november 2014, 7 p., www.advocaat.be.

³¹⁴ Y. CARTUYVELS, “De grote etappes in het Belgische jeugdrecht: continuïteit, circulariteit of breuk?”, *TJK* 2001, 154.

³¹⁵ C. ELIAERTS, “De toekomst van het jeugdbeschermingsstelsel (bis)”, *T.Strafr.* 2013, 216.

13 maart 2012, *RW* 2012-13, 1592; Corr. Gent 27 februari 2013, *TJK* 2014, 29, noot C. MELKEBEEK.

³⁰⁷ Zie Kinderrechtenwinkels, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Heule, UGA, 1999, 82 en ook www.jongeren-gids.be en www.kinderrechtswinkel.be.

³⁰⁸ www.filsantejeunes.com/les-mineurs-et-la-justice-5346.

³⁰⁹ § 1, 16 en 18 *Jugendgerichtsgesetz* (JGG). Zie H.H. KÜHNE, “Germany” in C. VAN DEN WYNGAERT (ed.), *Criminal Procedure Systems in the European Community*, Londen, Butterworths, 1993, 158-159 en www.gesetzeiminternet.de/jgg/.

³¹⁰ Art. 77i en 77j Nederlands Strafwetboek. Zie www.wetboek-online.nl, dan doorklikken op rubriek “Wetboek van Strafrecht”. Voor minderjarigen ouder dan 16 jaar is de jeugd-detentie beperkt tot 24 maanden (art. 77i Sr.).

³¹¹ J. SMITH, “England and Wales” in C. VAN DEN WYNGAERT (ed.), *Criminal procedure systems in the European Community*, Londen, Butterworths, 1993, 98-99. Een bekend voorbeeld is de veroordeling van twee jongens van 10 jaar wegens moord op de peuter Jamie Bulger in 1993, met elk een gevangenisstraf van 10 jaar, gevolgd door “detention at Her Majesty’s pleasure”

een gemeenschapsinstelling.³¹⁶ Daarbij moet de rechter een toegangspoort passeren, het Centraal Aanmeldpunt (CAP), waarbij ambtenaren van de Vlaamse Gemeenschap een plaats toewijzen.³¹⁷ Het streefdoel van “zorg op maat” wordt dus niet altijd gehaald. Een ander obstakel is de specialisatie in de jeugdsector. Directeuren van open instellingen weigeren soms opname omdat de jongere niet tot hun ‘doelgroep’ behoort of omdat de jongere te moeilijk gedrag vertoont voor de opvoeders. Hoe meer problemen een jongere opstapelt, hoe kleiner het privé-aanbod (pleeggezinnen, voorzieningen).³¹⁸ Jeugdrechters zijn daardoor soms genoodzaakt om “moeilijke jongeren” lange tijd toe te vertrouwen aan gemeenschapsinstellingen bij gebrek aan aangepaste begeleiding.³¹⁹ Het gevaar bestaat dat de noden van de instellingen de doorslag geven, en niet de behoefte van de jongere als ‘consument’ van de welzijnssector.³²⁰ Kortom, de beste maatregel is niet altijd uitvoerbaar, en een beschikbare plaats betekent nog geen geschikte oplossing.³²¹

150. In een criminologische studie van 2013 blijkt dat vrijwel alle jeugdrechters het gebrek aan plaatsen in gemeenschapsinstellingen als een struikelblok ervaren. Wanneer alles volzet is, dient de jeugdrechter terug te vallen op maatregelen zoals een huisarrest of dienstverlening, ook al is het gedrag van de minderjarige volledig ontspoord of laten ouders alles betijden.³²² Jongeren moeten dan soms wekenlang in een onveilig thuismilieu blijven of worden van de ene naar de andere instelling gebracht, wat hun opvoeding niet te goede komt.³²³ Soms gaat dit gepaard met stil protest. De jeugdrechter duidt dan de maatregel van zijn voorkeur aan, om vervolgens een maatregel “van tweede keuze” op te leggen, bij gebrek aan plaats.³²⁴ Het protest kan ook openlijk zijn. Het komt voor dat de jeugdrechter plaatsing in een gemeenschapsinstelling

beveelt, ook al is er geen plaats beschikbaar.³²⁵ Het Openbaar Ministerie dient dan de zaak op te lossen en contacten te leggen met het Agentschap Jongerenwelzijn. Het resultaat is dan vaak dat de minderjarige zonder enige voorwaarde in vrijheid wordt gesteld.

151. Over het plaatstekort bestaat er geen eensgezindheid. De Kinderrechtencoalitie meent dat er wel voldoende plaatsen zijn, maar de plaatsen worden slecht ingevuld, omdat nog te veel jongeren met psychische problemen of met problemen thuis in gemeenschapsinstellingen terechtkomen en er daardoor plaatstekort ontstaat voor criminele jongeren.³²⁶ Uit het recentste verslag van het Centraal Aanmeldpunt van de Vlaamse Gemeenschap blijkt dat in 2012 de jeugdrechters 1293 aanvragen indienden voor plaatsing in een gemeenschapsinstelling (open en gesloten), en er daarvan slechts 605 werden goedgekeurd.³²⁷ Vraag en aanbod in de jeugdsector zijn niet meer op elkaar afgestemd. De toegang tot een gemeenschapsinstelling, die al beperkt is wegens strenge voorwaarden, wordt nog verder vernauwd door quota's en toewijzing van plaatsen via het Aanmeldpunt (CAP). Deze situatie is niet optimaal voor het gezag van de jeugdrechter, de begeleiding van jongeren en de bescherming van de maatschappij. Merkwaardig is dat ambtenaren van het Agentschap Jongerenwelzijn dwingende maatregelen kunnen afblokken of kunnen omvormen naar andere ‘modules’.³²⁸

152. Het werken met toegangspoorten en aanmeldpunten, om wachtlijsten te beheren, botst mogelijk met de principes van goede rechtsbedeling. Twee jeugdrechters halen aan dat om een plaats te bemachtigen, zij zo vroeg mogelijk moeten telefoneren. Zij weten aldus of er een beschikbare plaats is, nog voor het debat met de partijen plaatsvindt en de maatregel wordt uitgesproken. Een dergelijke werkwijze kan afbreuk doen aan het recht op een eerlijk proces (art. 6 EVRM) en aan het recht van elk kind op waardigheid, herintegratie en aangepaste begeleiding (art. 40.1 IVRK).³²⁹

³¹⁶ H. VAN DE WYNCKEL, “Drugs en de jeugdrechtbank: ervaringen van een jeugdrechter” in CBR (ed.), *Jongeren & Drugs*, Antwerpen, Intersentia, 2004, 120-121; J. DANCKAERTS, “Reflecties vanuit de praktijk van een jeugdrechter”, *Orde dag* december 2006, 39.

³¹⁷ Zie <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/publieke-jeugdinstellingen/centraal-aanmeldpunt>, tel. 02 553 44 48 of 02 553 08 08.

³¹⁸ Over deze paradox zie C. ELIAERTS en J. CHRISTIAENS, “Niets is wat het lijkt in de jeugdbescherming” in W. BRUGGEMAN, E. DE WREE (eds.), *Van pionier naar onmisbaar. Over 30 jaar Panopticon*, Antwerpen, Maklu, 2009, 470.

³¹⁹ J. DANCKAERTS, “Reflecties vanuit de praktijk van een jeugdrechter”, *Orde dag* december 2006, 37.

³²⁰ J. CHRISTIAENS en E. DUMORTIER, “De aanpak van jeugddelinquentie in tijden van onveiligheid”, *Orde dag* december 2006, 10.

³²¹ C. ELIAERTS en J. CHRISTIAENS, “Niets is wat het lijkt in de jeugdbescherming” in W. BRUGGEMAN, E. DE WREE e.a. (eds.), *Van pionier naar onmisbaar. Over 30 jaar Panopticon*, Antwerpen, Maklu, 2009, 469-470.

³²² E. GOEDSEELS en E. GILBERT, “Onderzoek naar de beslissingspraktijk van Belgische jeugdrechters”, *TJK* 2013, 343-359.

³²³ C. DENOYELLE en L. DRESER, “Integrale Jeugdhulp, een traject met hinderpalen?”, *De Juristenkrant* 12 maart 2014, 11.

³²⁴ S. D'HONDT, “Nieuwe en vernieuwde maatregelen: overzicht en algemene kenmerken” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 58.

³²⁵ Zo oordeelde het hof van beroep te Brussel dat ook als er geen plaats beschikbaar is, de jeugdrechter toch een plaatsing mag bevelen, om de openbare veiligheid te beschermen (Brussel 25 januari 2006, *J.dr.jeun.* 2006, afl. 252, 37, noot A. DE TERWANGHE). In een dossier van een problematische opvoedingssituatie werd hetzelfde beginsel verdedigd, namelijk “nood breekt wet”, om de minderjarige te beschermen (Antwerpen 30 april 2003, *TJK* 2004, 185, noot E. DUMORTIER).

³²⁶ Alternatief rapport van de Belgische NGO's, 2010, 40. Zie www.kinderrechtencoalitie.be, dan klikken op ‘publicaties’, vervolgens op “Alternatieve rapporten”.

³²⁷ Agentschap Jongerenwelzijn, *Evaluatierapport betreffende het centraal aanmeldpunt voor plaatsingen in de gemeenschapsinstellingen*, januari 2013, p. 16, <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/publieke-jeugdinstellingen/centraal-aanmeldpunt>.

³²⁸ C. DENOYELLE en L. DRESER, “Integrale Jeugdhulp, een traject met hinderpalen?”, *De Juristenkrant* 12 maart 2014, 11.

³²⁹ C. DENOYELLE en L. DRESER, “Integrale Jeugdhulp, een traject met hinderpalen?”, *De Juristenkrant* 12 maart 2014, 11. Beide jeugdrechters halen het mooie voorbeeld aan van een strafrechter die moet beslissen over toerekeningsvatbaarheid, maar al op voorhand weet dat er geen plaats is in de gevangenis, en dat

5. *Schuldombekwaamheid: een relatief begrip*

153. Het is merkwaardig dat jongeren in beginsel schuldombekwaam zijn, maar wel contracten mogen sluiten over de schadevergoeding, in het kader van herstelbemiddeling. Waarom moeten minderjarigen zelf instaan voor de kosten als hen persoonlijk niets te verwijten valt? Past het hen te laten werken via een vereffeningsfonds om een vergoeding aan het slachtoffer uit te keren³³⁰, maar niet te spreken van sancties? Zolang er geen uithandengeving is bevolen, mag de jongere ervan uitgaan dat hij niet zelf verantwoordelijk is, dat zijn wangedrag te wijten is aan tekorten in de opvoeding, slechte leefomstandigheden e.a. Hij wordt op een gelijkaardige manier behandeld als een minderjarige in een verontrustende opvoedingssituatie. Minderjarigen mogen immers niet als volwassenen worden behandeld wat betreft de “gevolgen van hun daden” (art. 3, 4° V.T. JBW). Volwassenen die een misstap begaan, moeten zelf opdraaien voor de schade (art. 1382 BW). Voor schade berokkend door minderjarigen zijn de ouders aansprakelijk (art. 1384 BW). Tornen aan deze principes opent vroeg of laat de deur naar verantwoordelijkheid van minderjarigen op strafgebied.

6. *Procedurefouten tijdens het gerechtelijk onderzoek*

154. In de jeugdwet van 8 april 1965 is een beperkte rol weggelegd voor de onderzoeksrechter. Nochtans zijn er ernstige strafzaken waarvoor een gerechtelijk onderzoek nodig is, ook al is een verdachte minderjarig. Vooreerst dient de procureur des Konings de “volstreekte noodzaak” en “uitzonderingsomstandigheden” aan te halen wanneer hij een gerechtelijk onderzoek tegen een minderjarige vordert (art. 49 JBW). Verder kan het onderzoek enkel worden toevertrouwd aan een onderzoeksrechter die door de voorzitter als ‘jeugdonderzoeksrechter’ is aangewezen (art. 9 JBW). Het doel van deze voorschriften is niet meteen duidelijk, daar de onderzoeksrechter zich toelegt op het verzamelen van gegevens over de feiten (art. 55 en 56 Sv.), terwijl het maatschappelijk toezicht toekomt aan de sociale dienst (art. 50 JBW) en alle maatregelen over de persoon door de jeugdrechter worden genomen (art. 37, 52 en 60 JBW). Het komt zelden voor dat de onderzoeksrechter in spoedeisende gevallen een voorlopige maatregel neemt, die dan binnen de twee werkdagen opnieuw wordt beoordeeld door de jeugdrechter (art. 49 JBW).

155. Tal van procedureproblemen kunnen opduiken. Kan de onderzoeksrechter zonder specifiek mandaat in jeugdzaken nog verder optreden als hij een onderzoek voert tegen onbekenden of een meerderjarige en er een minderjarige verdachte in beeld komt? Moet de raadkamer daarvoor ontslag van

er toevallig nog één plaats beschikbaar is in een psychiatrische afdeling. Bestaat dan niet het risico dat, wat de partijen ook pleiten, de strafrechter toch maar kiest voor internering (p. 11)?

³³⁰ Zie G. DEKOCK, “Gemeenschapsdienst en leerprojecten” in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Brussel, Larcier, 2007, 75-76.

onderzoek bevelen (art. 127 Sv.)? Is het gerechtelijk onderzoek nietig wanneer in de inleidende vordering de uitzonderlijke omstandigheden of de volstreekte noodzaak niet vermeld zijn? Over deze problemen lopen de meningen uiteen.³³¹ Er is reden om artikel 49 JBW aan te passen in die zin dat het parket zonder bijzondere motivering elke onderzoeksrechter kan inschakelen in jeugdzaken, en als tegengewicht de onderzoeksrechter geen dringende maatregelen van opvoeding meer kan opleggen.

156. Verder rijst de vraag waarom op het einde van het gerechtelijk onderzoek de onderzoeksrechter moet beslissen over verwijzing naar de jeugdrechtbank, na een afzonderlijk debat per minderjarige (art. 49 Sv.). In de meeste gevallen verschijnt de minderjarige immers voor de jeugdrechtbank na een eenvoudig opsporingsonderzoek, geleid door de procureur des Konings (art. 28bis Sv.). In deze gevallen ontbreekt een procedure van verwijzing, waarbij de minderjarige of een ouder de bezwaren kan betwisten (art. 182 Sv.).

V. *Perspectieven*

1. *Overdracht van bevoegdheden: 6e staatshervorming*

157. Stel dat het Vlaamse Parlement een model van sanctierecht wil uitwerken, is het daar wel bevoegd voor? De bevoegdheidsverdeling in jeugdzaken is geregeld in artikel 5, § 1, II, 6° van de Bijzondere Wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, meermaals gewijzigd. Jeugdbescherming is een persoonsgebonden aangelegenheid (art. 5), een materie waarvoor de gemeenschappen bevoegd zijn (art. 128 Gw.). Tot vóór de zesde staatshervorming (2014) was jeugdbescherming een materie waarvoor de gemeenschappen bevoegd waren, weliswaar met een grote brok restbevoegdheden, behorend tot de federale overheid. Het jeugdrecht was versnipperd over twee beleidsniveaus. De federale overheid was tot 1 juli 2014 inzake jeugdbescherming nog bevoegd voor (art. 5, § 1, 6° Bijz. Wet 8 augustus 1980)³³²:

- a) de burgerrechtelijke regels met betrekking tot het statuut van de minderjarigen en van de familie, zoals die vastgesteld zijn door het Burgerlijk Wetboek en de wetten tot aanvulling ervan;
- b) de strafrechtelijke regels waarbij gedragingen die een inbreuk plegen op de jeugdbescherming, als als misdrijf

³³¹ R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen, Maklu, 1990, 49; J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht* in APR, Gent, Story-Scientia, 1996, 570; R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2010, 399; J. DECOKER en F. VROMAN, “Het gerechtelijk onderzoek met minderjarige verdachten: het mijnenveld ontruimd”, *T.Strafr.* 2013, 62-103. Het hof van beroep te Brussel oordeelde dat onderzoeksdaaden gericht tegen een minderjarige onregelmatig zijn als het parket bij het instellen van een gerechtelijk onderzoek vergat “uitzonderlijke omstandigheden” te vermelden (Brussel 29 juni 2009, *JDJ* 2010, 40).

³³² Zie alg. J. SMETS, *De bevoegdheidsverdeling in het federale België. Jeugdbescherming*, Brugge, die Keure, 2001, 104 p.

omschreven feiten worden omschreven en waarbij op die inbreuken straffen worden gesteld, met inbegrip van de bepalingen die betrekking hebben op de vervolging, onverminderd artikel 11 (de mogelijkheid voor gemeenschappen om inbreuken op decreten strafbaar te stellen, de hoedanigheid van officier van gerechtelijke politie toekennen aan ambtenaren, de bewijskracht van processen-verbaal en de gevallen waarin een huiszoeking kan plaatshebben);

- c) de organisatie van de jeugdgerichten, hun territoriale bevoegdheid en de rechtspleging voor die gerichten;
- d) de opgave van de maatregelen die kunnen worden genomen ten aanzien van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd;
- e) de ontzetting uit de ouderlijke macht en het toezicht op de gezinsbijslag of andere sociale uitkeringen.

Op 16 september 2013 bracht de Vlaamse overheid een "Groenboek Zesde Staatshervorming" uit, waarin een voor haar ruimer pakket van jeugdbescherming werd bepleit. De voorkeur ging uit naar 'jeugdsanctierecht', waarbij de jeugdrechter de maatschappelijke norm moet 'herbevestigen'. Uithandengeving wordt vervangen door een intensieve begeleiding, met desnoods langdurige plaatsing.³³³ Er was ook het voorstel om federale jeugdinstanties (Everberg, Tongeren) om te vormen tot Vlaamse instanties. Vlaanderen mocht tot 2014 infrastructuur leveren, maar had geen zeggenschap op de instroom, op de begeleiding van criminele jongeren. Deze versnippering van bevoegdheden werkte een tekort aan plaatsen in gesloten instellingen in de hand.³³⁴

158. Het Groenboek van 2013 leidde tot belangrijke resultaten. Ingevolge de artikelen 9 en 38 bijzondere wet van 6 januari 2014 met betrekking tot de zesde staatshervorming³³⁵ werd de Vlaamse overheid vanaf 1 juli 2014 bijkomend bevoegd inzake het vervolgingsbeleid en maatregelen van opvoeding.³³⁶ Vooreerst heeft een lid van de gemeenschapsregering de bevoegdheid om vervolgingen te bevelen (positief injunctierecht) en met de andere overheden bindende richtlijnen uit te werken over het strafrechtelijk beleid (art. 11*bis* Bijz.Wet 8 augustus-

198, zoals gewijzigd door art. 38 Bijz.Wet 6 januari 2014, BS 31 januari 2014). Over de inbreng van (regionale) ministers van Welzijn kwam er reeds een samenwerkingsakkoord tot stand (wet 12 mei 2014, BS 17 juni 2014). De Vlaamse minister van Welzijn kan vanaf 1 juli 2014 deelnemen aan vergaderingen van het College van procureurs-generaal over strafrechtelijk beleid en is betrokken bij het Nationaal Veiligheidsplan. De Vlaamse regering kan dus gestalte geven aan het vervolgingsbeleid dat het Openbaar Ministerie moet toepassen inzake jeugdcriminaliteit.

159. Verder werden federale jeugdinstanties overgeheveld naar de gemeenschappen.³³⁷ Het federaal centrum De Grubbe te Everberg is thans de Gemeenschapsinstelling De Grubbe, met een capaciteit van 40 plaatsen.³³⁸ Het gesloten federaal centrum te Tongeren, bedoeld voor jongeren na uithandengeving (art. 606 Sv.), is thans het Vlaams Detentiecentrum 'De Wijngaard'. Het detentiecentrum telt 20 plaatsen voor jongeren en 25 voor illegale vreemdelingen.³³⁹ De Franse en de Duitse Gemeenschap beschikken over diverse gesloten instellingen met in totaal 94 plaatsen, o.a. te Saint-Hubert.³⁴⁰

160. Een ander luik van de zesde staatshervorming is de bevoegdheid van het Vlaamse Parlement om eigen maatregelen of sancties voor minderjarigen uit te werken. Paragraaf d van artikel 5, § 1, II, 6° van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 werd geschrapt. Die bepaalde dat de "opgave van maatregelen" die tegen de minderjarige kunnen worden genomen, tot de federale overheid behoort (art. 9, 2° Bijz.Wet 6 januari 2014, BS 31 januari 2014). Vanaf 1 juli 2014 kan het Vlaamse Parlement voor jongeren met gezinsverblijfplaats in Vlaanderen zelf bepalen welke maatregelen de jeugdrechter kan opleggen en welke hiërarchie er tussen de maatregelen bestaat. De eigen aanpak van jongeren in een verontrustende situatie (art. 48 Decr. 12 juli 2013) wordt aldus verruimd naar jongeren die misdrijven plegen. Ook de Parlementen van de Franse en de Duitse Gemeenschap kunnen tegenover jeugdcriminaliteit een eigen koers varen. Voor Brussel komt de materie toe aan de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.³⁴¹

161. De zesde staatshervorming bracht geen volledige verschuiving van het jeugdrecht naar de gemeenschappen

³³³ Groenboek Zesde Staatshervorming, 16 september 2013. Zie www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/groenboek-zesde-staatshervorming, dan doorklikken op Deel 6. Justitieel beleid, p. 29-40.

³³⁴ W. VANDENBRUWAENE, "Justitie: strafrechtelijk beleid, jeugdsanctierecht en justitiehuisen" in J. VELAERS (ed.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 307.

³³⁵ BS 31 januari 2014.

³³⁶ Zie alg. Y. LIÉGEOIS, "Beschouwingen inzake de impact van de zesde staatshervorming op de werking van justitie" in J. VELAERS (ed.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 315-344; W. VANDENBRUWAENE, "Justitie: strafrechtelijk beleid, jeugdsanctierecht en justitiehuisen" in *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 295-309; J. PUT en S. HESPEL, "Het jeugdbeschermingsrecht en de zesde staatshervorming", *Panopticon* 2014, 462-467.

³³⁷ Art. 9 Bijz.Wet 6 januari 2014 (BS 31 januari 2014) en KB 3 februari 2014 (BS 27 februari 2014), met inwerkingtreding op 1 januari 2015. Vanaf deze datum is de Vlaamse Gemeenschap eigenaar van de vroegere federale centra voor minderjarigen te Everberg en Tongeren.

³³⁸ Zie Agentschap Jongerenwelzijn, bericht van 16 januari 2015 (<http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/publieke-jeugdinstanties>).

³³⁹ Zie <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/publieke-jeugdinstanties>.

³⁴⁰ B.Fr.Gem.Reg. 17 december 2014, BS 22 januari 2015.

³⁴¹ W. VANDENBRUWAENE, "Justitie: strafrechtelijk beleid, jeugdsanctierecht en justitiehuisen" in J. VELAERS (ed.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 307; J. PUT en S. HESPEL, "Het jeugdbeschermingsrecht en de zesde staatshervorming", *Panopticon* 2014, 463.

teweeg. Er blijven belangrijke federale restbevoegdheden, zoals³⁴²:

- de uitvoering van straffen uitgesproken ten aanzien van minderjarigen die uit handen zijn gegeven, behalve voor het beheer van centra die bestemd zijn voor de opvang van deze jongeren tot de leeftijd van 23 jaar (deze zinsnede doet vermoeden dat regels over uithandengeving federaal blijven, hoewel dit betwistbaar is³⁴³);
- het administratief sanctierecht voor minderjarigen vanaf 14 jaar (wet 24 juni 2013);
- de bestraffing van verkeersdelicten voor de politierechtbank vanaf 16 jaar (art. 36bis JBW);
- de omschrijving van misdrijven en straffen inzake jeugdbescherming;
- de organisatie van de jeugdgerichten en hun territoriale bevoegdheid;
- de rechtspleging voor de jeugdgerichten;
- het toezicht op de gezinsbijslagen en de ontzetting uit het ouderlijk gezag (art. 29 en 33 JBW).

Zolang de procedure niet wijzigt, kan elke gemeenschap eigen maatregelen uitwerken en een rangorde tussen de maatregelen vastleggen.³⁴⁴ De Belgische rivier van jeugdstrafrecht wordt nu een delta, met stromen die uit elkaar kunnen lopen. Een dergelijke vertakking kan begeleiding bemoeilijken. Aangezien de gezinsverblijfsplaats het aanknopingspunt blijft, kan verhuis van de ouders over de taalgrens een soort van niemandsland doen ontstaan, aangezien processtukken moeten worden vertaald (Taalwet 15 juni 1935). De minderjarige schuift dan van het ene naar het andere systeem, met telkens andere vormen van begeleiding. Er komt daarom best een regel dat zolang het toezicht van de ene jeugdrechtbank niet is afgerond, de jeugdrechter in een andere gemeenschap niet kan optreden, tenzij bij nieuwe misdrijven. Een nog moeilijker situatie ontstaat wanneer een minderjarige in één gemeenschap wordt begeleid wegens een verontrustende situatie (VOS) en in een andere gemeenschap een als misdrijf omschreven feit pleegt (MOF). Moet er dan, naar het voorbeeld van artikel 4 V.T.Sv. (*le criminel tient le civil en état*), voorrang worden verleend aan de strafrechter? Kan deze 'strafrechtelijke' jeugdrechter zich inschakelen in het traject van hulpverlening, uitgewerkt door zijn ambtgenoot van de VOS-procedure? Merkwaardig is ook dat de Vlaamse

overheid kan overstappen van een beschermingsmodel naar een sanctiemodel, maar geen bijbehorende rechtswaarborgen aan de minderjarigen kan toekennen.³⁴⁵ Zonder parallelle wetgeving op federaal vlak is het aldus moeilijk een coherent stelsel van jeugdsanctierecht in Vlaanderen uit te bouwen.

2. Project van jeugdsanctierecht

162. De werkgroep jeugdsanctierecht, met als bezieler de Leuvense professor Johan PUT, heeft in 2014 een project uitgewerkt, het constructief jeugdsanctierecht (111 p.)³⁴⁶, een project dat aansluit op de eerdere voorstellen van advocaat-generaal Christian MAES.³⁴⁷ De werkgroep is gekant tegen de opeenvolging van functies van de jeugdrechter en pleit voor maatregelen (sancties) met een vaste duur, evenredig aan de ernst van het misdrijf (p. 9 en 74). Het model van de werkgroep steunt op de volgende pijlers:

2.1. Materieel strafrecht (sancties)

- 1° Voor jeugdsanctierecht moet de minderjarige ouder zijn dan 12 jaar. Voor kinderen onder de 12 jaar geldt enkel vrijwillige of gedwongen jeugdhulp (VOS-procedure), waarbij de schuld niet aan bod komt (p. 13);
- 2° afschaffing van de GAS-procedure (wet 24 juni 2013) voor "gemengde inbreuken", zijnde gedragingen die zowel een inbreuk vormen op de strafwet als op een gemeentelijke verordening. Voor de niet-gemengde inbreuken zou er een beperkte, uniforme lijst moeten komen van wat 'overlast' precies inhoudt (p. 21). Voor die categorie blijft bestuurlijke handhaving mogelijk voor jongeren ouder dan 16 jaar, behalve gemeenschapsdienst (p. 21);
- 3° afschaffing van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van minderjarigen voor verkeersinbreuken vanaf 16 jaar voor de politierechter (art. 36bis JBW) (p. 19);
- 4° afschaffing van de uithandengeving. De strafrechtelijke meerderjarigheid is dus steeds 18 jaar (p. 14). De jeugdrechter legt sancties op in evenredigheid tot de ernst van het misdrijf, die doorlopen na de meerderjarigheid. De jeugdrechter kan in de fase ten gronde een jeugd detentie opleggen, waarbij een 'omzettingscoëfficiënt' wordt gebruikt van de gevangenisstraf voor meerderjarigen (p. 79). De maximumduur van de gevangenisstraf wordt aldus herleid: 1/5 voor minderjarigen van 12 en 13 jaar, 1/4 voor minderjarigen van 14 of 15 jaar en 1/3 voor minderjarigen van 16 tot 17 jaar (p. 82). Als alternatief

³⁴² Art. 5, § 1, II, 6° Bijz.Wet 8 augustus 1980, zoals laatst gewijzigd door art. 9 Bijz.Wet 6 januari 2014, BS 31 januari 2014. Zie W. VANDENBRUWAENE, "Justitie: strafrechtelijk beleid, jeugdsanctierecht en justitiehuisen" in J. VELAERS (ed.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 308; J. PUT en S. HESPEL, "Het jeugdbeschermingsrecht en de zesde staatshervorming", *Panopticon* 2014, 464.

³⁴³ J. PUT en S. HESPEL, "Het jeugdbeschermingsrecht en de zesde staatshervorming", *Panopticon* 2014, 463-464 (deze auteurs menen dat voor de regels inzake uithandengeving de gemeenschappen bevoegd zijn voor de procedure na uithandengeving en strafuitvoering is de federale overheid bevoegd).

³⁴⁴ J. PUT en S. HESPEL, "Het jeugdbeschermingsrecht en de zesde staatshervorming", *Panopticon* 2014, 463.

³⁴⁵ J. PUT en S. HESPEL, "Het jeugdbeschermingsrecht en de zesde staatshervorming", *Panopticon* 2014, 468.

³⁴⁶ Werkgroep Jeugdsanctierecht (auteurs S. HESPEL en J. PUT), *Naar een constructief jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2014, 111 p. (een samenvatting van het project verscheen in *De Juristenkrant* 12 februari 2014, p. 11 en ook in *Panopticon* 2014, 55-57).

³⁴⁷ Zie wetsvoorstel van 15 oktober 2003, ingediend door volksvertegenwoordigers G. BOURGEOIS en T. VAN PARYS tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, *Parl.St.* Kamer 2003, 288-001.

voor opsluiting kan ook huisarrest worden opgelegd (p. 85), wat gelijkenis vertoont met het elektronisch toezicht als straf (wet 7 februari 2014, BS 28 februari 2014);

- 5° jeugddetentie houdt plaatsing in een open instelling in. Plaatsing in een gesloten instelling is slechts mogelijk als alle andere sancties zinloos zijn, en moet zo snel mogelijk worden afgebouwd (p. 81);
- 6° hoewel jeugddetentie geen hulpverlening is (p. 82), heeft de minderjarige wel recht op hulpverlening binnen de instelling, zoals onderwijs en zorg (p. 82);
- 7° jeugddetentie is verbonden aan een automatische periodieke evaluatie, waarbij de jeugdrechter moet nagaan of reclassering is bereikt en of bepaalde uitvoeringsmodaliteiten verantwoord zijn. Voor jeugddetentie van minder dan één jaar is er herziening na 3 maanden; voor detentie van minder dan vijf jaar is er evaluatie na elke zes maanden; voor jeugddetentie boven de vijf jaar geldt er een jaarlijkse evaluatie (p. 84);
- 8° bij de verplichte herziening kan de ‘uitvoeringsrechter’ de detentie beperken tot alleen avonden of weekends (nachtdetentie p. 85) of een huisarrest. Elektronisch toezicht wordt afgewezen als zijnde te stigmatiserend (p. 83);
- 9° jeugddetentie wordt uitgevoerd in een aparte instelling waar er geen jongeren zijn geplaatst enkel vanwege een verontrustende situatie (p. 86);
- 10° voor geestesgestoorde minderjarigen kan de rechter de jeugdinternering opleggen, een gedwongen opname in de psychiatrie van onbepaalde duur, die om de drie maanden wordt beoordeeld (p. 95);
- 11° naast de gemeenschapsdienst van maximaal 180 uur (p. 78), een sanctie die gelijkenis vertoont met de werkstraf (art. 37ter Sw.), kan de jeugdrechter een geldboete opleggen tot maximaal 500 euro (p. 76). Aan niet-uitvoering van de gemeenschapsdienst is een jeugddetentie (plaatsing) verbonden van hoogstens 90 dagen (p. 79). Aan de geldboete hangt een vervangende gemeenschapsdienst vast (p. 79);
- 12° net als bij meerderjarigen, kan uitstel of opschorting worden verleend, al dan niet gekoppeld aan probatievoorwaarden (zoals een plaatsverbod, leerproject of behandeling tegen een verslaving), gedurende een proefperiode. De jeugdrechter moet vooral een beroep doen op de eigen verantwoordelijkheid van de minderjarige dader (p. 87). De lichtste sanctie is de waarschuwing (p. 76).

2.2. Formeel strafrecht (procedure)

- 13° Voorlopige maatregelen van opvoeding komen toe aan een jeugdonderzoeksrechter. Deze rechter beslist over voorlopige maatregelen, over de persoon van de minderjarige, en beslist verder over dwangmiddelen en de afsluiting van het onderzoek (art. 49 JBW). De magistraat verenigt dus functies van de jeugdrechter en de onder-

zoeksrechter. Voor dwangmaatregelen (zoals huiszoeking, telefoontap) beslist deze magistraat na specifieke vordering van het parket of een partij (p. 31). Het gaat dus eerder om een (passieve) “rechter van het onderzoek” dan om een (actieve) onderzoeksrechter³⁴⁸;

- 14° tegen voorlopige maatregelen staat hoger beroep open bij een gespecialiseerde raadsheer (p. 53). Deze raadsheer mag niet optreden in de latere fase ten gronde (p. 53);
- 15° op het vlak van de procedure ten gronde verandert er weinig: territoriaal is de jeugdrechter van de gezinsverblijfplaats bevoegd (art. 44 JBW), minderjarigen worden apart berecht (art. 48 en 56 JBW), maatschappelijke verslagen zijn niet bruikbaar in andere procedures (art. 50 JBW) en het recht op verstek ontbreekt (art. 51 JBW). Wat wel verandert, is de scheiding der functies tussen de jeugdonderzoeksrechter (voorlopige fase), de jeugdrechtbank (fase ten gronde) en een uitvoeringsrechter (herzieningsfase) (p. 29-34);
- 16° voor de berechting van zware misdaden gaat de voorkeur uit naar een uitgebreide jeugdrechtbank, bestaande uit drie rechters (p. 32). Het hof van assisen is dus niet langer bevoegd voor minderjarigen;
- 17° het slachtoffer kan een klacht met burgerlijkepartijstelling uitbrengen tegen een minderjarige (p. 57). Rechtstreekse dagvaarding van de minderjarige door het slachtoffer blijft uitgesloten (art. 47 JBW);
- 18° verplicht aanbod van herstelbemiddeling of herstelgericht groepsoverleg wanneer een slachtoffer is geïdentificeerd, er voldoende aanwijzingen van schuld bestaan en de partijen instemmen met het aanbod van bemiddeling (p. 65). Bij geslaagde bemiddeling verdwijnt wel het vermoeden van fout in een latere burgerlijke procedure (p. 69). De voorkeur gaat (nog steeds) uit naar het herstel van de schade boven sancties (p. 10);
- 19° de minderjarige dient in elke fase in persoon te verschijnen, bijgestaan door een advocaat, desnoods via videoconferentie (p. 91)³⁴⁹;
- 20° taken van het parket blijven beperkt tot onderzoek en vervolging. Aan een sepot mogen geen voorwaarden worden verbonden zoals een cursus of een prestatie (p. 59). Is geen bemiddeling mogelijk, dan kan de advocaat van de minderjarige een “persoonlijk project” aanbrengen bij de jeugdrechter, dat aangevuld kan worden (p. 71);
- 21° minderjarigen hebben recht op een proces met minstens dezelfde of parallelle waarborgen als tijdens een strafgeding met meerderjarigen (p. 9);
- 22° de werkgroep spreekt de voorkeur uit voor een beoordeling van maatregelen ten gronde door een aparte jeugdrechter, een uitvoeringsrechter (p. 33-34). Waar het vooral op aankomt, aldus de werkgroep, is in fase 1

³⁴⁸ Over dit verschil zie T. DECAIGNY, “Onderzoeksrechter of rechter van het onderzoek: elementen in het debat”, *RW* 2013-14, 923-933.

³⁴⁹ Voor meer info zie B. DE SMET, “Videoconferenties voor verdachten en beklaagden”, *RW* 2009-10, 1458-1467.

(voorlopige maatregelen) en fase 2 (proces ten gronde) aparte jeugdrechters aan te stellen. Niettemin wordt verwezen naar de wet van 17 mei 2006 (strafuitvoeringsrechtbank), wat toch een pleidooi inhoudt voor een aparte uitvoeringsrechter.³⁵⁰ Deze rechter moet het effect beoordelen van sancties, waarbij de sancties enkel kunnen worden ingekort (zoals bij de strafuitvoeringsrechtbank).

3. Beoordeling van het nieuwe project

3.1. Krachtlijnen

163. De werkgroep jeugdsanctierecht is erin geslaagd een coherent project uit te werken, met duidelijke beginselen en rechtswaarborgen. Er zijn beginselen zoals het recht op een aangepaste procedure, het recht op constructieve sancties (geen leedtoevoeging), opgelegd in functie van de ernst van het delict (p. 9-10). De troef is rechtszekerheid en minder betutteling. De minderjarige blijft niet langer in onzekerheid over de duur van de begeleiding. Hij moet meer verantwoording afleggen, in plaats van een slechte opvoeding of slechte leefomstandigheden als reden aan te voeren. Vele jongeren verwachten na hun misstap een 'afgelijnde' maatregel, beperkt in de tijd. Een duidelijk perspectief zet hen ertoe aan mee te werken met begeleiders. Goede medewerking mag ook beloond worden. Naar het voorbeeld van de voorwaardelijke invrijheidstelling (art. 24 wet 17 mei 2006), kan de uitvoerings(jeugd)rechter de plaatsing inkorten. Positief is ook het voorstel van probatie-uitstel (gekoppeld aan plaatsing bij miskenning van voorwaarden) om gedrag te verbeteren, binnen het thuismilieu.

164. Eén krachtlijn is de afschaffing van de uithandengeving en echte sancties als alternatief, met een maximale duur van 10 jaar. Voorafgaand aan de sanctie is er dus geen debat meer over het nut van maatregelen van opvoeding. De lat ligt dan voor iedereen gelijk. Jongeren die (nu) uit handen zijn gegeven, voelen zich vaak benadeeld en gestigmatiseerd, omdat andere jongeren voor gelijkaardige feiten wel in het systeem van jeugdbescherming blijven.³⁵¹ Dit komt hun resocialisering niet ten goede. Positief is zeker het dichtgooien van 'nevenstromen', zoals de administratieve sancties en straffen aan verkeersovertreders. Elke jongere die iets op zijn kerfstok heeft, en waarvoor het parket maatregelen wil, dient dan voor de jeugdrechter te verschijnen. Onvrede bij jongeren, ouders en slachtoffers over een verschillende behandeling smelt weg. Er blijft één systeem over van rechtshandhaving, met de jeugdrechter als centrum.

³⁵⁰ Zie samenvatting door S. HESPEL in *Panopticon* 2014, 57.

³⁵¹ C. VAN DIJK, "De uithandengeving naar Amerikaans model: adult time for adult crime? Realiteit, retoriek of symboliek?", *Panopticon* 2005, 28; Zie ook Délégué Général aux Droits de l'Enfant (DGDE), *Quel avenir pour les jeunes dessaisis?*, november 2012, 39 en 53 (www.dgde.cfwb.be).

3.2. Vraagstuk van uithandengeving

165. Aan uithandengeving zijn niet alleen nadelen verbonden. Via dit mechanisme blijven de schaarse plaatsen in gemeenschapsinstellingen beperkt tot jongeren die zich herpakken, willen meewerken. Vanuit deze bekommernis is de Franstalige Werkgroep Jeugdrecht (2014) voorstander van uithandengeving.³⁵² Zij die de sfeer verpesten of zich kanten tegen begeleiding, ondanks waarschuwingen, moeten dan maar doorstromen naar het gewone strafrecht. Uithandengeving is een soort dreiging, een zwaard van Damocles. In jeugdinstanties is dit begrip opvallend goed gekend.³⁵³ Een aantal jongeren storen zich daar niet aan en stevenen af op een mislukking. Andere jongeren zijn wel onder de indruk, passen hun gedrag in positieve zin aan, werken mee aan opvoedkundige projecten. Voor hen wordt het doel van jeugdbescherming wel bereikt. Is het dan wel nodig uithandengeving overboord te gooien? Dit betekent niet dat het parket systematisch mag dagvaarden voor uithandengeving, in de hoop een positieve ommekeer in gedrag te verkrijgen, als een soort testcase.

Indien men zou opteren voor het behoud van deze procedure, blijven best de strenge criteria overeind, zodat enkel een beperkte groep jongeren daarmee in aanraking kan komen, namelijk zij die totaal niet meewerken met begeleiding, op wie maatregelen geen effect hebben.

166. Overigens rijst de vraag of het Vlaams Parlement daarvoor wel bevoegd is. In artikel 9 van de bijzondere wet van 6 januari 2014 staat dat de federale overheid bevoegd blijft voor de strafuitvoering van uit handen gegeven minderjarigen, wat impliciet betekent dat uithandengeving een federale (rest)materie vormt.³⁵⁴ De lijst van maatregelen om minderjarigen te begeleiden is thans opgenomen in artikel 37 JBW. Voor de inhoud en maatregelen zijn de gemeenschappen thans bevoegd.³⁵⁵ Uithandengeving hoort daar niet bij, want deze poort naar het strafrecht gaat open als een maatregel van

³⁵² Rapport du Groupe de Travail créé à l'initiative de la Ministre de l'Aide à la Jeunesse, maart 2014, 79: (www.jeunesseetdroit.be/jdj/documents/docs/rapport_final_communautarisation_mars_14.pdf).

³⁵³ Délégué Général aux Droits de l'Enfant (DGDE), *Quel avenir pour les jeunes dessaisis?*, november 2012, 39 en 53 (www.dgde.cfwb.be).

³⁵⁴ In die zin zie Y. LIEGEOIS, "Beschouwingen inzake de impact van de zesde staatshervorming op de werking van justitie" in J. VELAERS (ed.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 330: "Even bestond de vrees dat de regels inzake het uit handen geven van een minderjarige ook zouden wegglijden van de federale bevoegdheid. Gelukkig is er daarover een discussie op gang gekomen en is dit gevaar geweken". Zie ook W. VANDENBRUWAENE, "Justitie: strafrechtelijk beleid, jeugdsanctierecht en justitiehuisen" in J. VELAERS (ed.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 308. *Contra*: J. PUT en S. HESPEL, "Het jeugdbeschermingsrecht en de zesde staatshervorming", *Panopticon* 2014, 463-464.

³⁵⁵ J. PUT en S. HESPEL, "Het jeugdbeschermingsrecht en de zesde staatshervorming", *Panopticon* 2014, 463.

opvoeding niet geschikt is (art. 57bis JBW). Uithandengeving is geen maatregel, maar net het tegenovergestelde, namelijk een beslissing om jeugdbescherming uit te schakelen. Ook dit element haalt de thesis onderuit dat de Vlaamse overheid de uithandengeving kan afschaffen. Vlaanderen is vanaf 1 juli 2014 bevoegd voor 'maatregelen'. Allicht zal het Grondwettelijk Hof daarover klaarheid moeten scheppen. De Vlaamse regering gaf al aan uithandengeving vanaf 16 jaar intact te laten.³⁵⁶ Een mogelijke interpretatie is dat de gemeenschappen de voorwaarden voor uithandengeving kunnen wijzigen, zonder deze rechtsfiguur op te heffen.

167. Een andere bedenking is dat uithandengeving en verlengd toezicht van de jeugdrechtsbank communicerende vaten zijn. Ingevolge de wet van 13 juni 2006 werd de procedure van uithandengeving verstrengd, door een lijst van misdrijven in te voeren (art. 57bis JBW). Als tegengewicht werd het verlengd toezicht opgetrokken van 20 tot 23 jaar (art. 37, § 3 JBW). Alleen is dit tweede luik nog niet in werking wegens het ontbreken van akkoorden van samenwerking tussen de diverse overheden. Hopelijk doet een dergelijk scenario van uitstel zich niet voor als het Vlaams Parlement de voorstellen van de "werkgroep jeugdsanctierecht" uitvoert. Kiest men voor afschaffing van de uithandengeving, dan past het meteen strenge, ondersteunende maatregelen naar voren te schuiven, om hardleerse jongeren intensief te begeleiden. Het verlengd toezicht van de jeugdrechtsbank tot 20 jaar (art. 37, § 3 JBW) lijkt als tegenpool niet voldoende. Het is maatschappelijk onaanvaardbaar dat een 16- of 17-jarige een bijzonder zwaar misdrijf pleegt (bv. roofmoord) of een reeks zware misdrijven begaat (bv. meerdere gewapende overvallen) en daarvoor enkel kan worden gesanctioneerd tot de leeftijd van 20 jaar. Het komt voor dat de misdaad pas ontdekt wordt na de 18e verjaardag van de dader, of dat het proces ten gronde pas van start gaat als de verdachte 18 of 19 jaar is, na een uitvoerig gerechtelijk onderzoek met bijbehorende rechtsmiddelen (zoals art. 135, § 2 Sv.). De beoogde evenredigheid tussen delict en sanctie is dan niet bereikt. Ook valt het te betwijfelen of in zo'n situatie de verdachte tot inkeer komt.

3.3. Eindtermijn van jeugddetentie

168. Wat betreft de jeugddetentie, komt het voorstel van de werkgroep neer op restauratie van het jeugdstrafrecht van 1867 (Strafwetboek). Jeugdige leeftijd houdt opnieuw een verschoningsgrond in, die een forse korting inhoudt op de maximumstraf. Daarbij kan de korting niet worden geweigerd wegens de ernst van de feiten of de gevaarlijkheid van de dader. De vraag rijst of de straf niet te veel wordt ingekort. Thans riskeert een minderjarige die na uithandengeving wordt veroordeeld voor moord, opsluiting tot hoogstens 30 jaar (art. 12 Sw.). Voorwaardelijke invrijheidstelling is pas mogelijk na 15 jaar (art. 25, § 2, c wet 17 mei 2006, zoals gewijzigd door art. 4 wet 17 maart 2013, BS 19 maart 2013). In

³⁵⁶ Vlaams Regeerakkoord, 23 juli 2014, p. 121 (www.vwg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/nieuws/).

het voorgestelde systeem is de maximumstraf 10 jaar (1/3), waarbij de minderjarige recht heeft op een jaarlijkse evaluatie van zijn detentie (p. 84). Reeds na één jaar opsluiting zou een 17-jarige moordenaar dus kunnen vrijkomen. De vraag rijst of in het voorgestelde jeugdstrafrecht het belang van de minderjarige niet te zwaar doorweegt. Moeten ook niet de belangen van de samenleving en van de slachtoffers in rekening worden gebracht? Er kan een risico ontstaan dat criminele bendes juist omwille van (te) korte 'strafuitvoering' minderjarigen inschakelen om de zwaarste misdaden te plegen. Dergelijke bekommernis houdt geen pleidooi in voor een harde aanpak naar Amerikaans voorbeeld, met zware straffen voor minderjarigen, in sommige Staten zelfs uitgevoerd in eenzame opsluiting.³⁵⁷ Het komt erop aan alle belangen in evenwicht te brengen.

3.4. Herstelbemiddeling

169. Op het vlak van herstelbemiddeling grijpt de werkgroep terug naar de voorwaarde van voldoende aanwijzingen van schuld (p. 65). Deze voorwaarde is evenwel vernietigd door het Grondwettelijk Hof.³⁵⁸ Er zal allicht een inhaalbeweging nodig zijn. Hoewel bemiddeling de voorkeur geniet (art. 37, § 2 JBW), hebben amper 3% van de beslissingen van de jeugdrechter betrekking op bemiddeling.³⁵⁹ Merkwaardig is het pleidooi om de klacht met burgerlijkepartijstelling mogelijk te maken tegen minderjarigen, terwijl er de laatste jaren net meer tegenkanting is tegen deze "private vervolging".³⁶⁰ Klachten met burgerlijkepartijstelling hebben als nadeel dat het slachtoffer het vervolgingsbeleid van het parket doorkruist. Ook zijn er tal van klachten onvoldoende onderbouwd, met nutteloze procedures als gevolg.³⁶¹ Klacht met burgerlijkepartijstelling houdt in dat het slachtoffer vervolging wil, de zaak voor de rechter wil brengen. Deze optie past niet bij het streven naar herstelbemiddeling.

170. De vraag naar bevoegdheden voor het parket blijft, om snel te werk te gaan. De werkgroep benadrukt dat rechtshandhaving uitsluitend de jeugdrechter toebehoort (p. 59). Nochtans verwacht de werkgroep een "snelle afhandeling"

³⁵⁷ Zie het artikel van Hyun Namkoong van 1 december 2014 www.jjje.org/risk-of-solitary-confinement-doubles-for-juveniles-jailed-in-adult-prison/. Voor kritische bedenkingen bij een harde aanpak van jeugdigen zie ook C. VAN DEN WYNGAERT, B. DE SMET en S. VANDROMME, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2014, 29 en 47. Voor meer info over gevangenispopulaties zie www.prisonsstudies.org.

³⁵⁸ GwH 13 maart 2008, nr. 50/08, B14.

³⁵⁹ E. GOEDSEELS en E. GILBERT, "Onderzoek naar de beslissingspraktijk van Belgische jeugdrechters", *TJK* 2013, 343-359.

³⁶⁰ Zie alg. R. VERSTRAETEN *et al.*, *De burgerlijke partijstelling: analyse en toekomstperspectief*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 433 p.

³⁶¹ Bv. Y. LIEGEOIS, "De onvermijdelijke evolutie van het strafprocesrecht" in F. DERUYCK *et al.* (ed.), *De wet voorbij. Liber amicorum Luc Huybrechts*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 243-247; R. VERSTRAETEN, "De houdbaarheidsdatum van de burgerlijke partijstelling voor de onderzoeksrechter" in F. DERUYCK en M. ROZIE (eds.), *Het strafrecht bedreven. Liber amicorum Alain De Nauw*, Brugge, die Keure, 2011, 961-977.

van zaken, met “parallele rechtswaarborgen als volwassenen in strafzaken” (p. 9). Als bij meerderjarigen het parket voorwaarden kan verbinden aan een sepot (art. 216ter Sv.), waarom deze afhandeling dan uitsluiten voor minderjarigen? Vlaams minister van Welzijn Jo VANDEURZEN verzet zich niet tegen een actieve rol voor het parket, om radicalisering van jongeren tegen te gaan. Hij pleit voor leerprojecten rondom herstelgerichte afhandeling, een middel dat ook van het parket kan uitgaan (art. 45quater JBW).³⁶² Leerprojecten of prestaties op parketniveau als voorwaarden voor een sepot zijn vaak in het voordeel van de minderjarige. Er komt dan geen maatschappelijk onderzoek (art. 50 JBW), dat de privacy kan aantasten, en ook geen melding op het strafregister (art. 63 JBW).

3.5. Opstapeling van procedures

171. Bij de voorgestelde opvolging van drie jeugdrechters (jeugdonderzoeksrechter, jeugdrechter ten gronde en uitvoeringsrechter) passen kanttekeningen. Bij gebrek aan een centrale jeugdrechter dreigt het overzicht verloren te gaan, met als risico dat niet tijdig wordt ingespeeld op nieuwe ontwikkelingen.³⁶³ Van een ‘helikopterzicht’ op problemen van de jongere is er dan geen sprake meer. Een dergelijke situatie is niet steeds in het belang van de minderjarige en de samenleving. De kritiek dat één jeugdrechter oppermachtig zou zijn, en aldus het belang van de jongere schaadt, moet worden gerelativeerd, omdat elke beslissing van de jeugdrechter vatbaar is voor hoger beroep (art. 58 en 59 JBW). Het recht op hoger beroep is nu verankerd in artikel 37d IVRK en artikel 2 Zevende Protocol EVRM.³⁶⁴ Daarbij maakt de werkgroep een onderscheid tussen een raadsheer in de voorbereidende fase en een raadsheer in de fase ten gronde (p. 53). In het nieuwe model is hulpverlening een soort van estafetter van drie jeugdrechters, met dan nog twee jeugdrechters in hoger beroep, die het stokje even kunnen overnemen. Deze opeenstapeling van procedures kan afbreuk doen aan het recht van de minderjarige op een beslissing “zonder vertraging” (art. 40.2 IVRK) en zijn recht op begeleiding die zijn welzijn niet schaadt (art. 40.4 IVRK). Het is ook merkwaardig dat voor een minderjarige in een verontrustende situatie (VOS)

één jeugdrechter optreedt in verschillende fasen van hulpverlening (art. 47-51 Decr. 12 juli 2013, BS 13 september 2013), terwijl voor minderjarigen die misdrijven plegen, er drie jeugdrechters tussenkomen, soms zelfs een uitgebreide jeugdrechtbank (p. 32 voorstel), met dan nog twee raadsheren. Jeugdcriminaliteit is nochtans vaak een symptoom van een verontrustende opvoedingssituatie.

172. Het nieuwe model biedt zelfs ruimte voor een vierde jeugdrechter in eerste aanleg, gezinsrechter genoemd, die uitspraak doet over ‘jeugdhulpverleningsmaatregelen’ en ‘civiele jeugdzaken’ (p. 32).³⁶⁵ Dit zou betekenen dat de jeugdrechter die maatregelen oplegt wegens een verontrustende situatie (art. 48 Decr. 12 juli 2013), zijn toezicht voortzet als de minderjarige misdrijven pleegt. Tussenkomen van meerdere jeugdrechters wordt zelfs wenselijk geacht, om “verwarring in hoofde van de jeugdrechters omtrent de verschillende finaliteiten te vermijden” (p. 32). De vraag rijst of men best geen verwarring in hoofde van de minderjarige en zijn ouders vermijdt. Hoe legt men aan een minderjarige (vanaf 12 jaar!) uit dat er drie tot zes magistraten rond hem cirkelen, elk met eigen bevoegdheden? De minderjarige kan het gevoel hebben in een juridische draaikolk terecht te komen, met als risico dat hij of zij afhaakt, twijfelt aan de zin van begeleiding. Er sluimert ook een gevaar dat de ene jeugdrechter de richting opkijkt van een andere jeugdrechter, en er te laat wordt ingegrepen. Voor jongeren in een probleemsituatie moet er “zorg op maat” en “continuïteit in de hulpverlening” op gang komen (art. 5 en 30 Decr. 12 juli 2013, BS 13 september 2013). Hoe complexer de procedure, hoe moeilijker deze doelen bereikbaar zijn.

173. Het model van drie opeenvolgende jeugdrechters in eerste aanleg werkt perfect voor een minderjarige die een eenmalige misstap begaat, die tijdens de gerechtelijke begeleiding geen nieuwe feiten pleegt of zich onttrekt aan maatregelen. Dan sluiten de voorbereidende fase, de fase ten gronde en de uitvoeringsfase naadloos op elkaar aan. Helaas zijn er jongeren die tijdens de voorbereidende fase of de fase ten gronde (tijdens uitstel van de zaak of beraad) nieuwe strafbare feiten plegen of die feiten plegen in de instelling zelf (zoals slagen aan een begeleider of drugs binnensmokkelen). Diverse fasen lopen dan door elkaar. Er ontstaat een grillig procespatroon. Het komt zelfs voor dat op de dag van het proces ten gronde de minderjarige wordt voorgeleid voor een ander feit! In een dergelijke situatie kunnen tegenstrijdige beslissingen ontstaan. Zo zou de jeugdrechter in de fase ten gronde voor feit 1 kunnen beslissen dat de jongere bij zijn ouders blijft onder bepaalde voorwaarden, en de (andere) jeugdrechter in de voorbereidende fase voor feit 2 plaatsing in een instelling kunnen bevelen. De situatie wordt nog complexer als de minderjarige ook tijdens fase 3 (herziening) nieuwe misdrijven

³⁶² Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, *Beleidsnota*, 24 oktober 2014, p. 40. In de tekst wordt het herstelrecht niet beperkt tot de jeugdrechter (zie www.wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/nieuws).

³⁶³ De Hoge Raad voor de Justitie, die voorstander is van de scheiding van functies van de jeugdrechter, formuleert dit risico als volgt: “Treden verschillende jeugdrechters op in de verschillende fasen van de procedure, dan zullen deze onderling goed moeten samenwerken en op elkaar ingespeeld en afgestemd zijn, om de continuïteit en coherentie in de aanpak te vrijwaren. Tijdens de opleiding en permanente vorming zal de cultuur van dialoog bijgevolg de nodige aandacht moeten krijgen”. Zie Hoge Raad voor de Justitie, *Advies over het voorontwerp van wet houdende antwoorden op delinquent gedrag door minderjarigen*, goedgekeurd tijdens de algemene vergadering van 12 december 2001, www.hrj.be, p. 4-5.

³⁶⁴ Wet 6 maart 2007, BS 22 juni 2012.

³⁶⁵ Daarbij dient de reactie op een misdrijf ‘complementair’ te zijn aan de hulpverlening, moeten beide tussenkomsten van rechters op elkaar worden afgestemd (S. HESPEL, “Werkgroep Jeugdsanctierecht: voorstel voor een constructief jeugdsanctierecht”, *Panopticon* 2014, 57).

begaat. Bij gebrek aan een centrale jeugdrechter is het moeilijk om deze knoop van beslissingen te ontwarren. Moet er dan een volgorde komen tussen de drie jeugdrechters? Mag het Openbaar Ministerie kiezen welke beslissing het uitvoert? Bij jeugdbescherming, met één centrale jeugdrechter, is het makkelijker één lijn in de begeleiding aan te houden. De jeugdrechter ziet het resultaat van de eigen beslissingen en kan zelf bijsturen (art. 60 JBW).³⁶⁶

174. Het model van zes jeugdrechters kan eenvoudiger. Vooreerst is het niet evident voorlopige maatregelen uit te besteden aan de onderzoeksrechter. Voor maatregelen is immers de gezinsverblijfplaats bepalend (art. 44 JBW), terwijl voor de opsporing van misdrijven de plaats van de feiten het belangrijkste aanknopingspunt is (art. 23 Sv.). Stel dat een Antwerpse jongere in Blankenberge een overval pleegt, samen met een meerderjarige uit Mechelen. In het huidige systeem leidt de onderzoeksrechter te Brugge het onderzoek, beslist deze rechter over aanhouding van de meerderjarige, en is het de jeugdrechter te Antwerpen die voorlopige maatregelen oplegt. Op die manier blijft de hulp zo dicht mogelijk bij het gezin. Het lijkt mij geen probleem de onderzoeksrechter te behouden voor het onderzoek naar ernstige feiten, mits de voorwaarden van “uitzonderlijke omstandigheden” en “volstrekte noodzaak” uit artikel 49 JBW verdwijnen. Het onderzoek leiden is iets geheel anders dan gepaste maatregelen voor de jongere opleggen. Een aparte jeugdrechter is in een sanctiesysteem enkel nodig in de fase ten gronde (jeugdrechter 2), om zijn onpartijdigheid te bewaren. Er is geen bezwaar dat de jeugdrechter in fase één (voorlopige maatregelen) en in fase drie (herzieningsfase) dezelfde rechter is. Op die manier is er al een beperking van drie naar twee jeugdrechters. De scheidingslijn tussen de voorlopige fase en de fase ten gronde loopt ook door in hoger beroep (dus twee raadsheren). Daarvan valt in een sanctiemodel niet af te dingen. Een verdere besparing is het naar de achtergrond schuiven van de (zesde) “protectionele rechter” (VOS). Nu de gezinsverblijfplaats dezelfde is voor sancties (MOF) en begeleiding (VOS), kan men een voorrangsregel ontwerpen. Daarbij zou de VOS-jeugdrechter zijn dossier moeten afstaan aan de “penale jeugdrechter”. De VOS-jeugdrechter neemt dan terug de fakkel over als de sanctie is uitgevoerd. Met deze aanpassingen loopt het aantal jeugdrechters terug van (maximaal) zes naar (maximaal) vier (per aanleg twee rechters), zonder dat proceswaarborgen worden teruggeschreefd.

3.6. Omschakeling naar beschermingsprocedure

175. Het voordeel van het jeugdsanctierecht is de klare boodschap die de minderjarige ontvangt. De jongere weet waar hij aan toe is (geen maatregelen meer van onbepaalde duur) en kan zijn gedrag niet goedpraten door slechte vrienden of slechte opvoeding. De jongere zelf wordt op de vingers getikt voor fout gedrag, niet meer zijn ouders. De jongere

kan ook van het etiket van “criminele jongere” af raken door de sanctie correct uit te voeren. Daartegenover staat dat de strafprocedure (MOF) en de beschermingsprocedure (VOS) verder uit elkaar groeien. Deze laatste procedure is gericht op kinderen in nood (zoals het slachtoffer van mishandeling) en minderjarigen met ernstige gedragsproblemen (onbuigzamen). Indien er geen vrijwillige hulpverlening mogelijk is, komt de jeugdrechter tussen, op vordering van het parket, waarbij begeleiding wordt aangeboden zolang dit nodig is om de minderjarige te beschermen. De jeugdrechter kan maatregelen van opvoeding, waaronder plaatsing in een geschikte instelling, verlengen tot uiterlijk de 18e verjaardag van de jongere in een verontrustende situatie (art. 48 en 51 Decr. 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp, BS 13 september 2013).

176. Bij jeugdsanctierecht stopt de begeleiding bruusk indien de sanctie ten einde loopt. De component hulpverlening verdampt. Men neemt aan dat de minderjarige na de sanctie tot inkeer komt. Na de sanctie mag de jongere niet langer onder toezicht van de jeugdrechter staan, om reden dat de ouders de opvoeding of leefsituatie verwaarlozen. Sancties houden enkel verband met de persoonlijke fout. Enige voorzichtigheid is geboden. Het is niet omdat de minderjarige zijn sanctie volbracht, dat alle problemen zijn weggesmolten. Sommige minderjarigen blijven bij ouders met een slechte ingesteldheid, gering normbesef of erge laksheid. Zonder verdere ondersteuning glijden een aantal jongeren terug in de criminaliteit. De strafprocedure mag daarom niet steeds een eindpunt zijn. Blijkt dat de minderjarige zich nog onhandelbaar opstelt of terechtkomt in een slechte opvoedingssituatie, dan moet in het voorgestelde systeem meteen worden overgeschakeld naar de beschermingsprocedure. Deze switch is niet zo eenvoudig, aangezien eerst vrijwillige hulpverlening moet worden gezocht, via het Ondersteuningscentrum Jeugdzorg of het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling, behoudens in spoedeisende gevallen (art. 47 Decr. 12 juli 2013). Bij deze omschakeling van MOF naar VOS dreigt er een vacuüm te ontstaan, waarbij toezicht op een probleemjongere ontbreekt. Dergelijke onderbreking in de hulpverlening is niet verzoenbaar met de plicht van Staten om het welzijn van de jongere te beschermen (art. 3 IVRK). De minister van Welzijn uit terecht zijn bezorgdheid omtrent “naadloze overgangsstappen” in de hulpverlening.³⁶⁷ Een mogelijke oplossing kan erin bestaan dat de procureur des Konings systematisch de ‘strafuitvoering’ bij minderjarigen opvolgt, in plaats van de sociale dienst, en enige tijd voor het eindpunt de zaak meldt bij het Ondersteuningscentrum Jeugdzorg, conform artikel 33, § 1, 3° van het decreet van 12 juli 2013. Een dergelijke piste vraagt wel een bijkomende investering in justitie.

177. Positief is alvast het pleidooi van de werkgroep voor een aangepast kader van jeugdrechters “om de werkdruk op

³⁶⁶ B. HÄNSCH, “Jeugdrechter-Uitvoeringsrechter”, *RABG* 2003, 918-920.

³⁶⁷ Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (Minister Jo VANDEURZEN), *Beleidsnota*, 24 oktober 2014, p. 37-38 (www.wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/nieuws).

een redelijk niveau de brengen” (p. 89). Uit de meest recente cijfers blijkt dat de Vlaamse diensten voor bijzondere jeugdzorg 27.572 minderjarigen opvolgen, waarvan er 2.468 verdacht zijn van een als misdrijf omschreven feit (MOF).³⁶⁸ De Vlaamse minister van Welzijn stelde alvast alle vormen van jeugdhulp uit te breiden, meer plaatsen aan te bieden in de vier gesloten gemeenschapsinstellingen, met “complementaire trajecten”. Ook komt er een nieuwe jeugdinstantie te Wingene en een gesloten oriëntatiecentrum. Deskundigen van dit centrum zullen jongeren ‘screenen’ om hen de gepaste hulp aan te bieden en risico’s in te perken.³⁶⁹

4. Aanzet tot debat

178. De werkgroep jeugdsanctierecht geeft aan dat haar model geen eindpunt is. Het gaat om “een aantal krijtlijnen”, die nog verder moeten worden “uitgedacht en besproken”.³⁷⁰ Vooreerst rijst de vraag of alle actoren van justitie wel voldoende aan bod kwamen.³⁷¹ Verder zou het project wel eens op een beperkt maatschappelijk draagvlak kunnen stuiten. Criminologe Jenneke CHRISTIAENS wijst op ‘moeheid’ in debatten over jeugdbescherming. Er woedt al zo lang een debat over jeugdprocedures dat desinteresse toeneemt.³⁷² Het gaat daarbij om een modellenstrijd en een plaatsenstrijd. Al sinds 1965 schermt men met argumenten over bescherming, dan wel sanctionering van criminele jongeren. Zo moest in 2012 een congres van het Kinderrechtencommissariaat over 100 jaar jeugdbescherming worden afgelast wegens te weinig inschrijvingen.³⁷³ De ‘modellenstrijd’³⁷⁴ sleept te lang aan,

³⁶⁸ Jaarverslag Agentschap Jongerenwelzijn, 13 juni 2014, p. 10 en 16 (www.wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/nieuws/). In het rechtsgebied Antwerpen werden er in 2013 liefst 12.428 strafbare feiten, begaan door een minderjarige, gemeld aan de jeugdparquetten (www.om-mp.be, vervolgens klikken op ‘omzendbrieven’ en dan ‘statistieken’). In de afdeling Antwerpen heeft elke jeugdrechter (er zijn er 8) meer dan 400 jongeren onder zijn of haar toezicht.

³⁶⁹ Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (minister Jo VANDEURZEN), *Beleidsnota*, 24 oktober 2014, p. 37-38 (www.wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/nieuws/).

³⁷⁰ Werkgroep Jeugdsanctierecht (auteurs S. HESPEL en J. PUT), *Naar een constructief jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2014, p. 97.

³⁷¹ De werkgroep telt 31 leden, waarvan slechts één jeugdrechter en één (ere)parketmagistraat (p. 107). In twee van de drie ‘clustergroepen’ was er zelfs geen enkele magistraat vertegenwoordigd! (p. 7) Op dit punt is de Franstalige werkgroep een betere afspiegeling van de sector: tot de 13 leden behoren vier jeugdmagistraten (Rapport du groupe de travail, maart 2014, p. 1). (www.jeunesseetdroit.be/jdj/documents/docs/rapport_final_communitarisation_mars_14.pdf).

³⁷² J. CHRISTIAENS, “Honderd jaar Belgische jeugdbescherming: waar is het debat gebleven?”, *Panopticon* 2012, 389-390.

³⁷³ *Ibid.*, 389.

³⁷⁴ C. ELIAERTS en J. CHRISTIAENS, “Niets is wat het lijkt in de jeugdbescherming” in W. BRUGGEMAN en E. DE WREE (eds.), *Van pionier naar onmisbaar. Over 30 jaar Panopticon*, Antwerpen, Maklu, 2009, 463. Zie ook D. BURSSENS, “Een storm rond het jeugdrecht, windstil rond preventie” in W. BRUGGEMAN, E. DE WREE (eds.), *Van pionier naar onmisbaar. Over 30 jaar Panopticon*, Antwerpen, Maklu, 2009, 483.

lijkt op een Trojaanse oorlog. Wat de modellenstrijd aanwakt, is dat de wetgever geen keuze maakt tussen maatregelen en sancties. Met de zes criteria van artikel 37, § 1 JBW kan de jeugdrechter nu alle kanten uit. Meer dan ooit is er behoefte aan één model, in het belang van alle partijen in het geding. De jeugdsector snakt naar rust, stabiliteit.³⁷⁵

179. Daarnaast is er de kritiek dat jeugdrechters te gemakkelijk de minderjarige (zouden) plaatsen in open of gesloten instellingen.³⁷⁶ Het is kritiek die regelmatig opspuit, zoals de geiser “Old Faithful”. Gaan jeugdrechters te soepel om met de criteria? Is er druk om elke beschikbare plaats in te vullen? Of blijven er te veel jongeren in een onveilig milieu, bij gebrek aan plaats? Is de toegangspoort van het CAP te breed of te nauw? Ook deze discussie zorgt voor stagnatie, zelfs onverschilligheid. Criminologisch onderzoek toont alvast niet aan dat jeugdrechters plaatsen rekken. Het aantal plaatsingen nam toe, samen met de capaciteit van instellingen, maar de gemiddelde duur van de plaatsing daalt.³⁷⁷ De meeste jeugdrechters zijn vragende partij voor bijkomende plaatsen³⁷⁸ en de meeste aanvragen tot plaatsing worden door het CAP-systeem geblokkeerd.³⁷⁹ Ook Vlaams minister van Welzijn VANDEURZEN meent dat bijkomende plaatsen nodig zijn.³⁸⁰ Het lijkt er dus op dat er niet te veel, maar net te weinig plaatsen zijn. Niettemin moet men behoedzaam blijven voor lichtzinnige plaatsingen.³⁸¹

180. Het wegtrekken van de minderjarige uit diens vertrouwde omgeving moet het laatste redmiddel blijven en moet gepaard gaan met periodieke controles. Minderjarigen en hun ouders hebben recht op eerbiediging van het gezinsleven (art. 8 EVRM).³⁸² Een lichte ondercapaciteit van

³⁷⁵ Hierbij denk ik spontaan aan de zinsnede “like the deserts miss the rain” uit het nummer “Missing” van de Britse popgroep Everything But The Girl.

³⁷⁶ Bv. J. CHRISTIAENS, “De banalisering van de opsluiting van jongeren”, *Panopticon* 2010, 1-5.

³⁷⁷ D. DE FRAENE en A. JASPART, “De historische bewegingen in het opsluiten van minderjarigen: dwarswegen en zijsporen in België”, *Panopticon* 2012, 415-433. Zie ook NICC, *Onderzoek naar de beslissingen van jeugdrechters in MOF-zaken*, 2012, 127, zoals aangehaald door Werkgroep Jeugdsanctierecht (auteurs S. HESPEL en J. PUT), *Naar een constructief jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2014, 49.

³⁷⁸ E. GOEDSEELS en E. GILBERT, “Onderzoek naar de beslissingspraktijk van Belgische jeugdrechters”, *TJK* 2013, 343-359. Zie ook C. DENOYELLE en L. DRESER, “Integrale Jeugdhulp, een traject met hinderpalen?”, *De Juristenkrant* 12 maart 2014, 11.

³⁷⁹ Agentschap Jongerenwelzijn, *Evaluatie rapport betreffende het centraal aanmeldpunt voor plaatsingen in de gemeenschapsinstellingen*, januari 2013, 16, <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/publieke-jeugdinstanties/centraal-aanmeldpunt>.

³⁸⁰ Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (minister Jo VANDEURZEN), *Beleidsnota*, 24 oktober 2014, p. 37-38 (www.wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/nieuws/).

³⁸¹ Voor een kritische blik op de vraag naar meer plaatsen zie J. CHRISTIAENS, “De banalisering van de opsluiting van jongeren”, *Panopticon* 2010, 1-5.

³⁸² Cass. 24 oktober 2012, AR P.12.1333.F.

instellingen houdt de geesten zelfs scherp. Dit zou dan wel betekenen dat de meeste plaatsingen door CAP-ambtenaren worden toegestaan. Voor een aantal minderjarigen is en blijft intensieve begeleiding nodig, langdurige trajecten. Het gaat om minderjarigen die worden voorgeleid voor telkens nieuwe ernstige feiten. Op dit punt kan enige euforie over het jeugdsanctierecht misplaatst zijn. Ook in het systeem van de werkgroep duiken er problemen op rond beschikbare plaatsen en erkenning van instanties van jeugdhulp. Wat baat het te werken met sancties in plaats van maatregelen als het aanbod van plaatsen even krap blijft? Blijft de omwenteling dan niet beperkt tot een ander etiket? Kritiek die nu bestaat op het jeugdbeschermingsrecht riskeert dan gewoon over te gaan op het nieuwe systeem. Hopelijk wordt nu ook de ‘plaatsenstrijd’ beslecht en komt er een eind aan de praktijk waarbij CAP-ambtenaren de beslissing van de jeugdrechter ‘overrulen’.³⁸³

181. In het debat over het aantal beschikbare plaatsen duikt soms de gedachte op van “de dader is jong, dus het zal wel gaan om een gering feit” of “het zal wel een meeloper zijn van een volwassene”. Plaatsen aanbieden is dan overdreven. Er zou een risico bestaan dat jongeren voor geringe feiten in een instelling komen, gewoon om alle plaatsen op te vullen (*net widening*).³⁸⁴ Voor een aantal jongeren is het weinig realistisch te denken dat ondersteuning in het thuismilieu soelaas brengt. Het gaat om ontspoorde jongeren op wie de ouders geen vat hebben, die rondlopen en in bende zware feiten plegen, zoals overvallen en verkrachtingen. Indien de jeugdrechter dit type jongere in vrijheid moet stellen, met een huisarrest, bij gebrek aan plaats, is dit vaak de voorbode van een mislukking. Het duurt vaak niet lang eer deze jongere opnieuw wordt voorgeleid wegens nieuwe zware feiten. Een dergelijk ‘brokkenparcours’ is nefast voor het normbesef van de minderjarige, maar ook voor de samenleving. Als de jeugdrechter meent dat plaatsing noodzakelijk is, dan past het die beslissing uit te voeren.³⁸⁵ Dan gaat het niet op meer dan de helft van die plaatsingen af te wijzen wegens quota’s.³⁸⁶ Essentieel in de rechtsstaat is en blijft het vertrouwen in de

rechter. Men verlaat best het principe “de jeugdrechter wikt, CAP beschikt”.³⁸⁷

182. Elk model van jeugdrecht heeft zijn sterke en zwakke kanten. Het is aan het Vlaamse Parlement en de Kamer van Volksvertegenwoordigers³⁸⁸ om een keuze te maken, liefst een helder en coherent model. Het project van de werkgroep Jeugdsanctierecht (2014) kan als leidraad dienen, met mogelijk enkele correcties.

De Vlaamse regering is alvast voorstander van het jeugdsanctierecht, zij het met behoud van de uithandengeving.³⁸⁹ Toch rijst de vraag of het jeugdbeschermingsrecht nu al moet uitdoven, baan moet maken voor het Jeugdsanctierecht. Men mag niet vergeten dat belangrijke onderdelen van jeugdbescherming nog niet tot stand zijn gekomen. In de bestaande constructie van jeugdbescherming ontbreken er nog enkele verdiepingen. De volgende maatregelen zijn nog steeds niet gerealiseerd: de ambulante of residentiële behandeling van een verslavingsproblematiek, de positieve prestatie bij een rechtspersoon, plaatsing in een open afdeling van jeugdpsychiatrie, plaatsing in een ziekenhuisdienst en het verlengd toezicht van de jeugdrechtbank tot 23 jaar (om uithandengeving te beperken). Bij gebrek aan samenwerkingssakkoorden tussen de federale staat en de gemeenschappen werd de uitvoering van deze maatregelen op de lange baan geschoven: eerst naar 1 januari 2009 (art. 7 en 65 wet 13 juni 2006, BS 19 juli 2006), dan naar 1 januari 2011 (art. 3 wet 24 juli 2008 houdende diverse bepalingen, BS 7 augustus 2008), vervolgens naar 1 januari 2013 (art. 13 wet 29 december 2010 houdende diverse bepalingen (II), BS 31 december 2010), dan naar 1 januari 2014 (art. 33 wet 27 december 2012 houdende diverse bepalingen betreffende justitie (I), BS 31 december 2012) en ten slotte naar 1 januari 2016 (art. 2 wet 21 december 2013, BS 30 december 2013). Terecht vraagt de procureur-generaal van het Hof van Cassatie zich af of het verantwoord is de uitvoering van wetten 10 jaar uit te stellen.³⁹⁰ Nu de Vlaamse overheid volledig bevoegd is voor maatregelen van opvoeding, kunnen de vijf ontbrekende maatregelen gestalte krijgen, inclusief het verlengd toezicht tot 23 jaar, zonder enig akkoord met de federale overheid.

³⁸³ Voor een terechte aanklacht tegen de moeilijke instroom via CAP (weliswaar beperkt tot VOS-zaken) zie C. DENOYELLE en L. DRESER, “Integrale Jeugdhulp, een traject met hinderpalen?”, *De Juristenkrant* 12 maart 2014, 11.

³⁸⁴ J. CHRISTIAENS, “De banalisering van de opsluiting van jongeren”, *Panopticon* 2010, 3: “Ten vierde, is er natuurlijk ook het effect dat uitgaat van de nieuwe beschikbare capaciteit. Niet alleen zullen veel meer jongeren opgesloten kunnen worden. Het zou ook kunnen leiden tot een verlenging van de plaatsingstermijn” en C. ELIAERTS, “De toekomst van het jeugdbeschermingssysteem (bis)”, *T.Strafr.* 2013, 220: “extra gesloten capaciteit is in uitvoering en verder gepland ... zodat de terughoudendheid van de rechters ter zake wel eens zou kunnen afnemen”. Zie ook C. ELIAERTS en J. CHRISTIAENS, o.c., 2009, 471.

³⁸⁵ C. DENOYELLE en L. DRESER, “Integrale Jeugdhulp, een traject met hinderpalen?”, *De Juristenkrant* 12 maart 2014, 11.

³⁸⁶ Agentschap Jongerenwelzijn, *Evaluatierapport betreffende het centraal aanmeldpunt voor plaatsingen in de gemeenschapsinstellingen*, januari 2013, 16, <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/publieke-jeugdinstellingen/centraal-aanmeldpunt>.

³⁸⁷ Geïnspireerd op de treffende uitspraak “de jeugdrechter beschikt, de gemeenschap beschikt” van C. ELIAERTS en J. CHRISTIAENS, “Niets is wat het lijkt in de jeugdbescherming” in W. BRUGGMAN, E. DE WREE et al. (eds.), *Van pionier naar onmisbaar. Over 30 jaar Panopticon*, Antwerpen, Maklu, 2009, 467.

³⁸⁸ De federale overheid blijft ook na de zesde staats hervorming van 2014 bevoegd voor een aantal onderdelen van het jeugdrecht, zoals de uithandengeving (art. 38 en 57bis JBW), de procedure voor de jeugdrechtbank, de aansprakelijkheid voor verkeersinbreuken (art. 36bis JBW) en het GAS-systeem (wet 24 juni 2013). Zie W. VANDENBRUWAENE, “Justitie: strafrechtelijk beleid, jeugdsanctierecht en justitiehuisen” in J. VELAERS (ed.), *De zesde staats hervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 308-310.

³⁸⁹ Regeerakkoord van de Vlaamse Regering, “Vooruitgaan, verbinden, vertrouwen”, 23 juli 2014, 121, www.wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/nieuws/.

³⁹⁰ P. DUINSLAEGER, “Enkele bedenkingen omtrent Justitie”, *Mercuriale*, RW 2014-15, 374.

Past het niet het jeugdbeschermingsrecht eerst volledig af te werken, om dan de sterkte ervan te beoordelen? Het slopen van een systeem dat nu al 50 jaar standhoudt, vergt een ernstige afweging. Het is best de voor- en nadelen van elk stelsel nog eens zorgvuldig af te wegen, met inspraak van alle betrokken partijen, zonder te verzanden in oeverloze discussies.³⁹¹ Pas dan kan de koers voor de komende jaren worden vastgelegd.

183. Uiteindelijk past enige relativering. Welk model de politiek naar voren schuift, laat ons het geluk van kinderen steeds voor ogen houden. Alle bepalingen van het Kinderrechtenverdrag zijn daarop gericht, hoewel er nergens een “recht op geluk” is gedefinieerd. Jeugdmagistraten, advocaten en hulpverleners krijgen al eens bezorgde blikken van familie of vrienden, in de zin van “hoe hou je dit vol, met al die miserie?” Er is veel leed en mislukking in onze sector, maar ook geluk, boeiende ontmoetingen, herstel. Wij kennen allemaal jongeren die uit een diep dal kruipen. Die mits de nodige begeleiding, als steun in de rug, rechtveren, openbloeien, uitgroeien tot fijne volwassenen, met een warme persoonlijkheid. Af en toe kan de jeugdrechter rekenen op complimenten van ouders. De vlam in elk van ons, die door stress en tegenslag kan uitdoven, laait door deze mooie momenten op. Wat is er mooier dan de lach van een kind? Daarbij verbleken alle academische discussies.

³⁹¹ Op dit punt stelt de Vlaamse regering dat voor de uitwerking van het jeugdsanctierecht een “nauw overleg” nodig is, met alle justitiële actoren en welzijnswerkers (Regerakkoord, 23 juli 2014 (www.wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/nieuws/), p. 122).